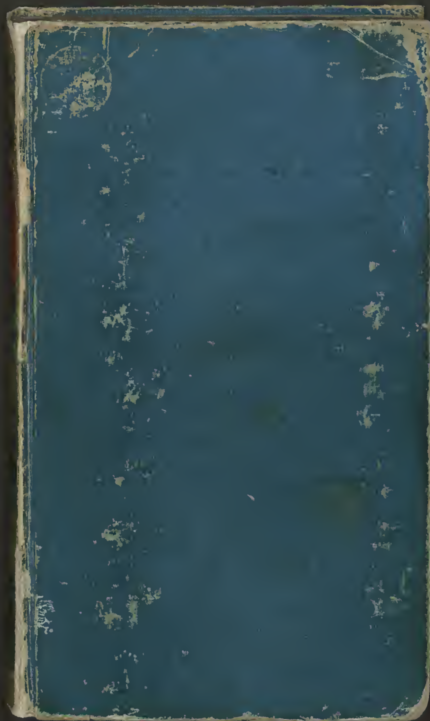

Om

Værdie-Beregning

paa Landsviis

og

Tiende-Ydelsen

i Island.

Ved

Haldor Einarsen.

Kjöbenhavn.
Trykt i S. L. Møllers Bogtrykkeri.
1833.

Ved at samle og optegne hvad jeg kunde finde angaaende Værdie-Beregning og Tiendevæsenet i Island, var det fra Først af min Hensigt, kun derved selv at erholde Oplysning om disse Materier; men en senere given Anledning bragte mig til at lade mine Optegnelser trykke, saaledes omskabte, at de forunden mig, muligen kunde tjene En eller Anden til nogen Veiledning.

Da jeg overſaae de Grundlag, hvorpaa jeg havde støttet mine Undersøgelser og hvorved Isen allerede før mig var brudt, fandt jeg meget i begge disse Materier saaledes bearbeidet og bragt paa det Rene, at jeg antog det udenfor min Plan, i alle Grene at give mine Anmærkninger en Udstrækning, som i Mangel af tidligere Bearbeidelser, havde været passende. I det jeg dog har fulgt den beskrevne Gjenstands successive Udvikling, lige fra den forlængst forsvundne Tid til Nutiden, har jeg kun over de Punkter tilladt mig nogen større Udførlighed, som vel enten før ere ansete eller i sig selv ere problematiske, deels ogsaa af Indflydelse paa Gjenstandens fuldstændige Udvikling, men derhos ikke før i trykte Skrifter findes udførligen behandlede.

Mine Formænds Arbeider jeg har afbenyttet, findes sine Steder i det Følgende bemærkede; de der især have været for mig af største Vigtighed, ere:

a) Med Hensyn til det første Affnit, om Landsviis-Beregningen, Graagaasen med sammes nye Bearbeidelse m. fl.; og hvad angaaer de senere Tider, Langmand Vidalins Afhandling om Betydningen af adskillige Jonsbogens

brugte Ord og Talemaader (Fornyrdi Løgbókar) i Mamscr., aftrykt i det Islandske Litteratur Selsk. Skrifter for Aarene 1782—83 m. fl.

b) Med Hensyn til det sidste Affnit, eller om Tienden er Amtmand Thorsteinsens Skrift om Kongelige og andre offentlige Afgifter samt Jordebogs Indtægter i Island, der for en Deel kunde synes at gjore min Bearbeidelse overflødig, benyttet, tilligemed de der anførte mere eller mindre til min Veiledning tjenstfulde Afhandlinger om samme Gjenstand; desuden har jeg, foruden nogle Data, hentede fra enkelte utrykte Dokumenter, fornemmeligen at takke Biskopperne Finn Johnsens og Geir Vidalins haandskrevne Betænkninger for flere gode Oplysninger i denne Materie, den Førstes nemlig om Inventarii Kvilder, affattet henved Midten af forrige Aarhundrede, og den Sidstes om Tienden i Island i Almindelighed, skreven i Aaret 1820.

Ideen til denne min ringe Udarbeidelse har jeg faaet af de ved mig i Island for nogle Aar siden opdagede, af en Anonym (maaskee Sysselmand i Dale Syssel Magnus Ketilsen), ved Aaret 1762 samlede ældre og nyere Bestemmelser om Tienden sammesteds. — Ufuldkommenheder, som man ved disse mine Bemærkninger vil støde paa, henstilles tilligemed hvad der antages brugbart, til Læsernes skjønsomme Bedømmelse.

Kjøbenhavn, den 12te November 1833.

Haldor Einarsen.

Veiledning

til

at forstaae den saakaldte Landsviis*) Beregning af fast og løst Gods paa Island.

Efterfølgende Afhandling om **Tiendens Tilstand i Island**, gjør det passende, at forudskikke nogle Bemærkninger om enkelte forekommende, mindre klare Udtryk, der i denne Materie høre hjemme.

Saavel den tiendepligtige Hovedstol, som selve den saakaldte Tiende-Afgift, have nemlig der erholdt en egen Værdie-Bestemmelse paa **Landsviis**, som det hedder, ved Hjælp af Benævnelserne: **Hundrad** (Hundrede), **Mørk** (Mark), **Eyri** eller **Auri** (Øre), **Ortug** (Ortug), **Alin** (Alen) og **Fisk**. Islands naturlige Beskaffenhed har nemlig gjort, at der fornemmelig trives egne

*) **Landsviis**, det vil sige den ved Lands Vanen hævdede; af det islandske Substant. landsvísa (ɔ: Lands Vane).

fra Naboelandenes forskjellige Industriegrene; derfor ere de fra Udvandringsstederne overførte Benævnelser paa de i Handel og Vandel gangbare Tings Værdie, med visse grund-væsentlige Modificationer, lempede efter det nybyggede Steds Næringsbrug, og her blevne adopterede og satte paa den islandske productive og producerede Formue. Da ogsaa den islandske Tiende er i det Væsentlige forskjellig fra andre Nationers Tiende, og kan siges kun at have det tilfælles med denne, at den staaer i et vist, rigtignok eget Forhold, til Capitalen, hvoraf den erlægges, og da dette Forhold naturligviis maa bestemmes ved Hjælp af de engang antagne Former for Værdiestørrelserne, saa følger deraf, at Kjendskab til disse Former er gavnlig, ja nødvendig til Forstaaelsen af den islandske Tiendes Institutioner, saa meget mere, som det ikke blot er forældede, i de ældre Lovgivninger brugelige Former, som her skulle fremtræde og blive forklarede, men saadanne Maalestokke for Værdien, som gjennem Aarhundreder, baade i Skriftsprog og daglig Talebrug, ere gaaede over til nærværende Slægter i deres oprindelige, af vore Forfædre antagne Betydning; thi baade rørlige og urørlige Tings Taxationer, Omsætningen af disse mellem Mand og Mand, og selv de offentlige Ydelser, bestemmes, besynderligt nok, endnu den Dag i Dag ved Hjælp af hine oldnordiske Benævnelser. Disses Forklaring vil da, hvis det lykkes her at give den nogenlunde Tydelighed, foruden i Tiendevæsenet, ogsaa gjøre sin Tjeneste og kaste Lys ind paa de i andre Materier

mindre betraadte Veie, ad hvilke man søger at udfinde Øens og Indbyggernes pecuniaire Forfatning og Forhold til Statssamfundet, som begrundende deres statsborgerlige Pligter og Rettigheder, forsaavidt disse ofte ere baserede paa, om Personen er tiendepligtig eller ikke.

Med Grund frygter jeg for, at mine Bemærkninger ville mangle den Fuldstændighed som maatte være ønskelig; Materien er nemlig i sig selv underkastet Vanskeligheder, der paa sine Steder ved Hjælp af Conjecturer maa udjævnes; de faa Materialier af større Udførlighed, som jeg har havt Adgang til, gaae i Almindelighed ikke længere tilbage end til Jonsbogen og mangle saaledes foruden andet, ogsaa det Omfang, som Tiden passende havde givet Anledning til, og de adspredte Bemærkninger, som findes enten i trykte eller haandskrevne Afhandlinger, angaaende en eller anden Benævnelse, ere hinanden modsigende, og nogle aldeles uefterrettelige og forvirrende. Men paa den anden Side vil jeg ingenlunde paatage mig, at give min Afhandling saadan Udførlighed som den kunde erholde, naar alle de nordiske Naborigers samtidige Terminologier i denne Henseende skulde fremstilles i Forhold til hinanden, thi deels overgaaer dette langt mine Evner, deels er det min Plan ved følgende korte Bemærkninger kun at give Oplysning om, hvorledes hine Værdiebenævnelser: **Hundrede, Mark, Øre, Ortug, Alen** og **Fisk** til forskjellige Tider have staaet i indbyrdes Forhold til hverandre i Island.

De af ovenanførte Benævnelser, som endnu mest

ere i Brug og som her først skal gives Forklaring, ere: **Hundrede, Alen** og **Fisk**. Disse tre have som Værdie-Benævnelser denne deres Betydning i Island af en særegen mærkelig Grund, den nemlig, at de Gjenstande, som have givet hver Benævnelse sin særlige Betydning eller Grundlag, udgjøre den vigtigste indenlandske Næringsstøtte i Island. Til et **Hundrede** nemlig har der været anslaaet saa meget af rørlige Ting, som i Værdie ansaaes æqvivalent mod en **Koe**, da denne fra første Tider af, indtil vore Dage ansaaes som Normal-Størrelse af 1 Hundrede paa Landsviis, og disse Kreaturer ere, især for Melkens Skyld, med Rette at ansee for uundværlige til Subsistence for den islandske Bonde. — **Alen**-Værdien, der er af en ægte islandsk Oprindelse, har sin Betydning af Faarenes Uld, som fabriqveret til Vadmel, har afgivet det nødvendige Værn mod udvortes Indvirkning af den strænge Natur, der for Indvaanerne var ligesaa fornødent som Fødemidlerne; og endelig har en **Fisks** Værdie langt senere hen i Tiden, faaet sin Betydning af denne Næringsdrifts almindelige Udøvelse, der er særdeles nyttig, som et subsidiairt Underholdnings-Middel.

Da 1 Alens Værdie udgjør en større eller mindre Deel af de øvrige omtalte Størrelser, og det paa en vis Maade kan siges, at disses Værdie bestemmes derefter, hvor mange Alen hver af dem indeholder, saa synes det passende, først at forklare, hvorledes denne

Benævnelse er kommen til at faae den Betydning, den nu har.

At en islandsk Alen, ligesom enhver anden Alen bruges for at bestemme Maalet paa en Tings Udstræk-ning i Rummet, er ikke det, som her skulde droftes, ligesaalidet kommer det her an paa, at bestemme dens Længde i Forhold til det fremmede Alenmaal, i hvilken Henseende det blot bemærkes, at Lavmand **Vidalin** har paastaaet, at det islandske Alenmaal er en syvende Deel kortere end det danske. Graagaasen Kjobebalks 82 Kap. bestemmer, at den rette **kvardi** eller Alenmaal skulde være mærket paa Kirkevæggen paa Thingvollum. Det fortælles ogsaa, at Stedets Præst **Markus Snæbjørn-sen**, Aaret 1740, har i Kirkens gamle Ruiner fundet en Steen mærket med det Alenmaal, som i Graagaasen er beskrevet; hvilken Steen skal siden af denne Præst atter være indsat udvendig i Kirkevæggen. Hvad her egentligen skal vises er, hvorledes Alen-Benævnelsen har faaet Betydning af Værdie-Maalestok.

Det almindelige og meget gjængse Betalings-Mid-del i den ældre islandske Handelshistorie nemlig Vadmel, har givet Indbyggerne en beqvem Leilighed til, at con-stituere andre rørlige Tings Værdie i Forhold til dette, og i det Vadmelets Værdie naturligen bestemtes efter dets Alenmaal, saa er denne Maalbenævnelse gaaet over til at betegne et ligesaa stort Qvantum af hine Ting, som skjønsom Vurdering, grundet paa den commercielle Nytte, som hine afgave, har anseet ligesaa værdie-

fuldt som Vadmelet, og saaledes er 1 Alen Vadmel af de i Graagaasen og Jonsbogen .ovbestemte Egenskaber, anseet at være og gjælde for 1 Alen i Værdie, naar Talen var om andre Ting, hvad enten de lode sig maale med saadant virkeligt eller idealt Maal.

Endog faste eller Jord=Eiendomme der sædvanligst taxeres til et vist Antal **Hundreders** Værdie, i forrige Tider ogsaa undertiden til **Ører**, kunne, skjøndt mindre brugeligt i Vurderingen af deres Bonitet, ansættes til en Værdie efter Alental; naar nemlig et Jordstykke var under 1 **Hundredes** Værdie, saa maatte dets Værdie, som andre Tings, passende kunne angives ved Hjælp af **Alen**, saaledes at det indbefattede saa mange Gange 1 Alens Værdie, som det befandtes at forholde sig til et Stykke af 1 Hundredes, eller 120 Alens Værdie, da dette 120 Alen=Beløb med Hensyn til rørlige Ting gjelder lige med et **Hundrede** af samme Ting. Ligesom man heraf seer Forholdet mellem **Hundrede** og **Alen**, som under Benævnelsen **Hundrede** nærmere siden vil blive omtalt, saaledes maa her Forholdet mellem Alen=Værdien og de andre Værdiebenævnelser korteligen nævnes: **48 Alen gik nemlig paa 1 Mark Lovøre, 6 Alen paa 1 Øre og 2 Alen paa 1 Ortug.***) Den Skik saaledes at betegne Tingenes Værdie ved Alen i Island, er ligesaa gammel som de Sagn, der minde

*) Den gamle Myntberegning er overeensstemmende hermed, nemlig at paa 1 Mark gik 8 Ører, paa 1 Øre 3 Ortuger.

om sammes ældste Begivenheder; i Sagaerne findes den nævnet som saadan, til Exempel Sturlunga Saga mange Steder, og i vore gamle islandske Love, som Graagaasen Biskop Gissurs Tiende Statut og Jonsbogen, og senere Anordninger lige til vore Tider. Men Vadmels Værdien nuomstunder er betydeligt forandret fra dets ældre Værdie beregnet til Alen saaledes, at 1 Alen i Værdie ikke længer er identisk med 1 Alen maalt Vadmel. Allerede ved Forordningen af 6 Mai 1684 findes 1 maalt Alen Vadmel af 2 Alens Bredde, at være sat for 2½ Alen i Værdie, og dermed stemmer den i de, omtrent ved denne Tid forfattede Búalog*), satte Taxt paa Vadmelet. — Naar Vadmelet saaledes er steget i Priis mod andre Land- eller Lovøre, kan jeg ikke bestemme; men ligesom de øvrige Værdie-Benævnelsers oprindelige Sølv-Størrelse, er, som i det Følgende vil blive viist, efterhaanden ved Sølvets rigeligere Tilforsel fra fremmede Steder — især efter dets Tilstromning fra America til Europa — bleven formindsket, saaledes er det rimeligt, at en maalt Alen af denne Varesort, som den af de Handlende mest søgte, har faaet dens forhøiede Værdie i Forhold til saavel Sølvets som andre derefter taxerede Lovøres Værdie. Endnu tydeligere vil af de siden Aaret 1817 aarligen satte Capitels-Taxter, sees hvorlidet 1 Alen Vadmel, som der nuomstunder i Handel og Vandel altid er af 1 Alens Bredde, er skikket til at danne en Maalestok for 1 Alens Værdi paa Landsviis; thi i

*) Trykte i Hrapsey i Island, Aar 1775.

den første, ifølge kongel. Resolut. af 16 Juli 1817 satte Capitelstaxt for Aaret 1818 for Sønderamtet, er 1 maalt Alen Vadmel ansat for 1 Rbd. 3 ß., hvorimod 1 Alen i Lovøre, eller paa Landsviis for 58 ß. 1 Alen altsaa af dobbelt Bredde, i ældre Love bestemte Vadmel, maatte følgelig ansættes for 2 Rbd. 6 ß., og disse forholde sig til 58 ß., eller Prisen paa 1 Alen i Værdie, som $3\frac{12}{29}$ til 1.

Det siges vel ikke udtrykkelig i nogen af vore gamle islandske Love eller Historier, at 1 Vadmels Alen, som her er antaget, var liig i Værdie med en uden Tillæg af Vadmel hyppigt forekommende Alen, men at det har været Lovens Forudsætning, og i flere Hundrede Aar fulgt i Praxis, det tør vi med Andre antage som vist; Graagaasen i Kb. 3 og 85 Kap. og Jonsb. Kjøbeb. 5 K. vise nok saa tydeligt, at 6 Alen Vadmel gik paa 1 Øre i Lovøre, og Tiende-Statuten, forkyndt og vedtaget som Lov Aaret 1096, ikke langt fra den Tid, som man tør antage at Graagaasens hidhenhørende Bestemmelser have faaet deres Lov-Form, omtaler Ører, bestaaende hver af 6 Alen, uden at angive at det skal være Vadmels-Alen, eller anden Værdiealen. Paa mange Steder nævner Jonsbogen Alen simpelt hen, uden at antyde nogen Forskjel i dens indre Værdie. Paa alle disse, og andre flere Steder, hvor Alen ligefrem nævnes som Værdiestørrelse, menes den at være identisk med 1 Alen maalt Vadmel i Analogie med de citerede udtrykkelige Lovbestemmelser.

En af langt yngre Oprindelse, Alen-Værdien underordnet Værdiebenævnelse er **Fisk**, der er saa meget som ½ Alen, og har ligesom denne faaet sin Værdie-Betydning paa Grund af den betydelige Rolle Fisken spiller, som Næringsmiddel og Handelsartikel for Islænderne. Denne Application af Navnet Fisk paa en Tings Værdie finde vi ikke gjort før det 14de Aarhundrede, og det er endda ikke saa afgjort, at ved de 6 **Fisk**, som Kong Olavs Rettebod fra Aaret 1381 eller 82, befaler at hver Islandsfarer skulde i Bergen erlægge af hver Hundrede Fiske, som deres Ladning udgjorde, bør menes en Værdiestørrelse; thi ligesom de Hundrede Fiske her nævnes ere en Talstørrelse, men ikke den Værdiestørrelse af dette Navn, som siden vil blive omhandlet, saaledes kunde det synes rimeligt, at det samme var Tilfældet med Afgiften, eller de 6 Fiske, og efter nuværende Talebrug vilde i lignende Tilfælde begge Meninger have ligemeget for sig; hvorimod det ikke er urimeligt med Lavmand **Vidalin** at antage, at denne Ansættelse af ½ **Alens** Værdie = 1 **Fisk**, er i Island bleven til almindelig Skik ved Englændernes og Irlændernes Handel der, som de fortælles, med eller uden Tilladelse fra den dansk-norske Regjering, der at have drevet af og til fra Slutningen af det 14de Aarhundrede, til i det mindste 1461, i hvilket Aar disse Handlende dræbte Hovedsmanden i Island **Bjørn Thorleiffen**, og tabte deres før havte Handelstilladelse sammesteds. Ved disses Handel er den tørrede Fisk bleven en mere almindelig Export-Artikel end før, da Handelen

alene førtes mellem Island og Norge, og nu har man fundet det passende, heller at betegne Værdien af denne og andre i Forhold til den satte Varesorter med en Benævnelse, hentet fra dens egen Natur, end med en mere heterogen, især da dens Eenhed ellers maatte udtrykkes ved en Brøk eller den Værdiebenævnelse ⅓ Alen, hvorfor den substitueres.

Naar Alen- og Fiskværdien bestemmes efter Vægten, saa er Forholdet, naar Talen er om Fedevarer, Talg og Smør, at 1 Pd. af saadanne, er lige med 1 Alen = 2 Fiske; af tør Fisk derimod gaae 4 Pd. paa 1 Alen, men 2 Pd. paa 1 Fiskværdie.

Det Ord, hvis Værdiebetydning næst efter Alen og Fisk skal vises, er **Hundrad**, da det har foruden den oldnordiske, ogsaa den mest afgjorte nuislandske Indflydelse paa faste Eiendommes og Løsøres Værdie-Beregninger mellem Mand og Mand i Island. Ordets etymologiske Herkomst have Adskillige, som: **Ihre***), **J. Olavsen****), **Thorkelin*****) og **Sveinbjørnsen******) gjort Forsøg paa at udfinde; men som fremmed for min Plan, agter jeg ikke at prøve disses Værd, og heller ikke at tilføie nogen ny, kun vil jeg, førend jeg gaaer over til Forklaringen af 1 **Hundrads** Værdiebetydning bemærke, at Ordets Talstørrelse overalt i Norden i ældre

*) Glossarium Sveo-gothicum.

**) Collectanea til Isl. Lexicon i Mscr.

***) Glossarium bag Gulethingsloven.

****) Glossarium bag Graagaasen.

Tider, har sædvanlig været forskjellig fra den nuværende mest almindelige; det har nemlig indbefattet istedet for nu 100, før som oftest 120, og hvad enten Hundrad skreves fuldt ud eller angaves med det romerske Tal C, som undertiden betegnedes ved Mærket ✠ saa var Beløbet sædvanligst 6 Gange 20, der undertiden gaves tilkjende ved Tillægsordet tólfrædt (ɔ: tolvradet, tolvtiet) til Forskjel fra tírædt (ɔ: tiradet), som i gamle Skrifter hedder Tíutýgir*) = 100, hvilket nu omstunder ofte forekommer: smátt hundrat (ɔ: smaat ell. mindre Hundrede), og 120 skrives: stórt hundrat (ɔ: det større Hundrede). At saadant tolvtiet eller stort Hundrede menes i det gamle Sprog, hvor Hundrat simpelt hen, uden Angivelse af Talstørrelsen forekommer, det bliver klart af Jomsvikinga Saga K. 27. Da Strutharalds Sønner med en Flok Hundrat manna i deres Følge kom til Jomsborg for at tilbyde deres Tjeneste, saa siges der udtykkelig, at Halvdelen eller 60 bleve skikkede tilbage, efter at de havde udholdt Prøven; og i samme Sagas 30 Kap. fortælles, at Vesetes Sønner reiste til Jomsborg med Hundrede Mand, hvoraf 80 bleve optagne i Jomsborgernes Statssamfund, men 40 reiste hjem tilbage. Hyppigt bruges denne Tællemaade endnu i Island, saaledes er det til Exempel blandt Oplandsbeboerne almindelig Skik, at ansætte deres indsamlede Høeforraad til saadanne store Hundreder Hestelæs, og blandt Kystboerne

*) See Gissurs Tiende-Statut infra.

regnes Fiskefangsten da at være eet Hundrede, naar den er stegen til et Antal 120 Fiske i hvert enkelt Lod eller **lut.**

Men en anden Betydning og vigtigere i det islandske Sprog, har Ordet **Hundrat**, naar derved forstaaes Værdien paa Tingene. Naar nemlig disse vare rørlige, har Betydningen af hiin Benævnelse ikke været særegen for Island, men almindelig for det Sprog, hvorfra Islandsken har udgrenet og gjennem Tidens Løb bevaret sig; men ligesom Hundrat i denne Betydning, med specielt Hensyn til Island (og muligen tilfælles med det øvrige Norden) har indbefattet saamange **Marker**, **Ører** og **Ortuger**, som i det Følgende paa sit Sted, under Forklaringen af disse 3 Benævnelser, skal blive viist, saaledes har det, hvad selve Benævnelsen tilsiger, bestaaet af saa mange Eenheder af Værdiestørrelsen, som naar det bruges om Talstørrelser, følgeligen af 120 Alen; thi ingen anden særskilt afmaalt Værdiestørrelse af 120 Eenheder indbefattes under Ordet Hundrede, som derved kunde menes og blive forstaaelig, naar eet Hundredes Værdie absolute, som ofte er Tilfældet, forekommer.

I Lighed med Jord-Ansættelsen i Danmark til Tønder Hartkorn har Jordegodset i Island faaet og beholdt den til vore Tider ufravigelige Ansættelse til **Hundreder**, men den Maalestok, hvorefter Man har udmaalt en Jords Hundrede-Antal, er saavidt jeg veed ikke noget Sted angiven, og ikke let med Visshed at udfinde; men jeg troer man med Rimelighed kan antage, at en Gaard

tilhørende ved Grændser fastsatte Land, med Besætningen af samme tillagte Bygninger, er anseet saa mange Hundreder værd, som den antages at kunne ernære mange Hundreder Kreaturer, anslaaede saaledes efter den gjængse og lovbestemte Værdieberegning, ifølge hvilken 1 Koe udgjorde 1 Hundrede, ligeledes 6 Malkefaar, samt disses ved Love og Vedtægt bestemte Æqvivalent i andre Kreaturer. I en haandskreven Afhandling af **Dr. F. Johnsen***), har Forfatteren incidenter fremsat en Conjectur der er overeensstemmende med denne Mening og lignende Regel som denne er given de i Aaret 1800 ved Kongl. Resol. udnævnte Materialerings-Commissarier ved deres Instrux §. 6. Naar da Gaarden, som blev taxeret, var af det Slags, at dens Bonitet constitueredes ved andre Næringsbrug end Qvægavlen, som den ifølge sin naturlige Beliggenhed ikke var skikket til, saa kan den antages at være ansat til saa mange Hundreder, som Frugten af dens drevne Næringsbrug, i et middelmaadigt heldigt Aar beløb sig til mange Hundreders aarlige ordinaire Leie eller Rente.

En anden, men mindre rimelig Mening er, at Størrelsen af en Gaards Landskyld, som altsaa maatte være gaaet forud, havde afgivet Normen for selve Gaardens Dyrhed bestemt ved Hjælp af Benævnelsen Hundrede;

---

*) Om Jordegodsets Redsættelse i Island; skreven i Anledning af Kvægsygen, som grasserede i Island i Tidsrummet mellem 1760 og 1770.

at nemlig en Gaard, som ved vilkaarlig Forening mellem Eier og Bruger er ansat for 2 Hundreders aarlig Landskyld, siden er taxeret til 20 Hundreder; thi i dette Forhold har Landskylden i Fortiden, og, før dens Nedsættelse, staaet til en Gaards Dyrhed. Men skjøndt det er tænkeligt, at en Jordeier kunde betinge sig en vis bestemt Afgift af et Stykke Land, hvis Grændser og sandsynlige Nytte forud var beregnet, uden at dets indvortes fulde Værdie var bestemt, saa synes det dog mere antageligt, at man, i Lighed med hvad der alt tidligere fandt Sted med Hensyn til rørlige Ting, ogsaa har havt de urørliges Værdie fastsat, som Grundlag, forend Rentens Bestemmelse. Ad hvilken Vei man end har udfundet denne Jordegodsets ældgamle Værdie bestemt ved Hundreder, saa har den under denne særegne Skikkelse bestandigt været fulgt og følges den Dag i Dag, hvad enten det er offentlig eller privat Eiendom.

Som før bemærket, var det ikke blot Jordegodset i Island, som saaledes fik sin Værdie-Bestemmelse efter Antal Hundreder, men ogsaa alle Slags rørlige Ting, naar de udgjorde en saa stor Qvantitet-Værdie, som var liig 120 Alen Vadmel eller andet Lovøre; deraf de Benævnelser: Hundrat vaðmála og Hundrat vøru, som bruges baade i de gamle Love og Sagaer. Naar man forud erkjender at 1 Koe var Normal-Størrelse af 1 Hundrads Værdie, saa vil man kunne skjønne de andre levende Kreaturers Forhold til samme, af de Taxtbestemmelser, som findes i Graagaasens Kb. 84 og Jonsbogens

Kb. 6 Kapitler. — Ligesom andre Varer, saaledes fik ogsaa Sølvet sin bestemte Værdie ved at anslaaes til **Hundrede, Mark, Øre** og **Ortug**, indtil man fik egne Myntsorter eller Penge, hvorved hine Benævnelser fortrængtes. Da ved saadanne Benævnelser har været meent en veiet eller talt Størrelse, saa har Hundrede Sølv, hvortil ingen særskilt Vægt havdes, været sammensat af saamange af de underordnede Enheder, **Marker** eller **Ører**, som der af disse have gaaet mange paa eet saadant Hundrede, thi at der have existeret egne Sølvstørrelser for en Alens Værdie lader sig ikke godtgjøre af de gamle islandske Love eller Sagaer.

Graagaasen*), den ældste islandske Lov, som haves i Behold, omtaler to Slags Sølv af forskjellig Bonitet og indvortes Værdie. Det slettere Sølv beskrives i Kjobeb. Kap. 3 og 84 saaledes: „**bleikt sylfr er meiri hlutr sé sylfrs, enn messingar ok þoli skor ok sé jafnt utan sem innan;**" — d. e. blegt Sølv, som for en større Deel bestaaer af Sølv end Messing, som skulde taale Prøve og er af samme Farve udvendig og indvendig**). Forholdet imellem dette Sølv, som paa det førstmeldte Sted kaldes **løgsilfr** (ɔ:

*) Udgiven af den Arnemagnæanske Commission. Kjøbenhavn 1829.

**) Man forstod nemlig ved Kogning at give Sølvet udvendig et bedre Udseende, end det uden samme vilde have, og som dets indvendige og sande Beskaffenhed viste.

lovgyldigt Solv) og Vadmels- eller Lovøre-Værdien findes i den citerede Lovs Kjøbeb. K. 84 bestemt paa denne Maade: „Pat var jafnmikit fé kallàt hundrat sylfrs ok fjøgur hundrat og tuttuga álna vadmála;“ d. e. 1 Hundrede Sølv og fire (Gangs) Hundrede og tyve Alen Vadmel, ansaaes af lige Værdie.

Ved noiere Betragtning af dette Sted i Graagaasen finder jeg det, om ikke nødvendigt saa dog passende, at give samme en anden Forklaring, end som de gjør, der for have commenteret over, eller forklaret samme. Man har nemlig*) været af den Mening, at Loven paa det citerede Sted havde antaget og befalet, at 1 Hundrede Solv skulde gaae og gjelde lige med 4 Hundrede (tolfræd) og tyve — eller 500 — Alen Vadmel. Jeg nægter heller ikke, at Ordene „fjøgur hundrat ok tuttuga,“ efter Sprogbrugen nærmest give denne Mening Medhold, men jeg paastaaer at man, hvis den antages, vil finde Loven ved denne bogstavelige Fortolkning, at komme i en haandgribelig Modsigelse med den strax derpaa i samme Kapitel paafølgende nærmere forklarende Bestemmelse, hvor det hedder: „ok verdr þá at hálfri mørk vadmála eyrir;“ d. e. og bliver da 1 Øre (af det saaledes beskrevne Solv) liig med en halv Mark Vadmel. En Øre Sølv var altsaa liig med netop 4

*) I Hist. Eccl. Isl. Tom. I. p. 63; Kristnisaga in Append. De Centenario Argenti p. 165 og Graagaasen Side 500 og sammes Glossar. p. 38 og 74.

Ører Vadmel, efterdi en saadan halv Mark Vadmel bestod, som siden skal vises, af 24 Alen, og en heel Mark af 48 Alen, samt 24 Alen Vadmel vare lovbestemt Æqvivalent mod 4 Ører Vadmel. Jeg troer ogsaa, at Ordene „fiógr hundrut og tuttugu" kunne modtage en hermed overeensstemmende Forklaring, naar man nemlig oversætter dem ved fire Gange Hundrede og tyve; thi Cardinaltallet „fiógur" in neutro genere har en meget nær beslægtet Betydning med Adverbiet „fiórum sinnum," og har man først indrømmet Liigheden, jeg vil ikke sige Identiteten, af disse tvende Ords Betydning, at de taale den Substitution, jeg har antaget, saa maa man gaae endnu videre, og forstaae ved Hundrut, som her saa benævnes, 100er eller tiutier. Jeg vil overlade til Andre at finde, om, eller hvor dette Ord Hundrad andre Steder i de gamle islandske Love eller Sagaer kunde tages i denne Betydning. Men da der ikke synes at være noget imod, at den hos vore gamle Nordboer har været bekjendt, skjøndt mindre sædvanlig, saa tør jeg af den Anledning, som Tillægget af 20 til de omtalte Hundreder giver, antage, at ved disse menes de nu brugelige, og alt i lang Tid bekjendte Talstørrelser af 100. Denne Betydning tillægges Ordet Hundrede ogsaa undertiden af vor Oldtids-Litteraturs Bearbeidere, hvor det dog forekommer absolute og det kunde omtvivles, om det havde den eller ikke.

At Graagaasen paa det anførte Sted ved de 20

Alen Vadmel, der over 4 Hundreder siges at skulle gaae paa 1 Hundrede Sølv, skulde sigte til, som man har villet, et Slags Opgjeld, for derved at compensere hvad den ellers bestemte Vadmels- eller Vare-Værdie stod under Sølvet, betegnet ved de samme Landsviis-Benævnelser, bliver saa meget mindre sandsynligt, som der aldeles intet Spor findes til saadant Overkjøb, naar de mindre Sølvstørrelser ansættes mod Varer; hvilket navnligen vil sees af Sølv-Ørernes Forhold til Vare-Ørerne, som i Loven selv siges at være netop som 1 til 4; i samme Forhold er det i det mindste rimeligst, at et Sølv-Hundrede har staaet til 4 Vare-Hundreder.

Det her anførte om Sølvets Værdie være alene sagt og forstaaet om den af de tvende i Graagaasen omtalte Sølv-Arter, som var af ringere Bonitet, eller det saakaldte løg-silfr, v. bleikt silfr. Det bedre Sølv beskrives i denne Lovs Kjøbeb. 3 Kap. saaledes: „**Brendt silfr er enn ok er eyririnn at mørk løgaura;**" d. e. desuden er brændt Sølv, hvoraf 1 Øre er liig med 1 Mark Lovøre (ɔ: Vadmel). Heraf fremgaaer tydeligt, ifølge det Foranførte, dette saakaldte brændte Sølvs dobbelte Værdie mod det slettere, blege Sølv; thi istedet for at 1 Øre af dette sattes liig med ½ Mark = 4 Ører Vadmel, da gik paa den samme Vægt nemlig 1 Øre af hiint en heel Mark = 8 Ører Vadmel, og man tør i Overeensstemmelse dermed antage, at paa 1 Hundrede brændt Sølv har gaaet 8 Hundreder Vadmel. — Paa enkelte Steder i Sagaerne forekommer dette Sølvs

nøiere Beskrivelse saaledes: „hvitt í skor"*); d. e. hvidt indvendig, naar deri blev gjort Indsnit eller Ridse; hvorimod bleikt silfr skulde „halda skor," d. e. befindes ved Ridsningen af samme blege eller kobberfarvede Udseende indvendig, som udvendig**).

Ligesom der i det nyligen bemærkede, er mødt Vanskelighed ved at forene de i Graagaasen paa de citerede Steder om det messingblandede Sølvs Værdie forekommende Bestemmelser med hinanden, hvilken vi antoge kun lod sig hæve ved en egen Ordfortolkning, saaledes vil man finde Lovens anførte Bud om det brændte Sølvs Værdie, at disharmonere med den Bestemmelse, som gjøres i Sammes Kjøbeb. 85 Kap., hvor nemlig en Mark af saadant Sølv sættes liig med 60 Ører Vadmel; da dog 1 Mark brændt Sølv skulde være af samme Værdie som 8 Mark Vadmel, eller 64 Ører. Denne Uovereensstemmelse i Lovens egne Bestemmelser om Sølvets Værdie, har givet Anledning til, at Nogle i deres Angivelse af Graagaasens Mening i denne Henseende have forladt hiin før bemærkede i dennes Kjøbeb. 3 Kap. indeholdte simple Regel om det brændte Sølvs ottefolde Værdie mod Varer, og antaget den i Kjøbeb. 85 Kap. angivne Maalestok for den nor-

*) Heimskringla, Tom. I. Pag. 185. Samme Sølv kaldes ogsaa „skírt silfr," Harald Hardr. Saga, udg. Kjøbenh. 1831, Pag. 145.

**) Paa mangfoldige, ja næsten alle de ældre Mynter og Sølv-Ringe, som ere fundne i Norden, findes de her omtalte Prøvesskaar eller Ridser for at undersøge Sølvets Fiinhed.

male, og saaledes ansat brændt Sølvs Værdie i de ubestemte Udtryk til **næsten**, eller **ikke fuldt** saa meget, som Beløbet taget 8 Gange af ligebenævnte Vareſtørrelser, eller med andre Ord, at der dengang Graagaasen var gjeldende Lov, har gaaet $7\frac{1}{2}$ Mark Vadmel, det samme som tilbemeldte 60 Ører Vadmel, paa 1 Mark Sølv; men denne Mening kan jeg saa meget mindre gjøre til min, som den enten vilde evertere det almindeligen antagne for visse indbyrdes Forhold imellem Værdiebenævnelserne paa **Landsviis** i og for sig, eller komme i aabenbar Strid med hvad Loven om Sølvværdien i Kb. 3 og 84 Kapitler med Hensyn til Ørebenævnelsen udtrykkelig bestemmer, hvor den simple før anførte Regel gives. Enten maa da hiin Talstørrelse af 60 være indkommen i Loven ved Forfatternes eller en Afskrivers Uagtsomhed istedetfor 64, eller ogsaa hidrører den derfra, at det Kapitel, hvor samme findes, er muligen en senere Tids Produkt, da Sølv-Værdien havde faaet en ved Lov forandret Basis at støtte sig paa, hvorom mere i det Følgende.

I de Tilfælde Graagaasen, eller den ældste Tiende-Anordning, nævner (hvilket fornemmeligen finder Sted) Sølvet **absolute**, uden at tilføie, om det er brændt eller blegt Sølv, saa opstaaer det Spørgsmaal, hvilket af disse to Slags Talen kunde være om. Til dette Spørgsmaals Afgjørelse, der ellers ikke her er af videre Vigtighed, kan man blandt andre Maader ogsaa finde Veiledning, ved at lægge Mærke til, naar den

samme Gjenstand, som paa det ene Sted betales med, eller vurderes til Sølv, paa det andet anslaaes til Værdie efter Vare-Beregning.

Den Værdie-Benævnelse, som i Størrelse følger næst efter Hundrede er **Mørk**, pl. **Merkur**. Dette Ord har i det islandske Sprog flere Betydninger: 1) En Vægt af 16 Lod eller $\frac{1}{2}$ Pd.; 2) Maal paa flydende Varer af $\frac{1}{2}$ Pot; 3) et Jordstykke i det ældre Sprog især en Skovstrækning, og 4) betegnes derved en Tings Værdie, hvad enten samme Ting blev veiet og holdt 16 Lod, eller den fik sin Marks Værdie ved idealiter at anslaaes lige med en veiet Mark. Denne saakaldte veiede Mark var det samme som 1 Mark Sølv, og deraf gik $2\frac{1}{2}$ saadanne Mark paa et Sølv-Hundrede; var det derimod 1 Mark i Vadmel eller andre Varer, indbefattede den 48 Alen, men $2\frac{1}{2}$ Mark eller 120 Alen gik ligefuldt paa eet Hundrede, naturligviis meent Varer eller Vadmel. Af det før viste Forhold mellem saavel brændt som blegt Sølvs Værdie og Vare-Værdien følger ligefrem, at 1 Mark brændt Sølv var liig med 8 Mark i Vadmel eller 384 Alen, men 1 Mark blegt Sølv gjeldte lige med 4 Mark Vadmel eller 192 Alen. Det første sees indirecte af Graag. Kb. 3 Kap.*), og det sidste af sammes 84 Kapitel**).

*) Hvor 1 Mark Vadmel sættes liig med 1 Øre Sølv, hvoraf der, naar begge Størrelser vare eensartede, ellers gik 8 paa Marken.

**) Hvor $\frac{1}{2}$ Mark siges at svare til 1 Øre blegt Sølv.

Eyrir v. **Auri**, i plur. **Aurar**, betyder enhver Ting, der har nogen Værdie i Handel og Vandel, men sin særegne og specielle Betydning faaer den derved, at den gjøres til en Tings, især en rørligs, Værdie-Benævnelse. I Forhold til de forklarede Værdie-Benævnelser faaer denne med Hensyn til Størrelsen retteligen Plads næst efter **Mørk**; thi paa en saadan Mørk Vadmel eller Varer gik i ældre Tider, og gaaer endnu, forsaavidt disse nu begge mindre brugelige Værdiestørrelser maatte finde Anvendelse, 8 **Aurar** (Ører), og følgelig paa 1 Hundrede, som bestod af 2½ Mark, 20 Ører, og da et Hundredes Værdie har faaet denne sin Betydning deraf, at det indbefattede eet Hundrede (120) Alen, saa bliver det ligeledes klart, at en Øre var liig 6 Alen, enten disse vare maalt Vadmel eller andre Varer af lige Værdie. Dette Alens Forhold til Øre er ved Graagaasens flere Bestemmelser blevet stadfæstet, f. Ex. Kb. 85 Kap., og dette Slags Ører ansees for de meest brugelige; men 3 Slags herfra forskjellige Ører findes i vore Oldtids Mindesmærker omtalte. Disse, hvis Størrelser altid bestemmes og udtrykkes ved at tilføie selve Benævnelsen af det Alental, de indeholdt, kaldtes *þriggja álna eyrir**), *níu álna eyrir***), og *tólf álna eyrir****); d. e. 3, 9 eller 12 Alens Øre. Man kan med Sikkerhed stole paa, at hvor **auri** eller **eyrir**

*) Sturlunga 3die Deel S. 175.

**) I en utrykt Norsk Kristinret K. 34. Uplandsl. Manh. 23.

***) Den ældre Gulethl. om Boder foran Tyvebalken.

forekommer som Værdie=Benævnelse, uden saadan Angivelse af dens indeholdte Alental, derved da menes en Øre af den mest gjængse og ved Loven sanctionerede Øre=Størrelse, bestaaende af 6 Alen, ligesom Loven ogsaa hyppigt bruger den forklarende Benævnelse sex álna auri, hvilket blandt andre Steder i Almindelighed er Tilfældet i Gissurs Tiende=Statut, hvor enten Kapitalen eller Afgiften saaledes determineres. Sølv=Værdiens Betydning, den Gang Graagaasen blev skreven, er nærmest og tydeligst tilkjendegiven i denne Lov ved Hjelp af denne Værdiens Maalestok, saaledes som i det Foregaaende er viist; thi i Kjøbeb. ofte citerede 3 Kap. befales, at een Øre brændt Sølv skulde svare til 8 Vadmelsører eller 1 Mark Vadmel, og siden i samme Balks 84 Kap. angives 1 Øre blegt Sølv at indbefatte 4 Vadmelsører eller ½ Mark Vadmel. Nogle have, uden tilstrækkelig Hjemmel, blandt andre Prof. **Arne Magnusen***), antaget, at af de foran berørte forskjellige, 3, 6, 9 eller 12 **Alen Øre**, altid ligemange, nemlig 8, gik paa 1 **Mark**, og at denne altsaa i Forhold dertil har bestaaet af 24, 48, 72 eller 96 **Alen**. Per Conseqventiam maatte da paa eet **Hundrede**, som ligeledes altid bestod af uforandret **Øre**=Antal, nemlig 20, snart, baade imod Benævnelsens naturlige Betydning, og den almindelige

*) I hans haandskrevne Anmærkninger til **Are den Frodes Islendingabók** under Ordet „**Landaurar.**" Udg. Kjøbenh. 1829 Pag. 5.

Sprogbrug, gaae snart 60 Alen, snart 1 **Hundrede** og 60 eller 2 **Hundrede** Alen; men for at undgaae denne Uleilighed, troer jeg ligesaa rimeligt, at det Øre-Antal, der fordredes saavel til at fuldgjøre 1 Mark som 1 Hundrede, har varieret respective til det Alen-Antal en saadan enkelt Øre udgjorde, men at 1 **Marks** — ligesaavel som 1 **Hundredes** — **Størrelse** i og for sig altid er **vedbleven** den samme. Det bemærkes, at den Øres Benævnelse, som meest brugelig, bestaaende af 6 Alens Værdie, kaldes hyppigt **løgeyrir** og **løgauri** (Lovøre), fordi Lovene, naar de nævne Øre absolute, altid mene denne Slags Øre.

Ortug pl. **Ortugar** er en Værdie-Benævnelse, man ligesaa hyppigt træffer paa i de islandske Love og Sagaer, som de andre foran beskrevne. Dette Ords Værdiestørrelse i Forhold til hine er, at 2 Alen gaae paa 1 Ortug, følgelig 3 Ortuger paa 1 Øre, 24 Ortuger paa 1 Mark og 60 Ortuger paa 1 Hundrede. Dette Forhold er ganske, som det fandt Sted med de myntede Penge i Norden; da Sølvets høie Værdie mod Varer gjorde store Mynter ubeqvemme i daglig Brug, finder man først alene myntede Penge, og senere var Ortug og de saakaldte Hvidinger de største Sølvmynter i Norden.

Skjøndt Forholdet mellem **Ortug** og de andre Værdie-Benævnelser ikke udtrykkelig findes afmaalt ved vore Love, saa vil dog af Graagaasens Vigslode 114 K., hvor Frændebødernes Deling omtales, sammenholdt med

den af Hakon Adelsteens første for Norge givne ældre Gulethingslov i Manuskript Pag. 189*), ved en nøiere Betragtning kunde udfindes, at Forholdet er det her angivne. I Gulethingsloven, som den tydeligere, er Bestemmelsen saadan: „Þeir allir er mørk taka í uppnáminu fyrsta at vígandа, þeir skulu taka þriðjúngi minna at bróður vegandа, þat verðr ortug sétta eyris;" d. e. Alle de, som i første Udlæg tage 1 Mark af Drabsmanden, skulle af Brodermorderen faae en tredie Deel mindre; det bliver 5 Ører og 1 Ortug; hvoraf man seer, at 3 Ortuger gik paa 1 Øre, da vi nemlig foran have viist, at 8 Ører gik paa 1 Mark, og to tredie Dele deraf vare 5 Ører og 1 Ortug, saa følger deraf endvidere, at 1 Ortug var lige med $\frac{1}{3}$ af 1 Øre, eller med 2 Alen. Vigslodens Kap. 114 lader Bøderne i noget fjernere Slægtskabsgrader falde i samme Forhold fra Mark nedtil Ører og Ortuger, men den angiver ikke saa nøiagtigen som Gulethingsloven Markens og de andre Størrelsers indbyrdes Forhold; her bydes nemlig: „De som længere ude ere beslægtede med den Dræbte, end hans Broderbørn, Sødskendesønner eller Søsterbørn, skulle af Drabsmandens lige Nærbeslægtede bekomme 1 Mark, men Drabsmandens Næstsødskendebørn skulle bøde til den Dræbtes Næstsødskendebørn 5 Øre og 1 Ortug."

*) Den findes i Additamentet til Arne Magnusens Haandskrift-Samling i 4to under No. 137.

Ligesom de ovenforklarede **Hundrad**, **Mørk** og **Eyrir** vare Benævnelser baade paa Sølv og Vadmels- eller Vare-Værdien, saaledes var det samme Tilfældet med Ortug, men da disse tvende Værdiers Forhold til anden for er bleven udviklet, saa vil det der sagte let finde Anvendelse paa den her omhandlede Benævnelse, uden her at gjentages, da naturligviis Ortug-Antallet i Vadmel eller Varer 4 eller 8 Gange behøvedes for at fuldgjøre Sølvstørrelsen af dette Navn, eftersom det var af blegt eller brændt Sølv.

Saavel i Graagaasen, som begge de saakaldte Kristenretter, den ældre fra Aaret 1123 og den yngre fra Aaret 1275, forekommer den Værdie-Benævnelse **Peningr**, men paa de forskjellige Steder sat i saa forskjelligt Forhold til de før forklarede Benævnelser **Øre** og **Alen**, at de om disses indbyrdes Forhold opstillede Regler, ved ligefrem at betragtes, synes at staae i Modsigelse med hinanden. — I Landets almindelige Lov Graagaasen Festarþ. Kap. 43 staaer udtrykkelig, at 1 **Pening** er en **tiende Deel** af 1 **Øre**; om den ene, eller begge disse Størrelser ere **veiede** eller **talte** (ɔ: beregnede i Sølv eller Varer), angives ikke. I Lovens Vigslode K. 114 staaer ligesaa tydeligt, at af **løgsilfr** (ɔ: det foran omtalte blege Sølv) skulle 10 **Peninge** gaae paa 1 **Øre**, men Kjøbeb. Kap. 84 siger, at 60 Peninge udgjorde 1 veiet Øre af det samme Sølv. I den ældre Kristenret i 17 Kap. nævnes veiet Pening, ligesom ogsaa i Vigslodens nylig anførte Kapitel, uden at deres Forhold til

nogen anden Værdiestørrelse bestemmes; og endelig i den yngre, Jonsbogen samtidige Biskop Arne Thorlakſens Kristenret, ansættes 1 talt Pening liig $\frac{1}{10}$ Deel af 1 Alen. Det er af disse Bestemmelser aldeles klart, af denne Penings Værdie har i ældre Tider været bestemt ved Vægt, men om den saakaldte talte Pening har i Island gaaet som præget Mynt, det vil jeg lade uafgjort; dog holder jeg for, at saadan Værdiestørrelse har havt samme Egenskaber, som de andre ovenforklarede, at nemlig veiet Pening altid har været brugt om Sølv-Værdien, men derimod den talte Pening har været Udtrykket for Vare-Værdie, og at disse to have naturligviis staaet i det samme indbyrdes Forhold til hinanden, som andre Værdiebenævnelser paa Sølv og Varer. Men til Begrebet om denne Størrelses Værdie i Forhold til de øvrige, efter Graagaasens Bestemmelser, hører, at man sammenstiller de forskjellige herom givne Bestemmelser, for saavidt muligt at hæve det Misforhold, som herved tilsyneladende viser sig; og da maae vi antage, at de varierende Bestemmelser til forskjellige Tider ere givne, men senere optagne i den samme Lov-Codex; thi hverken med det brændte eller blege Sølvs Forhold til Vareværdien, saaledes som det fastsættes i Graagaasen, kan det passe, at anføre i to til een og samme Tid givne Bestemmelser saa ulige Forhold, som de ere: at 1 Pening blegt Sølv efter Festarþ. Kap. 43 og Vigsl. Kap. 114 skulde være $\frac{1}{10}$ Deel af en saadan Sølv Øre, medens 1 Pening i

Varer*), efter Kjøbeb. 84 Kap., var $\frac{1}{60}$ Deel af samme; thi efter rigtigt Forhold burde en saadan Varepening være sat liig med $\frac{1}{40}$ Deel af 1 Øre blegt Sølv = Graagaasens løgsilfr. Man maa derfor antage, at baade denne i Graagaasens Tid gjængse Sølv-Værdie, ligesom det bedre Sølvs Værdie, som var ottefold mod Varer, have den Gang dette Kb. 84 Kap. blev affattet, været sammensmeltede til een eneste af 1 mod 6, og Reglen altsaa med Hensyn til 1 Penings Forhold til 1 Øre bliver den, at der af hine behøvedes 10 til at udgjøre 1 af denne, naar, vel at mærke, begge Størrelser vare eensartede, nemlig: enten Sølv eller Varer; men istedetfor at før skulle enten 80 eller 40 Peninge i Varer fuldgjøre 1 Øre Sølv, saa vare nu, ifølge Sølvets forandrede Forhold til Varer, 60 saadanne talte eller Vare-Peninge Ægvivalent mod en Sølv-Øre. Da man ved denne Hypothes kun kan forstaae de i selve Graagaasen forekommende Bestemmelser om Peninges Forhold til 1 Øre og følgelig ogsaa til andre Værdiebenævnelser, men derfor ikke finder Overeensstemmelse mellem Graagaasen og Kristenrettens Ansættelse af 10 Peninge talte, som lige med 1 Alen, saa antages maaskee rigtigere, at de 10 Peninge, som Graagaasen siger fordres til at fuldgjøre 1 Øre, ere veiede Størrelser af det blege eller mesfingblandede Sølv, men Øren

*) Loven nævner her ikke — men antages dog at mene — Vareværdie.

en Vare= eller Vadmels=Øre, samt endvidere, at denne Sølv=Værdie af det 4dobbelte mod Varer er forandret til det 6dobbelte Varebeløb. Nu bliver det forstaaeligt, at 60 **Peninge veiede gaae paa 1 Øre veiet** samt 60 **Peninge talte paa en talt Øre**, istedet for at efter det ældre Sølvforhold 40 Peninge af det ringere Sølv skulle have gaaet paa 1 saadan Sølv=Øre, der var ligesaa meget som 4 Ører Vadmel eller Varer, og da endelig 1 Øre i Varer var liig med 6 Alen, saa maatte efter hiin forandrede Sølv=Værdie 10 Peninge talte gaae paa 1 Vadmels Alen, som Kristenretten tilsiger. Vil man heller, kan det antages, at enten de 60 ere feilskrevne for 40 Peninge, i hvilket Tilfælde man træffer det sidstanførte Resultat, eller at 1 Alen i Kristenretten er en Feil, istedetfor 1 Øre, og i saa Fald kommer man til Maalet ad den først anviste Vei*).

---

*) De prægede Mynter, som havde courseret og conrserede i Danmark og Norge, kunne maaskee ogsaa, efter Nogles Mening, vise hvorledes hermed er tilgaaet. Antager man at paa Island det ældre ikke strax er fortrængt af det nyere, men er forblevet ved Siden af dette, lader det sig tænke, at 10 Stkr. af Kong **Æthelreds** eller **Knud** den **Stores** og **Edvard Confessors Peninger** gik lige med 1 Øre, eller 24 **Peninge** af **Niels** den **Gamles** eller Kong **Sverres** Mynt, og at man senere, da Borgerkrigene i **Danmark** og **Norge** bragte Mynt=Væsenet i en endnu større Forringelse og gradviis ned til Kobber, som blev paatvunget Undersaatterne istedet for Sølv, har ansat 60 af de forringede Mynter til at

Man har temmelig vigtige Data, talende for, at den Bestemmelse der saaledes, som anført, gjør 60 Peninge lige med 1 Øre, hidrører fra en senere Tid end den, hvilken Graagaasens Affattelse i Almindelighed tilskrives. Kjøbebalkens tvende sidste Kapitler i den trykte Lov, det 84de og 85de, af hvilke det første gjør hiin Sammenstilling, findes ikke i det Membran-Haandskrift af den Arnamagneanske Samling, som rimeligen tør antages at give Loven i dens ældste Form, derimod have de faaet Plads i den Lovens Membran Codex, som haves paa det Kongelige Bibliothek, som især med Hensyn til Bogstavering tyder paa, at den er skreven noget sildigere; thi Kapitel 84 forkynder sig strax i Begyndelsen snarere som en historisk Beretning om en ældre vedtagen Skik, end som dispositiv, det begynder nemlig saaledes: „J þann tíð er kristni komi hér út til lands gékk hér silfr“ ꝛc.; d. e. Den Gang den christelige Religion kom her ind i Landet, da gik her Sølv ꝛc. Man indvender vel, at dersom den Deel af dette Kapitel, som fremsiger hiin Regel om Peningsstørrelsen, saaledes gaaer ud af Graagaasens oprindelige Omfang, da maatte det samme blive Tilfældet med det samme Kapitels øvrige Bestemmelser, hvorfra vi i det Foregaaende have faaet Beviset for det saakaldte

---

gaae lige med hvad der forhen udgjorde 10 af de gamle gode Mynter; men denne de fremmede Mynters specielle Indflydelse paa de Tiders Sølv-Cours i Island finder jeg dog Betænkelighed ved at antage.

blege Sølvs eller løgsilfrs Forhold til Varer i Almindelighed, og tildeels ogsaa for det Antagne om dette Sølvs Forhold til det rene eller brændte; men, det antages rigtignok at begge Reglerne ere jævnaldrende med hinanden, og ligeledes at kun den, som sætter 60 Peninge lige med 1 Øre, er uovereensstemmende med Lovens øvrige Regler om denne Penings-Værdien, men det er ogsaa vist den er fuldkommen foreenelig med de Bestemmelser, som senere findes gjorte om Sølv-Værdien og fremsættes i Jonsbogens Kjøbeb. 5 Kap.; og bliver da intet urimeligt i at antage, at dette Kapitels Forfattere have, ved at angive Forskjellen mellem det brændte og blege Sølv, hvilken ellers var bleven af mindre praktisk Vigtighed den Gang de skreve, have truffet det rette som saadant i Graagaasens Tid; men ved at give eller paavise Regler om talte Peningers Forhold til Sølvet, have lagt dettes almindelige Værdie mod Varer til Grund, saaledes som den var bleven forandret ved deres Tid. Det er mærkeligt, at Graag. Vigslode 114 Kap., der, som i det Forgaaende findes omtalt, viser 1 Pening's Værdie-Forhold til 1 Øre, og hvor Udtrykket blegt Sølv staaer i saadan Forbindelse med disse Værdie-Størrelser, at vi have antaget baade de 10 Peninge, der udtrykkelig befales, at skulle constituere 1 Øre, som selve Øren, vare af dette blege Sølv, — hører med til Lovens vidtløftigere og yngre Recension, og ligesom Kjøbeb. 84 Kap. intimerer sin Beskrivelse med Ordene „Løgsilfr it forna," (ɔ: det gamle lovgyldige Sølv) hvilket ikke

usandsynligen tyder paa, at Forskjellen mellem det saaledes beskrevne Solv og det bedre eller brændte alt den Gang har været mindre gjængs, skjøndt Boder dermed i Tilfælde at det gaves, skulde kunne udredes; hvor derimod det ældre haandskrevne Exemplar af denne Lov omtaler Sølvets Værdie-Forhold til Varer, er det enten med Tillægget brændt, eller uden noget Tillæg og det er saaledes ved Hjælp af de til Lovens oprindelige Indhold senere gjorte Tillæg, at vi faae Begreb om det egentlige Forhold mellem det saakaldte blege og brændte Sølv i ældste Tider i Island; det er ogsaa rimeligt, at man, ved de siden tilføiede Noveller har fundet det passende, at give Forklaringer om Sølvets ældre Beskaffenhed, for saavidt det, skjøndt sammensmeltet til een, dog muligen endnu kunde forekomme under hiin dobbelte Form.

Fra de ældste til nærværende Tider har det i Island været brugeligt, at bestemme og udtrykke de rorlige Tings Vægtstørrelse ved Hjælp af Benævnelsen Vætt*). En Vætts Vægt er 80 Pund, men dens almindeligste Underafdeling er Fjórdúngr, det samme som 10 Pund, hvoraf altsaa 8 gaae paa 1 Vætt. En Fjórdúngs (Fjerdings) Undermaal er igjen Mørk, og da 1 saadan Mørk ifølge det Foranførte**) veiede ½ Pund, saa maae 20 Mark gaae paa 1 Fjerding eller Føring. Naar man ved disse Benævnelser betegner en Tings Værdie, hvilket i

*) See Graagaasens Festarþ. Kap. 13.

**) See Side 21.

senere Tider, med Hensyn til Vætten, er blevet almindeligt, saa er det ikke alene de Ting, som i Handel og Vandel faae deres Betydning ved Vægten, men ogsaa saadanne, hvis commercielle Værdie afgjøres ved Tal eller Maal, der kunne anslaaes til Vætte-Værdie. Graagaasen gjør udtrykkelig Forskjel paa Maaden at bestemme Tingenes Værdie paa, enten det skeer efter Vætte-Vægt, eller Alenviis*), men rimeligen har Benævnelsen Vætt i Graagaasens og Jonsbogens Tid kun været brugt som Vægtstørrelse, da dens Forhold til de øvrige Benævnelser for Værdien, nemlig: Hundrad, Mørk, Auri, Ortug og Alin, ikke nogetsteds findes bestemt. Efter den Tid og indtil vore Tider er saadan Vurderingsmaade derimod bleven almindelig, og baade levende og livløse Ting kunne anslaaes til Vætter, og idet 6 veiede Vætter af den tørrede Torskfisk gjelde for 1 Hundredes Værdie i Varer, saa er det blevet til Regel, at 6 Vætte-Værdie i Almindelighed er anseet liig hermed, og det bliver da atter sandsynligt, at ved den Tid, da den før forklarede Fisk-Benævnelse fik sin Værdie-Betydning af ½ Alen, (og hvoraf 5 Fiske, som saadanne, gaae paa 1 Føring eller 20 Merkur ɔ: 10 Pund), have Vætt, Fjórdúngr, Mørk og Fiskr afløst hine Værdie-Benævnelser: Mørk, Auri og

*) Loc. cit. hedder det: Fé sem vættum skal kaupa ɔ: det Gods, som kjøbes Vætteviis; — og: hvors-kyns fé er menn kaupa álnum ɔ: ethvert Slags Gods, som kjøbes Alenviis.

Ortug, der nu i det mindste bleve mindre brugelige, uden dog at hine Benævnelser, med Hensyn til Størrelsen de udgjorde, have indtaget disses Plads, hvilket let vil indsees af det allerede Anførte.

Førend jeg forlader hine føromtalte Værdiestørrelsers Forklaring, saaledes som Graagaasen mere eller mindre tydeligt lærer deres Betydning i Island i de ældste Tider (hvilken Betydning kun med Hensyn til Sølvværdien har lidt Forandring i den sidste Halvdeel af det 13de Aarhundrede) vil jeg til større Tydeligheb kortelig angive Forholdet mellem **Landsviis** Benævnelserne og Sølvpenge Species, hver beregnet til 120 Sk. Een Sølv-Marks egen Vægt = 16 Lod, samt dens indbyrdes Forhold til de andre omtalte Benævnelser, viser da tydeligt, at 1 saadan **Mørk** maatte være af samme Værdie som 8 Joachims- og senere Speciedaler, efter at disse kom i Gang; 1 Hundrede veiet Sølv, der bestod af $2\frac{1}{2}$ Mark, eller veiede 40 Lod, var følgelig liigt 20 saadanne Daler; 1 Øre Sølv liig 1 Daler eller 2 Lod, og 1 Ortug $\frac{1}{3}$ deraf liig 40 Sk. Det indsees let, at dette gjelder kun om det rensede eller brændte Sølv, i hvis Sted Speciemynten siden traadte. Det messingblandede, **blege**, Sølv derimod, som kun var af halv saa megen Værdie som hiint, frembyder saadant Forhold, at 1 Hundrede svarer til 10 Daler, 1 Mark til 4 Daler, 1 Øre til $\frac{1}{2}$ Daler eller 60 Sk. og 1 Ortug bliver liig med 20 Sk., Alt beregnet i Species. Er Spørgsmaalet om Vareværdien, da maae vi, ifolge det Foran-

førte om Vare=Forholdet til Sølv antage, at hine Benævnelser, satte paa bette Tuskmiddel, staae i saadant Forhold til Penge, at 1 Hundrede æqvivalerer med 5 Lod eller $2\frac{1}{2}$ Daler, 1 Mark med 1 Daler, 1 Øre med 15 Sk., 1 Ortug med 5 Sk. og endelig 1 Alen eller 2 Fisk med $2\frac{1}{2}$ Sk. Species. Saavel dette indbyrdes Forhold mellem Benævnelserne i og for sig, samt Sølv= og Varebenævnelsernes Værdiestørrelse i Relation til hinanden, og begges imod Sølvpenge Species, vil findes nærmere oplyst i efterfølgende Tabel under Litr. A.

Det saaledes i det Foregaaende viste Forhold mellem de nævnte Værdie=Benævnelser: **Hundrede, Mark, Øre, Ortug, Alen** og **Fisk**, har altid været det samme, naar de brugtes om eensartede Ting, det vil sige, enten Varer eller Sølv, og har en vedtaget, til alle Tider uforandret Brug suppleret og paa en Maade forklaret hvad Lovene, fornemmelig Graagaasen og Jonsbogen og andre fra Fortiden efterladte Optegnelser, i saa Henseende mindre fuldstændigen eller tydeligen have tilkjendegivet. Det samme er Tilfældet med Forholdet mellem Benævnelserne **Væt, Føring** og **Mørk**, forsaavidt de have været og endnu bruges som Vægtbestemmelser og ligeledes mellem den af disse, der senere er brugt som Værdiebenævnelse, nemlig **Vætten**, og de andre i Forhold til den stillede Størrelser **Hundrede** og **Fisk**; men desto vigtigere ere de Forandringer i Sølvværdien mod Varer, som Tid efter anden

ere vedtagne, efterat Graagaasen havde tabt sin Gyldighed som Landslov for Island, hvilke Forandringer vel ikke ere foranledigede ved en Foranderlighed i Sølvets indre Gehalt, men have deres naturlige Grund i den større Tilførsel af dette Betalingsmiddel til Island og andre nordlige Lande, som Amerikas opdagede Skatte banede Adgang til.

Førend de lovbestemte, eller ved Praxis begrundede Forhold mellem Sølv- og Varebenævnelsers Størrelser, som notorisk have afløst hinanden i Island, fremstilles, vil jeg blot nævne den Modification i Graagaasens anførte Bestemmelser om dette Forhold, som Forfatteren til den før Side 19 omtalte Afhandling **de Centenario Argenti** *) og Sysselmand **M. Ketilsen** **) løseligen angive at være skeet omtrent Aaret 1136, som skulde have bestaaet deri, at det Sølv, som før kostede Beløbet taget 8 Gange i Varer, nu blev kun 7½ Gange bedre end lige benævnt Størrelse i Varer; men da bemeldte Forfattere ikke have ledsaget deres Angivelser med noget bekræftende Datum fra Loven eller Historien, og jeg ikke i nogen af de ældre Kilder, jeg har havt Adgang til, har kunnet opdage en Bestemmelse, der maatte hjemle Antagelsen af en saadan almindelig Forandring i Sølvcoursen, saa tør man ikke videre bygge paa samme;

---

*) Loc. cit. pag. 169.

**) Samling af Forordninger og aabne Breve udgivne for Island, 2 D. S. 42 i Noten.

kun bemærkes, at hvis man kunde tillægge Angivelsen den Sikkerhed, som muligen tilkommer den, og hvortil for øvrigt Forfatternes dybe Indsigter med Hensyn til Indretningerne i Island og Paalidelighed i deres Beretninger berettige, vilde man derved have en ønskelig Veiledning ved Opløsningen af den Vanskelighed, som møder ved Forklaringen af den foranførte*), i Graagaasens Kb. 85 Kap. fremsatte Regel; thi antog man denne Regel jevntidig eller yngre end hiin Sølvværdiens Nedstigning (fra 1—8 til 1—7½), saa vilde man finde, at Forholdet mellem 1 **Mark brændt Sølv og 60 Ører i Vadmel**, hvilke tvende Størrelser i bemeldte Kapitel stilles paa det samme Værdie-Trin, er netop det samme som mellem 1 Øre brændt Sølv og 7½ Ører i Varer, eller Vadmel, som skulde være det Cours-Forhold, der ved hiin Aaret 1136 skete Forandring blev constitueret; hvilket tydeligt vil kunne indsees af det før udviklede indbyrdes Forhold imellem disse Værdiebenævnelser.

Jonsbogens Kjøbebalks 6 Kap. eller den der indlemmede Kong **Erik Magnusens** Rettebod, gjør en vigtig Forandring i Sølvværdien, som altsaa daterer sig fra 1281, da Loven, strax efter bemeldte Konges Regjerings Tiltrædelse, blev paa Altinget i Island indrømmet almindelig Lovskraft. Herved fastsættes: **„at 1 Øre brændt Sølv skal gjælde for 6 Ører Vadmel."** At her næv-

*) Pag. 19.

nes brændt Sølv, men blegt Sølv derimod hverken i Jonsbogen eller senere Bestemmelser, giver Anledning til at troe, at den Distinction mellem dette to Slags Sølv, som Graagaasen gjør, nu ikke længer har været af praktisk Vigtighed; ligesaa bliver det af den om Ører exempelviis udtrykte Sølvets Relation til Varer klart, at Forandringen ogsaa strækker sig til de unævnte Værdie-Benævnelser, saaledes: at 1 Hundrede Sølv gjældte for 6 Hundreder i Varer, 1 Mark Sølv for 6 Mark, 1 Ortug Sølv for 6 Ortuger og 1 Pening Sølv for 6 Peninger i Varer, hvilket heller ingen vil nægte; ligesom det maa bemærkes, at Forholdet mellem Værdiebenævnelserne: **Hundrede, Mark, Øre, Ortug, Væt, Alen** og **Fisk** indbyrdes til alle Tider er vedbleven at være det samme ovenforklarede.

Vil man vide Forholdet mellem Sølvet udtrykt ved disse Benævnelser og de siden myntede Penge, hvortil der i det Foregaaende er valgt Speciedalerne, saaledes som hver er beregnet at bestaae af 120 Sk. *), saa maa

*) At jeg i mine Beregninger over Sølv- og Vare-Værdiens Forhold til Penge, antager dette vilkaarlige Antal af Skillinger, fremfor et andet til visse Tider de facto her i Danmark existerende, at gaae paa een Specie, er fordi det, forsaavidt den Tid angaaer, som gaaer forud for den, da saadanne Penge kom i Gang, forekommer mig at være det hensigtsmæssigste, thi ingen af de andre Talstørrelser, mellem hvilke det Skillinge-Antal, som har gaaet paa een Specie i Danmark har varieret, berettige til at vælge nogen anden fremfor

dette, saa ofte Talen er om det brændte eller rensede Sølv naturligviis til alle Tider være eet og det samme, som begges Vægtstørrelse tilsiger, nemlig at paa 1 Hundrede liig $2\frac{1}{2}$ Mark gaae 20 Rdl. Specie, paa 1 Mark 8 Rdl., paa 1 Øre 1 Rdl. og paa 1 Ørtug $\frac{1}{3}$ deraf eller 40 Sk.

Af denne ved Jonsbogen eller Kong **Erik Magnussens** Rettebod befalede Nedsættelse af Sølv Benæv-

---

denne, der i Island dog fornemmeligen er antaget at udgjøre en heel Specie, naar Talen er om saadan Sølvregning, og selv for den Tid, efter at Speciemynten havde faaet lovbestemt Gangbarhed, finder jeg det endog tjenligere, at beholde samme Beregning, da hiin Myntsort i Danmark har med Hensyn til dens Betydning i Forhold til Skilling været saa uendelig mange Forandringer underkastet, der snarere ville forvilde end veilede den, som ved Hjælp deraf vilde see hine Værdiebenævnelsers Størrelse, der i enhver Tingenes Omsætning i Island ere vedblevne ved Siden af Penge-Beregning at circulere mellem Mand og Mand. Uden derfor at ville nægte, at Speciens lovbestemte Dele have i Island de jure staaet i et Forhold til Varerne, som svarede til det, den hele Størrelse havde, saa tvivles dog om, at de i Island de facto have gaaet under saa ideligen afvexlende Former, som Tilfældet har været her tillands. I nogle Tilfælde er dette bekræftet ved den af Praxis bekjendte Vareværdie mod Skillinge, imedens dog Speciedalernes Forhold til de samme Varer findes lovbestemt. I al Fald finder jeg det beqvemmest ved denne ellers bekjendte og brugelige Specie-Beregning at vise Varebenævnelsernes bestemte Værdiestørrelse.

nelsernes før lovbestemte Betydning i Relation til Varerne vil naturligen ogsaa følge en Forandring i Graagaasens Bestemmelser med Hensyn til Varebenævnelsernes Forhold til Speciemynten. 1 Hundrede i Varer blev nemlig ved Jonsbogens Anordning, som vi have seet, liig $\frac{1}{5}$ af 1 Hundrede i Sølv, og maatte følgelig gjelde for 3 Rdl. 40 Sk. Species; 1 Mark i Varer for 1 Rdl. 40 Sk.; 1 Øre i Varer for 20 Sk.; 1 Ørtug for $6\frac{2}{3}$ Sk.; 1 Alen Vadmel eller Varer for $3\frac{1}{3}$ Sk., og endelig 1 Fisk for $1\frac{2}{3}$ Sk.

Da Ordet **Vætt** (Væt) ofte betegner en Værdiestørrelse, og som saadan bruges om enhver rørlig Ting, (skjøndt dens Betydning, som Benævnelsen oprindelig lader formode, har været bestemt ved dens 80 Punds Vægt), saa er det tydeligt af det før Anførte, hvilken Plads 1 Væt som Værdiestørrelse efter Jonsbogens Sølvtaxt indtager blandt de andre nyeligen nævnte; da nemlig 6 Vætter i Varer gaae paa 1 Hundrede, maa 1 Væt, ifølge den paa 1 saadant Hundrede satte Priis, blive gjældende for $66\frac{2}{3}$ Sk. Med Hensyn til dette Jonsbogens anordnede Værdieforhold mellem Sølv og Varer, kan eftersees følgende Tabel under **Litr. B.**

Hvorlænge Sølv=Coursen har staaet paa dette ved Jonsbogen fastsatte Trin kan ikke med Nøiagtighed bestemmes, hvilket maa tilskrives den Fattigdom og Utydelighed, som i Almindelighed hersker i de om Begivenhederne og Tilstanden i Island i det 14de og 15de Aarhundreder efterladte Relationer, da Islæn=

dernes tidligere Forfatterlyst synes ligesom at have stagneret, deels formedelst den liden Opmuntring som Hierarchiets i denne Tid stedse tiltagende Vælde afgav, der vilde raade over hver Mands Handle- og Taleſrihed. Endnu mere kan Ulysten være voxet ved Nationens tabte Selvstændighed; thi under Afhængigheds Forholdet fandtes mindre Anledning til at referere Nationens egne Idrætter, da samme nu sluttede sig til den fremmede Indvirkning, og de som saadanne kunne i Relation til Statens øvrige Dele naturligen udgjøre en ubetydelig Deel paa Vægtskaalen, og allermest kan den antages at være tilligemed andre Landets Kræfter knækket ved de Dyrtider og Landeplager, som Skjæbnen saa hyppigt i det 14de og 2de Gange i det 15de Aarhundrede sendte over Landet.

Kun det veed man, at Sølvcoursen i denne Tidsperiode er nedsjunket fra Jonsbogens Maalestok 1 liig med 6, til 1 liig med 5. Som alt bemærket bliver det rimeligt, at saadan Nedstigning af Sølvet hidrører fra dets større Tilførsel, kun vil jeg bemærke en anden Medgrund, som turde tillægges nogen Indflydelse, at nemlig omvendt Varerne ved de strax nævnte Uaar og slette Tider ere stegne i Priis; thi hvad enten Ødelæggelsen fornemmeligen traf Indbyggerne, eller disses Nærings-Kilde Kreaturerne (og den ene Omstændighed maa, som Erfaring viser, i større eller mindre Grad have den anden til Følge), da indsees let, hvor indflydelsesrig den er paa Productionen og Landets Velmagt; naar vi nu

af Historien vide, at den største Plage, der nogensinde har rammet Landet, er den, som indfaldt strax i Begyndelsen af det 15de Aarhundrede, Aarene 1402—1404*), saa kan det med Grund antages, at Vindskibelighed saaledes derved er bleven lammet, at det derefter frembragte ringe Qvantum af indenlandske Varer mod Sølvet er bleven fordyret. Det være sig, naar det er skeet eller hvorledes dermed end er tilgaaet, dog det veed man, (rimeligviis af Praxis, hvorom Erfaring har meddeelt sig fra Mand til Mand, thi Lovbud, der paabyde Nedsættelsen, eller omtale dens Oprindelse, samt andre skriftlige Mindesmærker derom savnes), at 1 Hundrede Sølv eller 20 Rdl. Species nu blev gjeldende kun for 5 Hundreder i Varer eller Vadmel, 1 Mark, 1 Øre og 1 Ørtug i Sølv for 5 Mark, 5 Ører og 5 Ørtuger i'Varer, og fra denne Cours daterer sig den endnu i Beregninger paa Landsviis brugelige Regel, at antage 8 Lod eller 4 Specier at gaae paa 1 Hundrede i Vareværdie; 1 Mark Sølv er efter hiint Forhold liig med 1 Rdl. 72 Sk.; 1 Øre liig 24 Sk.; 1 Ørtug liig 8 Sk. og 1 Alen gjeldende for 4 Sk., hvilken Alen-Værdie er til nuværende Tider vedbleven at være brugelig i indbyrdes Forhold mellem Mand og Mand, thi de senere Taxter, som med

*) See, blandt andre Efterretninger herom: **Espolins Arbækur** Kbhn. 1821, 1 D. S. 122 ff.; **Finsen om Mannsækkun af Hallærum**, Oversættelse, Kbhvn. 1831, S. 37, og **Islands Annaler**, som nu udgives af den Arnem. Comm. og ere under Trykken.

Hensyn til islandske Carga eller Retour-Varer have udtrykkelig paabudt andet Forhold, mellem Vare-Benævnelserne og Skillemynten, have især strakt sig til Omsætningen mellem de Handlende og Indbyggerne, maaskee ogsaa undertiden til Betalinger til og fra det Offentlige; men i Vexelforhold med hinanden have Indbyggerne rettet sig efter hiin Landsviisberegning, enten ifølge en udtrykkelig eller stiltiende Tilladelse fra Lovgiveren. 1 Væt bliver efter hiint antagne Forhold rigtig betalt med 80 Sk. og 1 Fisk, hvoraf der gik 40 paa 1 Væt, bliver liig med 2 Sk.; denne Beregning er fremsat i Tabellen under Litr. C.

Herefter veed man, at Sølvværdien atter er nedstegen, da Hamborgere, Lybeckere og Bremere i det 16de Aarhundrede førte deres privilegerede Handel i Island. Nu blev nemlig 1 Hundrede i Sølv sat for 4½ Hundreder i Varer, og derefter sattes naturligviis de øvrige Sølv- og Varebenævnelser i et tilsvarende Forhold til hinanden: 1 Hundrede i Varer gik saaledes for 4 Rdl. 96 Sk. Speciemynt, 1 Mark for 1 Rdl. 110⅔ Sk., 1 Øre for 28⁴⁄₉ Sk., 1 Ørtug for 9⅞ Sk., 1 Alen for 4⁴⁄₉ Sk., samt 1 Væt for 96 Sk., og endelig 1 Fisk for 2⅔ Sk.; — hermed kan confereres Tabellen under Litr. D.

Men ligesom denne Taxt kun fandt Sted i Handelsforholdet, saa var den heller ikke bunden til nogen Lovbestemmelse, men vilkaarligen antaget mellem de fremmede Handlende og vedkommende Sysselmand

paa Indbyggernes Vegne, hvilken Forening Sysselmanden siden offentligen bekjendtgjorde; men selve Forretningen kaldtes „at setja kaupin" (ɔ: bestemme Prisen).

Da Handels Tilladelsen i Slutningen af det 16de Aarhundrede blev fratagen Hamborgerne, Bremerne og Lybeckerne og samme ved Octroi af 18de April 1602 blev overgiven til Borgere af Kjøbenhavn, Helsingøer og Malmøe, hvilken er den første Octroi for et dansk Compagnie at handle paa Island, blev nogle Aar senere ved Forordningen af 6te Decbr. 1619 given den første Kongelige Taxt for Handelen paa Island. Sølvpengenes Forhold til Varerne bestemmes der saaledes, at 1 Rdl. Specie, efter det foregaaende = 1 Øre eller 2 Lod Sølv, skal gaae og gjelde for 45 Fiske ($22\frac{1}{2}$ Alen) paa Landsviis, 1 Hundrede i Sølv følgelig for $3\frac{1}{5}$ Hundrede i Varer ꝛc. En nye Nedstigning af Sølvet findes her altsaa; thi ifølge denne Bestemmelse bliver 1 Hundrede i Varer eller 120 Alens Værdie af lige Betydning med 5 Rbd. 40 Sk. Specie; 1 Mark liig 2 Rdl. 16 Sk.; 1 Øre liig 32 Sk., 1 Ortug liig $10\frac{2}{3}$ Sk., 1 Alen liig $5\frac{1}{3}$ Sk., samt 1 Væt gjeldende for $106\frac{2}{3}$ Sk. og 1 Fisk for $2\frac{2}{3}$ Sk. Forholdet vil tydeligen kunne sees af Tabellen under Litr. E.

Af denne Taxt seer man, at 1 Alen Vadmel er bleven liig med 5 Fiske eller $2\frac{1}{2}$ Alens Værdie*).

*) Denne Værdie har Vadmelet alt erholdt i det 15de Aarhundrede; thi Aar 1488 regnes i et for Holekirke,

Den næste Taxt for den islandske Handel, er den som Forordningen af 6te Mai 1684 indeholder, der forhøier Sølvværdien lidet igjen, og dermed er en senere Anordning af 10de April 1702, som sidste Gang fastsætter Handelstaxten, overeensstemmende; de sætte nemlig 1 Rdl. Specie eller 1 Øre Sølv gjeldende for 48 Fiske eller 24 Alen paa Landsviis, hvorefter i Handelsforholdene 20 Rdl. Specie eller 1 Hundrede i Sølv blev lige med 4 Hundreder i Varer; 5 Rdl. Specie, 5 Ører Sølv lige med 240 Fiske; 120 Alen eller 1 Hundrede i Vareværdie; 2 Rdl. Specie blive lige med 1 Mark i Varer; 30 Sk. lige med 1 Øre eller 6 Alen; 1 Ortug eller 2 Alen gjeldende for 10 Sk., og 1 Alen for 5 Sk. Specie; 1 Væt æqvivalerede i samme Forhold med 100 Sk. og 1 Fisk med $2\frac{1}{2}$ Sk. Specie. Man sammenholde her med Tabellen under Litr. F.

Denne er den sidste udtrykkeligen gjorte Forandring i Landsviis-Benævnelsernes Forhold til Sølvet, men kun gjeldende i Handel med udenlandske Produkter mod indenlandske. Octroien af 15de Aug. 1763 paalægger det det dengang eene paa Island handelsberettigede Compagnie at følge Taxten af 1703, saaledes som denne 2 havde bestemt Vareprìserne under hine Landsviisbenævnelser, deels indbyrdes deels i Forhold til Specie- og

---

i Form af et Tingsvidne, udstædt Adkomst-Dokument (in Autographo Legati Arnemagn.) 48 Alen Vadmel liig 1 Hundrede paa Landsviis.

Krondalere; men efterat hiin Landsviisberegning i Handelen var afskaffet og alle Regninger befalede at føres i Rigsdaler og Skilling, og deres Forhold fastsat til Varernes nu brugelige Vægt, Tal eller Maal, hvilken Forandring blev paabuden ved Forordningen af 30te Mai 1776, blev det ved denne samme Forordning udtrykkelig tilladt, at saavel i offentlige Forhold som privat Omsætning kunde Varernes Værdie bestemmes efter den gamle i Landet gangbare Beregning, og netop efter den Cours paa Sølvet, som vi før have viist, at det er uvist til hvilken Tid den først traadte i Stedet for den i Jonsbogen anordnede, hvorefter 1 Hundrede var antaget at gjelde for 4 Specier, 1 Væt for 80 Sk., 1 Alen for 4 Sk. og 1 Fisk for 2 Sk. Specie.

Ved Siden af dette Sølvpengenes Forhold til de brugelige Vareværdie-Benævnelser Hundrede, Væt, Alen og Fisk (thi alt tidlig i det 17de Aarhundrede antage vi at Benævnelserne Mørk, Auri og Ortug i Handel og Vandel ere begyndte at blive mere og mere obsolete) fik et andet Penge-System, nemlig Courantmynten Anvendeligheb. Denne blev ved Kongelig Resolution af 20de Marts 1753 først gangbar i Island, og Bankosedlerne indførte ved Forordningen af 22de April 1778. Vare-Benævnelsernes Forhold til disse blev ved Forordningen af 1ste Mai 1789 §. 31 bestemt saaledes, at 1 Hundrede paa Landsviis skulde gaae og gjelde for 5 Rdl. 60 Sk. Courant, 1 Væt for 90 Sk., 1 Alen for $4\frac{1}{2}$ Sk. og 1 Fisk for $2\frac{1}{4}$ Sk.; naar disse Størrelser

evalueres mod Penge eller Daler rede Sølv, der har indtaget Courantdalernes Plads, saa udtælles de sædvanligen i dette samme Forhold, hvilket i Tabellen under **Litr. G.** fremstilles.

Ved denne Varernes Ansættelse til Værdie i Courantmynt er taget Hensyn til den ved Forordn. af 6te Mai 1684 for Handelen givne Taxt, hvor Speciemyntens Forhold til Varerne findes reguleret, men man seer tillige, at 1 heel Specie er antaget at bestaae af 108 Sk. Specie, thi kun saaledes blive de tvende befalede Coursforhold forenelige med hinanden.

Det saaledes bemærkede om den islandske Landsviis-Beregning er i Hovedsagen overeensstemmende med P. Vidalins *), M. Ketilsens **), Pontoppidans ***), og Thorsteinsons ****) Udviklinger af sammes Størrelse og Betydning i Forhold til hinanden indbyrdes og med hvad de to Førstnævnte have sagt om det Forhold hvori Sølvbenævnelserne til forskjellige Tider have staaet til Varebenævnelserne; men da disses Bemærkninger om denne sidste Gjenstand forsaavidt den Tid angaaer, som

*) Om Fornyrdi Lögbókar, Isl. Lit. Selsk. Skr. 2 B. S. 113 og 130; 3 B. S. 240 og 4 B. S. 272—278.

**) Samling af Forordninger og Aabne Breve for Island, 2 D. S. 42—43.

***) Samlinger til Handels-Magazin for Island, 2 D. S. 193.

****) Om Kongelige Afgifter m. m. i Island, Khvn. 1819, S. 13 ffg.

gaaer forud for Jonsbogen, ere korte og utilstrækkelige til at give fuldstændigt Begreb om samme og Andre*), som have givet deres hidhørende Forklaringer en større Udførlighed, enten ikke alle Steder nøie nok have overveiet eller sommesteder ikke ved skarpe Grændser tydeligen gjengivet Lovenes Mening, saa har jeg nøiagtigen examineret selve Kilderne, hvilket man i det Foregaaende paa sine Steder vil have Leilighed at erfare.

Endelig maa det bemærkes, at i foranstaaende Bemærkninger om Sølvværdie-Benævnelserne ikke særligen er omtalt den Betydning af Ordene „talt Sølv," som **Vidalin**, og nogle efter ham, have opstillet i Modsætning til Ordene „veiet Sølv," idet han nemlig sætter Skjælnemærket deri, at Ordet „talit," naar det som undertiden er Tilfældet, findes tilføiet Benævnelserne **Hundrat**, **Mörk**, rc., tilkjendegiver saa mange Stykker præget Sølvmynt med saadanne Navne, som Antallet paa hvert Sted indeholder, hvorhos han mener, at det talte Sølv har staaet i samme Forhold til det veiede, som der i det Foregaaende er viist, at have været mellem Varerne eller Vadmelet og Sølvet. Jeg synes nemlig, at Udtrykket „talt" tilføiet hine Benævnelser, ikke betegner andet end Vareværdien bestemt angivet ved hine Benævnelser som Tal-

*) **F. Johnsen**, Hist. Eccl. Isl. Tom. I. p. 63. **B. Halvorsens** Afhandling: De Centenario Argenti, trykt bagved Kristnisaga S. 164, og **Th. Sveinbjörnsen** in Glossario til Graagaasen, ved de forskjellige Ord, som her ere forklarede.

størrelser, i Modsætning til Sølvet, som under de samme Benævnelser ofte for end større Nøiagtigheds Skyld determineres ved Tillægget veiet, som den almindelige Maade at bestemme dets Værdie paa. Udtrykket talt — Hundrede, Øre, ꝛc., bliver altsaa eensbetydende med hundrat, aurar ꝛc. vöru eller vaðmála. Jeg mindes heller ikke at have seet Prædicatet talt tillagt Benævnelserne, hvor de udtrykkelig siges at være Sølv, thi hvor det hedder, som man har paaberaabt sig for hiin bestridte Mening: „at telja fram silfrit," da er dette aldeles det samme som andre Steder hedder, at greiða framm, eller út silfrit, ɔ: at udbetale eller udrede Sølvet; det er heller ikke meget rimeligt, at saadanne Myntstørrelser som her ere omtalte, nogensinde have existeret i Island, saa meget mindre, som enhver Levning deraf er forsvunden, hvorimod Tiden for os har opbevaret Vægtstørrelserne med saadanne Navne, og Varebenævnelserne ere, som Sprog-Erfaringen viser, i deres ideale Værdie-Betydning, som Fortiden har givet dem, fuldkommen vedbleven at være bekjendte. Skulde jeg imidlertid tage Feil heri, saa bliver den som sagt, ikke af anden eller større Indflydelse paa de for gjorte Beskrivelser, end at Værdien af det saakaldte talte Sølv bliver — som eensbetydende med myntet Sølv — ogsaa den samme, som vi paa sine Steder have viist at Vadmels- eller Vareværdien havde, hvilket ogsaa er Vidalins Mening.

Tabel

over de forklarede Sølv- og Vare-Benævnelsers Forhold til hinanden, og til vore Sølv-Penge.

A. Graagaasens:	Sølv.	Varer.								Species.	
		Hund.	Mark	Væt	Øre	Ortug	Alen	Pen.	Fisk	Rdl.	Sk.
1) Sølv mod Varer og Penge.	1 Hundr.	8	20	48	160	480	960	1600	1920	20	=
	1 Mark	$3\frac{1}{5}$	8	$19\frac{2}{5}$	64	192	384	640	768	8	=
a. Brændt Sølv.	1 Øre		1	$2\frac{2}{5}$	8	24	48	80	96	1	=
	1 Ortug				$2\frac{2}{3}$	8	16	$26\frac{2}{3}$	32	=	40
	1 Pening					$2\frac{2}{5}$	$4\frac{4}{5}$	8	$9\frac{3}{5}$	=	12
b. Blegt Sølv.	1 Hundr.	4	10	24	80	240	480	800	960	10	=
	1 Mark	$1\frac{3}{5}$	4	$9\frac{7}{10}$	32	96	192	320	384	4	=
	1 Øre			$1\frac{1}{5}$	4	12	24	40	48	=	60
	1 Ortug				$1\frac{1}{3}$	4	8	$13\frac{1}{3}$	16	=	20
	1 Pening					$1\frac{1}{5}$	$2\frac{2}{5}$	4	$4\frac{4}{5}$	=	6
2) Varer mod Penge.		1	$2\frac{1}{2}$	6	20	60	120	200	240	2	60
			1	$2\frac{2}{5}$	8	24	48	80	96	1	=
				1	$3\frac{1}{3}$	10	20	$33\frac{1}{3}$	40	=	50
					1	3	6	10	12	=	15
						1	2	$3\frac{1}{3}$	4	=	5
							1	$1\frac{2}{3}$	2	=	$2\frac{1}{2}$
								1	$1\frac{1}{5}$	=	$1\frac{1}{2}$
									1	=	$1\frac{1}{4}$

B. Jonsbogens: 1) Sølv mod Varer og Penge.	1 Hundr.	6	15	36	120	360	720	1200	1440	20	„
	1 Mark	$2\frac{2}{5}$	6	$14\frac{2}{5}$	48	144	288	480	576	8	„
	1 Øre			$1\frac{4}{5}$	6	18	36	60	72	1	„
	1 Ortug				2	6	12	20	24	„	40
	1 Pening					$1\frac{4}{5}$	$3\frac{3}{5}$	6	$7\frac{1}{5}$	„	12
2) Varer mod Penge.		1	$2\frac{1}{2}$	6	20	60	120	200	240	3	40
			1	$2\frac{2}{5}$	8	24	48	80	96	1	24
				1	$3\frac{1}{3}$	10	20	$33\frac{1}{3}$	40	„	$66\frac{2}{3}$
					1	3	6	10	12	„	20
						1	2	$3\frac{1}{3}$	4	„	$6\frac{2}{3}$
							1	$1\frac{2}{3}$	2	„	$2\frac{1}{3}$
								1	$1\frac{1}{5}$	„	2
									1	„	$1\frac{2}{3}$
C. Antaget i det 15de Aarh., vedblevet til vore Tider. 1) Sølv mod Var. og P.	1 Hundr.	5	$12\frac{1}{2}$	30	100	300	600	1000	1200	20	„
	1 Mark	2	5	12	40	120	240	400	480	8	„
	1 Øre			$1\frac{1}{2}$	5	15	30	50	60	1	„
	1 Ortug				$1\frac{2}{3}$	5	10	$16\frac{2}{3}$	20	„	40
	1 Pening					$1\frac{1}{2}$	3	5	6	„	12
2) Varer mod Penge.		1	$2\frac{1}{2}$	6	20	60	120	200	240	4	„
			1	$2\frac{2}{5}$	8	24	48	80	96	1	72
				1	$3\frac{1}{3}$	10	20	$33\frac{1}{3}$	40	„	80
					1	3	6	10	12	„	24
						1	2	$3\frac{1}{3}$	4	„	8
							1	$1\frac{2}{3}$	2	„	4
								1	$1\frac{1}{5}$	„	$2\frac{2}{5}$
									1	„	2

	Sølv.	Varer.								Species.	
		Hund.	Mark	Væt	Øre	Ortug	Alen	Pen	Fisk	Rdl.	Sk.
D. Skriver sig fra de Tydskes Handel i Island i det 16de Aarhundrede. 1) Sølv mod Var. og P.	1 Hundr.	$4\frac{1}{6}$	$10\frac{5}{12}$	25	$83\frac{1}{3}$	250	500	$833\frac{1}{3}$	1000	20	=
	1 Mark	$1\frac{1}{3}$	$4\frac{1}{6}$	10	$33\frac{1}{3}$	100	200	$333\frac{1}{3}$	400	8	=
	1 Øre			$1\frac{1}{4}$	$4\frac{1}{6}$	$12\frac{1}{2}$	25	$41\frac{2}{3}$	50	1	=
	1 Ortug				$1\frac{7}{18}$	$4\frac{1}{6}$	$8\frac{1}{3}$	$13\frac{8}{9}$	$16\frac{2}{3}$	=	40
	1 Pening					$1\frac{1}{4}$	$2\frac{1}{2}$	$4\frac{1}{6}$	5	=	12
2) Varer mod Penge.		1	$2\frac{1}{2}$	6	20	60	120	200	240	4	96
			1	$2\frac{2}{5}$	8	24	48	80	96	1	$110\frac{2}{5}$
				1	$3\frac{1}{3}$	10	20	$33\frac{1}{3}$	40	=	96
					1	3	6	10	12	=	$28\frac{4}{5}$
						1	2	$3\frac{1}{3}$	4	=	$9\frac{3}{5}$
							1	$1\frac{2}{3}$	2	=	$4\frac{4}{5}$
								1	$1\frac{1}{5}$	=	$2\frac{2}{5}$
									1	=	$2\frac{2}{5}$
E. Ifolge Forordningen af 6te Decbr. 1619. 1) Sølv mod Var. og P.	1 Hundr.	$3\frac{1}{4}$	$9\frac{3}{8}$	$22\frac{1}{2}$	75	225	450	750	900	20	=
	1 Mark	$1\frac{1}{2}$	$3\frac{3}{4}$	9	30	90	180	300	360	8	=
	1 Øre			$1\frac{1}{8}$	$3\frac{3}{4}$	$11\frac{1}{4}$	$22\frac{1}{2}$	$37\frac{1}{2}$	45	1	=
	1 Ortug				$1\frac{1}{4}$	$3\frac{3}{4}$	$7\frac{1}{2}$	$12\frac{1}{2}$	15	=	40
	1 Pening					$1\frac{1}{8}$	$2\frac{1}{4}$	$3\frac{3}{4}$	$4\frac{1}{2}$	=	12
2) Varer mod Penge.		1	$2\frac{1}{2}$	6	20	60	120	200	240	5	40
			1	$2\frac{2}{5}$	8	24	48	80	96	2	16
				1	$3\frac{1}{3}$	10	20	$33\frac{1}{3}$	40	=	$106\frac{2}{3}$
					1	3	6	10	12	=	32
						1	2	$3\frac{1}{3}$	4	=	$10\frac{2}{3}$
							1	$1\frac{2}{3}$	2	=	$5\frac{1}{3}$
								1	$1\frac{1}{5}$	=	$3\frac{1}{5}$
									1	=	$2\frac{2}{3}$

F. Ifølge Forordningen af 6te Mai 1684.	1 Hundr.	4	10	24	80	240	480	800	960	20	=
	1 Mark	$1\frac{3}{5}$	4	$9\frac{7}{10}$	32	96	192	320	384	8	=
1) Sølv mod Var. og P.	1 Øre			$1\frac{1}{5}$	4	12	24	40	48	1	=
	1 Ørtug				$1\frac{1}{3}$	4	8	$13\frac{1}{3}$	16	=	40
	1 Pening					$1\frac{1}{5}$	$2\frac{2}{5}$	4	$4\frac{4}{5}$	=	12
2) Varer mod Spc. Penge.		1	$2\frac{1}{2}$	6	20	60	120	200	240	5	=
			1	$2\frac{2}{5}$	8	24	48	80	96	2	=
				1	$3\frac{1}{3}$	10	20	$33\frac{1}{3}$	40	=	100
					1	3	6	10	12	=	30
						1	2	$3\frac{1}{3}$	4	=	10
							1	$1\frac{2}{3}$	2	=	5
								1	$1\frac{1}{5}$	=	3
									1	=	$2\frac{1}{2}$

G. Ifølge Forordningen af 1ste Mai 1789.	Hundr.	Væt	Alen	Fisk	Rdl.	Sk.
Varer mod Dansk Cour.	1	6	120	240	5	60
		1	20	40	=	90
			1	2	=	$4\frac{1}{2}$
				1	=	$2\frac{1}{4}$

Foranstaaende Tabel troer jeg ikke vil befindes overflødig, da man ved at efterslaae i samme vil strax finde Oplysning om, saavel de enkelte Sølvvægters — som til forskjellige Tider Varebenævnelsernes — virkelige Værdie i Forhold til vore Penge, samt det Forhold, i hvilket den ene af saadanne Størrelser staaer til de øvrige.

Om

Tiendens Oprindelse og Skjæbne

i Island.

Det er naturligt og bevises ved mangfoldige Kjendsgjerninger, at Forandringer, de være nok saa tjenlige, i de bestaaende, ved lang Skik hævdede Indretninger, som man har fundet sig vel ved, møde i Førstningen mere eller mindre Ulyst og Modvirkning hos dem, paa hvilke de skulle have Indvirkning. Dette gjelder saavel det indvortes som udvortes Befindende. Derfor ere Omdannelse af Menneskets religiøse Begreber, og nye eller forøgede Paalæg paa Ens private Formue, hver paa sin Maade, naturligen ømfindtlige, og fremmed Paavirkning bør være lempelig og skee med Forsigtighed baade med Hensyn til Plan og Udførelse. Hvad det første Punkt angaaer, hvorledes nemlig Overgangen fra den hedenske og siden fra den pavelige Troe til den christelig-lutherske er bleven langsom og besværlig formedelst Modstandernes Vedhængen ved det Gamle, de nødigen gave slip paa, nævnes her som bekjendt Erfarings Datum, uden at skulle blive Gjenstand for videre Omtale.

Hvorledes paa den anden Side saadanne Paalæg paa Formuen, der have staaet og endnu staae i Forhold til Religionens Bedste, idet de understøtte og vedligeholde de til hiin Cultus nødvendige Indstiftelser, kunne have, som en Vei til større eller mindre Indskrænkning i Raadigheden over sit Eget, sine Vanskeligheder at kjæmpe imod, det lære vi af de Beretninger, der haves om Tiendens Indførelse og Modtagelse i de tre nordiske Lande Danmark, Norge og Sverrige; hvoraf sees, at denne til den nydannede geistlige Stats Underholdning nødvendige Institution, har næsten behøvet et halvt Aartusinde for at opnaae den Fuldendthed, som den endelig erholdt i det 15de Aarhundrede, da Pligten at at yde Tiende, efterat de hertil sigtende Forsøg og Bestræbelser havde kostet mange, ja endog blodige Stridigheder, først ved den for alle tre Riger Aaret 1443 af Kong **Christopher** af **Bajern** givne Forordning fik den Sanction som anerkjendtes for almindelig lovgyldig *).

Paafaldende og mærkelig er Modsætningen mellem den Modtagelse, som Tiendens Indførelse fik i Island og de tre nævnte nordiske Riger; da dog den christelige

---

*) Denne Gjenstand findes blandt flere Skrifter afhandlet i Pontopp. Annal. Eccl. Tom. I. pag. 223, 455, 622 og 728, samt Tom. II. pag. 607; Hoffmanns Skrift om Oprindelsen til at give og tage Tiende Pag. 18 ffg., og Kolderup Rosenvinges Forelæsninger over den Danske Geistlige Ret i Haandskr. §. 60 ffg.

Religions Indførelse ogsaa her har mødt Hindringer ligesom andre Steder, og efter flere lidet heldige Forsøg, som den Norsk-Islandske Historie beretter, endelig Aaret 1000 paa Altinget ved Araraae blev antaget som Folkereligion. En rum Tid hengik uden at der blev tænkt paa Tiende-Ydelsen. Det blev forbeholdt den ene af de tvende samtidige Landets Bisskopper, **Gissur Islevsen**, at gjøre Motionen hertil. Denne det Skalholtske Bispedommes anden Bestyrer, der i Aaret 1082 kom hjem fra Norge, efter der at have modtaget Bispeordinationen og afløste sin Fader i Embedet, antog sig med megen Iver Christendommens Udbredelse og Befæstelse i Landet, og følte tillige, hvor høiligen, saavel de huusarme Fattige, som Religionens Tjenere, samtligen trængte til en sikkrere, og de sidste tillige til en standsmæssigere Underholdning, samt Kirkerne til en vissere og bestemtere Garantie for deres Vedligeholdelse end der hidtil havde fundet Sted; thi saavel Kirkernes som Præsternes Kaar vare indtil den Tid afhængige af de velhavende Proprietairers Vilkaarlighed, da de raadede over Kirkerne som over deres øvrige Eiendom, og Præsterne stode i deres Tjeneste, og underholdtes som saadanne, ved den dem tilstaaede mere eller mindre rigelige Løn. For at raade Bod herpaa skulde Tiende indføres, og Begyndelsen skete Aaret 1096 ved bemeldte Bisskop **Gissur**, som til Gunst for Foretagendets heldige Fremgang besad Landsfolkets udeelte Agtelse og Yndest, og blev saaledes i Stand til, ved en eneste Motion at udvirke, hvad Erfaring

har viist, at hos Andre har kostet flere Aarhundreders gjentagne Forsøg. Hans Forslag til Indbyggerne, at give Tiende af deres Gods, hvilket han fremsatte for Indbyggerne paa bemeldte Aars Alting, mødte ingen Indvending, men Enhver lovede og vedtog eenstemmigen, at skulle optegne og under Eed angive alt sit Gods, fast og løst, og give deraf Tiende. Lovtet blev bekræftet ved Vaabentag, og derved blev Sagen ubrødelig. De Mænd der, som det fortælles, vare behjælpelige til, saavel at Sagen fik saa let Indgang hos Landsfolket, som ogsaa ved Affattelsen af den derom siden udgangne Anordning, vare: den ene Præsten **Sæmund Sigfussen** paa Odda, som en Tidlang freqventerede fremmede Landes, Tydsklands, Frankrigs og Italiens lærde Institutter, hvorved han erhvervede sig saadan Dannelse og Kundskaber i forskjellige Videnskabsfag, at han, hjemkommen til sit Fædreneland, fik af sine Landsmænd Tilnavnet den **Frodi**, og overtroiske Sagn vide at berette, hvorledes han ved overnaturlige Kunster skulde være i Stand til, saavel udenlands som i Island, at udrette adskillige eventyrlige Ting; den anden var den daværende, for sin Klogskab og Dygtighed blandt Samtidige udmærkede og afholdte Lavmand **Markus Skeggesen**. — I Overeensstemmelse med den saaledes foreløbigen sluttede Forening, blev ved disse Mænd strax forfattet Tiende-Anordningen, som under Navnet **Biskop Gissurs Statut** følges til den Dag i Dag i det Væsentlige, som Regel for Tiende-Ydelsen i Island.

Man vil med Hensyn til denne gamle og mærkelige Anordning vistnok erkjende Forfatternes Sagkundskab og Nøiagtighed, hvormed de have vidst at lempe dens Forskrivter efter Tidernes fortskridende Tarv, saaledes, at hverken det omskiftelige i Landets Produktivitet, Indbyggernes Næringsdrift og Flid, Varernes forskjellige Værd, eller de større Indsigter, som udvidet Dannelse og Kunst have medført, have givet Tiende-Yder eller Tager tilstrækkelig Anledning til at foreslaae eller ønske Anordningens reelle Bestemmelser ombyttede med nogle andre, og heller ikke har Regjeringen fundet det nødvendigt at paabyde saadan Forandring; thi at den særlige Rettergangsmaade i Tiendesager, som Anordningen foreskriver, er ude af Virksomhed og en anden traadt i Stedet, er snarere en Følge af, men angriber ikke selve Hovedsagen; ligesom Censformighed i Maaden at afgjøre Retstrætter paa, som Tidsomstændighederne have medført, i al Fald ikke kan andet end være tjenlig og ønskelig. Det kan heller ikke regnes selve Anordningens Disposition til Last, at Misforstaaelse af dens rette Mening, eller egenmægtig Fortolkning ved de pavelige Geistlige have fordreiet dens Betydning i visse enkelte Punkter, der stundom maaskee synes at have angrebet dens Realia, men altid at have været udenfor det almene Ønske eller Tarv.

Hvad der er antaget med Hensyn til de andre islandske Love, er man berettiget til, ogsaa at

lade gjelde Tiende = Anordningen, at den nemlig i den første Tid efter dens Affattelse har gaaet og gjeldt som uskreven Lov, thi først en Snees Aar senere, end Tienden saaledes som anført blev vedtaget, veed man af de historisk-annalistiske Beretninger, at Lovene bleve optegnede i Island. Are Frode siger nemlig*): at da **Bergthor Hramnsen**, som overtog Lavmands-Embedet sammesteds efter **Ulfheden Gunnarsen**, første Gang Aaret 1117 fungerede som saadan paa Altinget, blev det vedtaget som noget nyt: „at Love skulde nedskrives i en Bog ved **Hafside Masson**, efter **Bergthor Hramnsens** og andre sagkyndige Mænds Forsagn og Veiledning;" — og i det følgende Aar blev Vigsloden og mange andre Lovstykker skrevne færdige og forevistes paa Altinget den næste Sommer. Om Tiende-Statuten dengang har været nedskreven eller ei vides ikke; maaskee dens skrivtlige Udfærdigelse skriver sig fra samme Tid, som den ældre islandske **Thorlaks** og **Ketils Kristenrets**, given i Aaret 1123, da Statuten findes skreven i de endnu tilværende ældste Membran Haandskrifter i Forbindelse med denne Lov; og i samme Forbindelse haves de begge trykte i den ved **Thorkelin** Aaret 1775 paa Islandsk og Latin besørgede Udgave. Da denne Udgave af Loven er bleven meget sjelden, og saa at sige uerholdelig, synes det ikke upassende at give hiin Tiende = Anordning her in extenso

*) Islendíngabók, Kjøbh. 1829, S. 17.

baade i Grundsproget og dansk Oversættelse, eftersom dens Indhold er interessant og har til forskjellige Tider givet Anledning til Debatter. Af ikke ret mange tilværende haandskrevne Exemplarer antages den renest og fuldstændigst at indeholdes i en Pergaments Codex paa Kongens Bibliothek Nr. 1157 i Folio, og i den Form følger her:

Gissurs Statut

um Tíundargjald.	om Tiendeydelsen.
þat er mælt í lögum hèr, at menn sculo tíunda fè sitt allir á landi hèr lög-tíund. þat er lög-tíund, at sá maðr scal gèfa VI álna eyri á tveim misserom er hann á tío-tíge fjár VI álna aura. Sá maðr er hann á VI álna aura fyri vtan föt sín hvers dags búníng sculdlaust sá scal gèfa áln vaðmáls eðr ullar-reyfi þat er VI gjöri hespo, eðr lamb-gjæro; en sá er XX aura á, sá scal gèfa tuær álnir; en sá er á XL, sá scal	Det vedtages her som Lov, at Alle her til Lands skulle erlægge lovmæssig Tiende af deres Gods; men det er lovlig Tiende, at den som eier Gods af 100 Ørers Værdie, hver Øre regnet 6 Alen, skal aarlig erlægge 1 sex Alens Øre. Den Mand, som eier 10 sex Alens Ører, foruden hverdags Klæder og uden Gjeld, han skal give (til Tiende) 1 Alen Vadmel, eller 1 Faareskinds Laad hvoraf 6 gjøre een Haspe eller 1 Lams Uldskind. Den som eier 20 Ører, han skal give 2 Alen; den som eier

III álnir, en sá er á halft hundrat, sá scal IV álnir: sá er áttategu á sá skal V álnir; sá er á Xtigo, sá scal VI álnir. þat fè þarf eigi til tíundar at telja, er áðr er til guðs þacka lagit, hvart þat er til kirkna lagit, eðr til brúa, eðr til sælo scipa, hvart þat fè er í löndum eðr í lausom aurom. Prestar þurfo oc eigi at tíunda þat fè, er þeir eigo í bókom oc í messo klæðom oc þat alt er beir hafa til guðs þjónosto; tíunda scolo þeir annat fè. Búafleifar þarf maðr eigi at tíunda, vm var, ef maðr heldr búi síno; ef hann bregðr því eðr selr hann or því, þá scal hann tíunda. Ef maðr á goðorð oc þarf eigi þat til tíundar

40Ører han skal give 3Alen; den som eier halvt Hundrede (Ører), han skal give 4 Alen; den som eier 80 (Ører), han skal give 5 Alen; den som eier 100(Ører) han skal give6Alen (til Tiende). Det Gods behøver ikke at angives til Tiende, som i Forveien er givet til gudeligt Brug, hvad enten det er givet til Kirker, Broer, eller Færgebaade, ligemeget om Godset bestaaer i Jorder eller Løsører; heller ikke ere Præsterne pligtige at give Tiende af deres Bøger, Messeklæder eller andet de bruge ved Gudstjenesten; deres øvrige Gods skulle de give Tiende af. Beholdning af Levnetsmidler er den ikke pligtig at tiende, som vedbliver Huusholdningen; men opgiver han den, da skal deraf svares Tiende, ligesom og af hvad man afhænder af Husets Forraad. De som besidde Øvrigheds Bestilling (goðorð) behøve ikke deraf at

at telja veldi er þat, en eigi fè. Boendur allir scolo tíund gera þeir er þíngfararkaupi eigo at gègna af fè síno sculdlauso. Eigi scal ómögom fè ætla; þó at hann eigi minna fè, ef hann á X aura sculdalausa oc scal hann þá tíund af gèra hvart hann er bóandi eðr grið maðr, nema hann eigi þá ómaga er hann skyli á verkom sínom frammfæra. Rètt er at þurfa menn þeir allir þiggi tíund er eigi sculo gjalda; jamt scolo conor gjalda tíund sem karlar.

Samqvomor scolo menn eiga vm haust í hrepp hverjom eigi fyrri enn IIII vicor lifa sumars oc scipta tíundom; scipt scal tíundom drottins dag en fyrsta í vetri; V menn scal tiltaka í hrepp huer-

give Tiende, da det er en Værdighed, men ikke Gods. Hver den, som svarer Tingforekjøb, skal give Tiende af sit gjeldfrie Gods, og skal ikke være undtaget hvad der medgaaer til Vanføres Underholdning, og har han end ikke saa megen Formue, (at han bør svare Tingfarekjøb), men dog eier 10 Ører uden Gjeld, da skal han deraf svare Tiende, hvad enten han er boesat eller tjenende, undtagen han ved dagligt Arbeide har at bestride nogle Vanføres Underholdning. Alle de Trængende som det ikke paaligger at yde Tiende, de skulle nyde den, Fruentimmer skulle ligesaavel som Mandfolk være tiendepligtige.

Om Efteraaret da 4 Uger ere tilbage af Sommeren, skulle Sammenkomster være i hver Rep for at dele Tienderne; Delingen skal være bragt tilende den første Søndag i Vinteren. Fem Boesatte

jom at scipta tíundom oc matgjöfom*) oc sjá eiða at mönnom þá er bast þickja til fallnir huart þeir ero boendur eðr grið menn, oc søkja menn vm laga afbrigð. Scyldr er huer maðr til þessarar samkvamo at fara, er hann á tíund at gera eðr fá mann fyrir sic þann er lögscilom haldi upp fyrir hann oc handsöl sè at þiggjandi. Ef hann kömr eigi sjálfr fyrir miðjandag oc eigi af hans hendi, þá verðr hann vm þat vtlægr III mørkom, oc skal hann þá tíund gjalda sem scipt verðr á hönd honom, þar scal telja fè manna hue mikit fè huer á, scal virða lönd oc lausa aura oc scal þat fè virða er at lögfardögom var sculd laust.

eller Tjenende, som dertil ansees at være bedst skikkede, skulle i hver Rep antages for at skifte Tienderne og Provisant-Sammenskuddene, paasee Angivelsernes Rigtighed eedbekræftede, og paatale Lovovertrædelser. Enhver som har at yde Tiende er pligtig enten personlig at møde paa dette Ting eller skaffe en anden for sig, at staae for ham til lovligt Ansvar, hvortil denne med Fuldmagt skal være forsynet. Kommer hverken han selv eller Nogen i hans Sted inden Middag, da bøder han derfor 3 Mark og skal dog erlægge den Tiende, som ham bliver paalignet. Paa dette Ting skal Enhvers Gods angives, hvormeget han eier, Jordegods og Løsøre som i rette Fardage var gjeldfrit, skal alt vurderes.

*) ɔ: Levningerne af de i Fastetiden besparede Spisevarer.

Sjálfr scal hver virða fè sitt oc telja, en þá er hann hefir talit fè sitt oc virt, þá scal hann taca bóc í hönd sèr eðr cross oc nefna vatta at því vætti, scal hann qveða, at ec vinn eið at bóc, lög cið, oc segi ec þat guði, at ec á sva fè sem ec hefi nú talit eðr minna, en ef hann vill eigi vinna eið, þá er hann er beiddr, þá verðr hann ym þat secr XII mörkom, þá er hann beiddr, er hann er beðinn. Hans tala scal standa á fèno sjálfs oc scal hann af því gjöra tíund, nema hann sueri fjórþúngi minna enn sè, þá uerðr hann secr um þat XII mörkom, oc scal hann sva mikla tíund gjalda, sem samqvamo (menn) telja oc scipta á hönd honom

Enhver skal selv angive og vurdere sit eget Gods, og naar han har angivet og vurderet dette, da skal han tage Bogen eller Crucifixet i sin Haand, og i Vidners Paahør erklære: „Jeg sværger ved denne Bog paa lovlig Maade og erklærer for Gud, at jeg eier Gods, som jeg nu har angivet eller mindre.“ Men vil han ikke aflægge Eeden naar han bliver opfordret dertil, da bøde han 12 Mark. Anmodning agtes for lovlig Opfordring. Hans Godses egen Angivelse skal have fuld Gyldighed og skal han derefter erlægge Tiende, med mindre han befindes eedeligen at have angivet det til en Fjerdedeel under dets virkelige Størrelse, da skal han bøde 12 Mark, men betale saa megen Tiende, som Tingmændene uden Eed

eið-laust. þar er maðr hefir eið svarðan, oc scal hann sva tíund af gèra, sem hann hefir tilsvarit, nema fè hans þveri eðr vaxe X tigom. Ef þat þuer X tegom þaðan frá er hann hefir tilsvarit, oc er honom rètt at fara til samkvamo oc telja fè sitt, oc vinna eið at oc gera þar tíund af er hann sverr til. Nú vex fè hans X tegom eðr meira, þá er honom rètt at fara til samkvamo oc segja til þess oc gera þar tíund af. Nú hyggja hrepps menn at meira hafi vaxit fè hans enn hann segi, eðr hann vili ecki frá segja þó at fè hans hafi vaxit X tigom eðr meira, þá eigo samkvamo menn at gera honom orð at hann comi til samkvamo ok vinni

tilfinde ham at betale. Naar man eedelig har bekræftet sin Angivelse, saa skal Tiendeafgiften beregnes i Overeensstemmelse dermed, undtagen Godset bliver formindsket eller forøget om 100 (Ører). Dersom Godset siden Eedsbekræftelsen er formindsket om 100, saa bør han til Tinget angive og ved Eed bekræfte sit Godses nærværende Størrelse og derefter erlægge Tiende. Voxer derimod Godset om 100 (Ører) da bør han ligeledes paa et saadant Møde angive det og svare Tiende deraf. Dersom Tingmændene mene at hans Gods har faaet en større Tilvæxt end den han selv angiver, eller og de troe, at han aldeles lægger Skjul paa at hans Gods er forøget om 100 (Ører) eller mere, saa skal han af Tingmændene tilsiges at komme paa Mødet og anden Gang eedeligen angive sit Gods;

eiðat fè síno í annat sinn. Ef hann vill eigi eiðin (vinna) í annat sinn, þar er samkvamo-menn vilja, þá verðr hann secr um þat XII merkur oc er þat eiðfall, og scal hann sva mikla tíund gjalda sem samkvamo-menn telja oc þeim gjalda, sem þeir ráða á at kveða. þar er manni verðr eiðfall, oc eigo hreps-menn sök þá hvör þeirra fyrst er vill. Sök þeirri scal stefna at lögheimili þess er sóttr er, oc telja hann sekan um þat XII merkur oc kveða til heimilis búa V á þingi. Ef kviðr ber á hann eiðfallit oc scal dómr döma VI merkur þeim er sótti, oc aðrar VI sculo fylgja annari tíund.

vægrer han sig ved anden Gang at aflægge Eeden, naar Tingmændene forlange det, da skal han bøde 12 Mark, det er Eedfald (Faldsmaal); men saa megen Tiende skal han betale, som Tingmændene paaligne ham, hvilken han har at erlægge til dem som de bestemme. Naar Nogen saaledes bliver skyldig i Eedfald (Faldsmaal), da er det Repsbøndernes Sag, og paatales af den som først melder sig. Sagen skal indstævnes til den Sagsøgtes lovlige Hjem, og denne saggives at burde bøde 12 Mark. Fem af hans Naboer skulle til den Ende paa Tinget udnævnes, og dersom de finde ham skyldig i Eedfaldet, da skulle 6 Mark tildømmes Sagsøgeren, men de øvrige 6 Mark følge den anden Tiende.

Um	Om
þurfa-manna tíund.	**Fattiges Tiende.**
Hreps-menn þeir er ero tilteknir scolo scipta hvers mans tíund í fjóra staði, nema minni sè enn eyris tíund, enda er þá rètt at hon hverfi í einn stað. Fjórðúng einn tíundar scal gefa þurfa-mönnum innann hrepps, þeim er til ómaga-bjargar þvrfo at hafa á þeim misserom, oc scipta met þeim, oc gefa þeim meiri, er meiri er þörf. Eigi á tíund vr hrepp at gefa nema samkvamo-menn verði á þat sáttir oc þicki vtanhrepps mönnom meiri þörf. Þat fè er gefa scal þurfamonnom, þat scal vera í vaðmálom eðr í vararfeldom eðr í vllo eðr í gærom eðr í mat, eðr í kvik-fè öllu nema i	De udmeldte Repsmænd skulle dele Enhvers Tiende i 4 Dele, med mindre Tienden ikke naaer 1 Ores Værdie, thi i saa Fald tilfalder den kun Een. Den ene Fjerdedeel af Tienden tilkommer de Fattige, som i Reppen findes hvert Aar trængende til Fattigforsørgelse; den skal deles imellem dem saaledes, at den erholder mere som mere behøver. Tiende bør ikke gives udaf Reppen, med mindre Tingmændene blive eenige derom, og de synes, at udenreps Fattige ere mere trængende. Det Gods, som gives de Fattige, skal være Vadmel, Handelskapper, Uld, Faareskind (med Ulden paa), Madvarer eller levende Kreaturer, undtagen Heste.

hrossom; þat scal goldit vera oc framkomit þeim monnom er við sculo taka fyr Marteins messo, ef þá er eigi frammkomit, oc verðr þat tíundar-hald, oc verðr sá secr um þat VI merkr er gjalda scal. Þurfamaðr sá er til handa er scipt, hann er aðili at sök þeirri bæði sökjandi oc seljandi. Sá er annar aðili er til sóknar er tekinn í hreppenom oc tíund scipti til handa honom. Söc þeirri scal stefna at lögheimili þess er sóttr er oc kveða til heimilis búa V á þíngi, þá er næstir búa stefnostöðom. Þeim manni er rètt at stefna heima at sín er tíund scipti til handa þurfa manni Vta dag viko, er IIII vikur ero af sumri, ef eigi er aðr framcomit. Rètt er at hann taci

Det skal være erlagt og til bragt til vedkommende Modtagere inden Mortens Dag, dersom det ikke til den Tid er erlagt, da agtes det som Vægring at betale Tiende og Yderen skal derfor bøde 6 Mark. Den Fattige, hvem Tienden blev tildeelt er Raadig over Sagen, enten han selv vil forfølge den, eller overdrage den til en anden. Den anden Raadige over Sagen er den, som er bleven valgt til Sagsøger i Reppen, og som skifter Tienden mellem de Fattige. Den Sag skal stævnes til den Sagsøgtes lovlige Hjem og skulle 5 af dens Naboer, som boe nærmest ved Tingstedet udnævnes. Den som har skiftet Tiende mellem de Fattige kan, naar Tienden ikke bliver erlagt til ham inden de 4 første Uger af Sommeren hengaae, stævne Sagen den 5te Ugesdag til sin egen Bopæl. Paa denne

þann dag við vaðmálom til handa þurfamanni, ef hinn vill þá hafa goldit; era hann þá scyldr at taca við í öðru fè nema hann vili. Ef eigi kömr þann dag framm, og scal sá maðr, er til sócuar er tekinn gánga úti tún at sín, eðr sá maðr, er hann selr söc oc nefna vatta at því, at hann er búinn at taka við tíund þeirri er hinn scyldi gjalda oc nefna hann oc kveða á hve mikit fèit er, oc hann sèr eigi þann, er gjaldi haldi upp fur hann, hann scal nefna vatta í annat sinn at því vætti, scal hann kveða, at stefni honom oc nefna hann, vm þat, at hann heldr tíund fur honom oc nemna þurfamannin, oc tel ec hann secjan um þat VI merkur oc gialda fjórðúngin

Dag kan han lovligen tage imod Vadmel til den Fattige, hvis Betaling da bliver tilbuden, men andre Varer er han da ikke forpligtet at modtage, naar han ikke selv vil. Bliver Tienden endda ikke betalt, saa skal Sagsøgeren eller hvem han overdrager Sagen til, træde frem **i Marken** udenfor sin Gaard og erklære i Vidners Paahør, at han er belavet paa at tage imod den Tiende som den Stævnte skulde erlægge, han skal nævne denne ved Navn, og sige hvor meget han skylder, og at han ikke seer Nogen som vil betale for ham. Han skal anden Gang tilkalde Vidner paa det, som han nu erklærer: Jeg stævner ham, (som han skal navngive), fordi han tilbageholder Tiende for ham, (og skal han nævne den Fattige), og jeg paastaaer, at han bøder derfor 6 Mark, og desuden betaler det Forsvegne af

tvennom gjöldom, sva sem búar virða þann luta er ógoldinn er, ef sumr er goldinn, stefni ec til gjalda oc til útgóngo vm fè þat oc kveða á hvar hann stefnir til þíngs, oc stefni lögstefno, hann scal kveða til búa V á þíngi. Það-an frá er hann stefndi.	denne Fjerding, dersom noget er betalt, med det Dobbelte, efter Sandemænds, paa den forsvegne Deel satte Vurdering; og stævner jeg ham til at svare og fuldt at udrede det Gods; (han skal udtrykkelig angive til hvilket Ting han stævner) og stævner jeg ham lovligen; han skal udnævne 5 Bønder til Tinge, nærboende ved det Sted, hvor han stævner ham hen.
Um Biskups tíund.	**Om Bifkoppens Tiende.**
Annan fjórðúng tíundar skal hafa biskup; scal þat fè vera í vaðmálom eðr í varar-feldom eðr í lamba gærom eða í gulli eða í brendo silfri. Þar er biskup ferr um fjórðúng, þá scal hann segja til at kirkjo sóknom, í hverjom hver við þeim fjórðúngi scal taka tíundar, er hann scal hafa, þar er mæltr eindagi á fè því er menn skulo biskupi	Den anden Tiendens Fjerding skal Bifkoppen have; dette Gods skal være i Vadmel, Handelskapper, Lammeskind med Ulden paa, Guld eller brændt Sølv. Naar Bifkoppen reiser omkring i Fjerdingen (sit Embeds-District), da skal han i hvert Sogn opgive den Mand, som tager imod den Deel af Tienden som ham tilfalder; den endelige Betalingstermin for det Gods, som skal ydes til Bi-

gjalda en Vta dag viko er IIII vikur ero af sumri at lögheimili þess manns, er biskur bauð vm. Rètt er þott fyʀ sè goldit. Ef þá kemr eigi fram, þá scal sá er sækjandi er rèttr gánga útí tún at sín oc nefna vatta at þvi, at hann er búinn vit fè því at taka, er hinn skyldi gjalda oc nefna hann oc kveða á hve mikit fèit er, oc hann sèr eigi þann mann er gjald inni af hendi. Honom er þar rètt at stefna, sva um þenna fjórðúng tíundar sem um hinn, er fyʀ var vm tínt. Þat er honom oc rètt at stefna síðar vm þat fè at lögheimili þess er gjalda scal. Þess á hann oc kost at segja biskupi

ſkoppen er Torsdagen da 4 Uger af Sommeren ere hengaaede, og ſkal det leveres til den Mands Bopæl, ſom af Biſkoppen er foreſkrevet. Det kan ogſaa erlægges for denne Tid; men hvis Godſet ikke til den peremtoriſke Termin bliver udredet, da ſkal den competente Sagſøger træde frem i Marken udenfor ſin Gaard og kalde Vidner paa, at han er bereed til at tage imod det Gods, ſom Yderen bør at ſvare; han ſkal nævne denne ved Navn, og udtrykkelig ſige hvormeget Godſet er, og at han ikke bliver nogen Betalende vaer. Han kan ſtævne ſaaledes for denne Tiendens Fjerdepart, ſom for den, der før er omtalt. Han kan og ſiden ſtævne den Ydende for at han ikke vil betale paa hans lovlige Bopæl. Han er ogſaa berettiget til, at tilſige

til oc láta hann heimta sem hann vill.

Biſkoppen og lade ham inddrive Tienden ſom han vil.

Vm Kyrkna tíund.

Nú ero eptir II fjórðúngar, þat er half tíund hvers manns, þat scal leggja til kyrkna oc til presta reiðu, sva til hverar kyrkjo sem biskup skipar tíundum til, oc reiða þeim manni í hönd, er kyrkjo þá varðveitir er tíundinni er tilskipt. Hann scal kaupa at presti tíðir, sva sem hann má viðkomast oc fá þá luti aðra til kyrkjo þurftar, er hafa þarf, sem fè þat vinst til. Sva sculo menn gjalda tíund af öllom bæjom í hèraði til kyrkna, sem biskup hefir boðit, hveregir sem á bólstöðum búa. Bóandi sá er á kyrkjo bø þeim býr er

Om Kirke-Tiende.

Nu ſtaae 2 Fjerdedele af Tienden tilbage, det er Halvdelen af Enhvers Tiende; ſom ſkal gives til Kirkerne og Præſterne til Underholdning, ſaa meget til hver Kirke, ſom Biſkoppen anordner, og gives til den Mand, ſom har den Kirke i Forſvar, der ſkal nyde Tienden. Denne ſkal deraf lønne den Præſt, ſom förretter Gudstjeneſten, og anſkaffe de Ting til Kirken ſom den trænger til, efter Godſets Tilſtrækkelighed. Enhver boſat Mand i Herredet er pligtig at yde Tiende til Kirken ſom Biſkoppen byder. Den Bonde der boer paa den Kirke-Gaard ſom Tienden ſkal leveres til, er berettiget til at fordre den, og ſelv i andet Fald,

tíundinni er til scipt, hann er rèttr heimtandi oc søkjandi oc seljandi þerar sakar ef hann vill, en ef hann vill eigi, þá er rettr aðili þerar sakar lærðr maðr sá, er kyrkjonne þjónar, sá er til kyrkjo þurftar vill fèit hafa. Fjórðúng tíundar þann, er til presta reiðo scal leggja, hann scal gjalda í vaðmálom, eða í varar-feldom, eðr í lamba gjærom, eðr í gulli, eðr í brendo silfri. En þann lut tíundar, er til kyrkjo þurftar scal leggja, þann scal gjalda í vaxi, eðr í viði, eðr í reykelsi, eðr í tjör, eða í lereptom nyjom, þeim er hæf sè til kyrkjo búnaðar, sva sem getr at kaupa með vaðmálom í því hèraði. Rètt er þat vaðmál ein sè goldin. Þat fè skal goldit et síðarsta en 5ta dag viko,

at paatale — eller til en anden, efter eget Tykke at overdrage — de Sager, som i saa Anledning maatte opstaae; vil han ikke selv befatte sig med Sagen, da tilkommer dens Forfølgning den lærde Mand, som har de kirkelige Forretninger, og vil anvende Tienden til Gavn for Kirken. Den Tiendens Fjerdepart, som gives til Præsten, skal erlægges med Vadmel, Handelskapper, eller Lammeskind med Ulden paa, Guld eller renset Sølv; hvorimod den Part, som ydes til Kirkens Brug, skal betales med Vox, Tømmer (Ved), Røgelse, Tjære, eller nyt Lærred, passende til Messeklæder, som kan kjøbes for det i Herredet gangbare Vadmel. Man kan og lovligen erlægge denne Tiendens Anpart alene med Vadmel. Den sidste Betalingstermin for denne Ydelse er Torsdagen naar 4 Uger

er IIII vikur ero af sumri;	af Sommeren ere forløbne;
en ef eigi kómr þá fram,	er den da ikke betalt, saa
þá skal sá er heimtandi	skal Opkræveren den sam-
er stemna þann dag í tú-	me Dag fra den Gaards
ni á kyrkja bø þeim er tí-	Hjemmemark (túni), hvor
und á til at hverfa, oc søk-	den tiendeberettigede Kirke
ja sva sem vm aðra tíund.	er beliggende, declarere Stæv-
Hann skal stefna sinni	ning i Sagen og forfølge
stefno vm hvern fjórð-	denne ligesom Brug er ved
úngiun, oc láta varða VI	de andre Tiender. Hver af
merkur í hvorum tueggja	disse tvende (Præstens og Kir-
stað haldit. Kostr er oc	kens) Tiendefjerdinger, skulle
at stefna einni stefno vm	indtales efter en særskilt Stæv-
báða fjórðúnga oc fylgja	ning, og for Udeblivelse med
þá ein alög, því at einn	Betaling bødes for hver 6
er aðili at báðom. Rètt	Mark; dog kan begge disse
er at stefna heiman til	Tienders Fjerdinger søges med
var þínga vm tíundarmál,	een og samme Stævning, og
ef þeir ero samþínga oc	bliver da Mulkten kun enkelt;
søkja þar í dóm. Ef hinn	thi den samme Person er raa-
er þar er sótti, þá er	dig over begge. Man kan ind-
rètt um biskups-fjórðung	stævne Tiendesager til For-
at søkja þótt sá sè eigi	aarstinget, dersom Begge ha-
þar er sóttr er. Ef lýst	ve samme Værneting, og for-
	følge samme der til Doms.
	Dersom Sagsøgeren er tilstede
	da kan Bispetienden søges

er á þíngi, þá scal kveða til heimilis búa V þess er sóttr er.	uagtet den Saggivne ikke møder. Bliver Sagen declareret paa Tinget, da skulle 5 boesatte Mænd, den Sagsøgtes Naboer udnævnes (til Sandemænd).

Ef maðr hefir ómaga eyri at varðveita þann er hann hefir vöxtu af, oc scal hann þann luta vaxtarins tíunda, er vndir hann beʀ, sem þat fè, er hann átti áðr. Islendskir menn allir sculo tíunda fè sitt; en vm vtlenda menn ef þeir koma vt híngat, oc erat þeim skylt at tíunda hèr fè sitt, áðr þeir hafa hèr verit III vetur samfast, nema þeir gøri bú fyʀ, en þat var skulo þeir gøra tíund, er þeir gera bú oc þau misseri eptir. En ef orir landar	Har nogen Vanføres Gods i Forvaring, som han oppebærer Nytten af, da skal han give Tiende af den Frugt som tilfalder ham, ligesaa fuldt som af det Gods han eiede før. Alle Islandske skulle give Tiende af deres Gods, men dersom Fremmede komme hid til Landet, da ere de ikke forpligtede her at give Tiende af deres Formue, førend de have havt stadigt Tilhold her i 3 Aar, med mindre de inden den Tid nedsætte dem her som Bosiddende, thi det Foraar som de blive bosiddende, skulle de erlægge Tiende af deres Gods og saa de følgende

fara hèðan oc eigo fè eptir, oc scal maðr gjalda tíund af er at varðveita hefir fèit, en vm þat fè er hann hefir á burt með sèr, oc erat hann scyldr at gjalda her tíund af því, þótt hann sè allengi á brot. En ef hann kømr vt híngat, þá scal hann gjalda hèr tíund af því fè er hann hefir vt met sèr en næsta vetr eptir at hann hefir vt komit áðr vm sumarit, þótt hann sè í Gørðum austr.

Ar. Men dersom vore Landsmænd reise udenlands og efterlade her noget Gods, da skal den der har samme i Forvaring give deraf Tiende. Det Gods, som den Reisende tager bort med sig er han ikke pligtig at svare Tiende af, om han bliver nok saa længe borte; men naar han kommer tilbage hid til Landet, da skal han af det Gods som han medbringer, give Tiende for den næste Vinter efter hans Ankomst om Sommeren, endskjøndt han selv (om Vinteren) har været udenlands i Garderige.

Ef maðr kømr út híngat oc hefir vaxit fè hans eðr þorrit, eðr hann hefir eigi eiða áðr fyrri at vnnit, oc er hann scyldr at vinna eið at fè síno ef menn vilja beiða hann.

Dersom dens Gods, som nylig er hjemkommen fra Udlandet, har (imidlertid) faaet Tilvert, eller er bleven formindsket, eller ogsaa at han ikke før har aflagt Formue-Eeden, da er han pligtig det at gjøre, naar han derom bliver anmodet.

Ef hjón eigo fè saman oc scal karlmaðr vinna eið

Dersom to Ægtefolk eie Gods i Fællesskab, da skal

fyr fè þeirra beggja. Ef karlmaðr oc kona eigo fè saman, þótt þau sè eigi hjóna, oc scal karlmaðr vinna þar eið. Ef karlar eigo fè saman, oc er rètt þótt annar vinni þar eið. Ef þeir metast vm oc vill hvargi vinna, oc er sök vit hvarn tveggja. Sá scal eið vinna fur fè hvert, er lögráðandi er fjárins. Ef vöxtu ber undir mann af þess manns fè er erlendis er, oc scal hann þat fè sva tiunda sem vöxt ber vndir hann, af ómaga eyri.

Þar scal maðr tíund gjalda í þeim hrepp sem hann á lögheimili þau misseri, hvargi er fè er.

Rètt er at sættast á tíundar-mál meðan eigi er stefnt um, þó er rètt at sættast á, þótt stefnt

Manden aflægge Eeden paa begge deres Godses Vegne; men dersom en Mandsperson og et Fruentimmer eie Gods i Fællig, og de ikke ere ægteviede, da skal han aflægge Eeden; men om to Mandfolk eie Gods tilsammen, da agtes det for gyldigt, at den ene af dem sværger; dersom de trættes derom, og begge vægre sig for Eeden, da blive de begge at tiltale derfor. Den bør at eedfæste Formuens Størrelse som har lovligen Raadighed over den. Dersom dens Gods, som selv er udenlands, faaer nogen Tilvært, da skal Oppebæreren af samme svare Tiende deraf, som af den Tilvært af Umyndiges Gods, ham maatte tilfalde.

Tiende skal erlægges der, i den Rep, hvor Yderen har lovligt Hjem et heelt Aar, hvor end Godset er beliggende.

Tiendesager kunde afgjøres ved Forlig saalænge de ikke ere paastævnte; ere de endog paa-

sè vm oc scal eigi meira niðrfella álaganna enn hælmínginn. Ef maðr tekr minni sát enn III marka seed, oc á sá sök er vill. Ef tíund geldst eigi heima í hèraði, enda er eigi stefnt vm, þá er rètt at lýsa et næsta sumar eptir á alþíngi at lögbergi. Innan hrepps menn eigo at lýsa föstudag oc þvatt dag vm tíundar-mál oc þeir menn er af þeim taka, ef hrepps menn hafa eigi lýst fur helgina, þá er rètt eptir helgina hverjom at lýsa er vill til þess er dómár fara út. Sá er lýsa vill um tíund, hann scal gánga til lögbergs oc nefna sèr vatta at því vætti, scal hann kveða, at lýsi sök á

stævnte, saa kan Forlig dog finde Sted, dog saaledes, at kun de halve Bøder bortfalde. Dersom man (ved Forlig) antager mindre end 3 Marks Mulkt, da kan saadant paatales af hvem der vil. Dersom Tiende ikke bliver betalt i Herredet, og man ikke heller har paastævnet Sagen, saa kan den paa Altinget den næste Sommer proclameres til Lovbjærget. Indenrepsbønder (hvor den Skyldige har hjemme) eller disses Befuldmægtigede skulle om Fredagen eller Løverdagen iværksætte Proclamationen af Tiendesager, have de ikke gjort det inden Søndagen, saa kan Sagen efter Søndagen proclameres af hvem der vil, indtil Domme blive afsagte. Den som vil paatale en Tiendesag, skal træde frem til Lovbjærget, og udnævne Vidner i Sagen, derefter skal han declarere: at han sag-

hendr honom oc N. N. um þat at hann hafi haldit þeim fjórðúngi tíundar oc kveða á hver sá er, tel ec hann sekjan vm VI merkur, oc gjalda þann lúta er ogoldinn er tvennom gjöldom sem búar virða, oc kveða á hvar hann lýsir til dóms, lýsi ec löglysíngu. Þar er maðr lýsir vm tíundar-mál, þar scal hann kveðja til búa V á þíngi þess er sóttr er, en þar er maðr stefnir heiman vm tíundar-mál þar scal hann kveða til búa á þíngi, þá er næstir ero stefno staðnom. Engi er hrvðníng til vm þá búa nema at leiðar lengð. Eigi scal spell meta á tíundar-málom ef rètt

giver N. N. fordi han har tilbageholdt den ene Tiendes Fjerdedeel, (i det han angiver hvis Andeel det er), og paastaaer jeg at han erlægger i Mulkt 6 Mark, og desuden den tilbageholdte Deel af Tienden med dens dobbelte Beløb efter Gode-Mænds Vurdering, (han skal ogsaa udtrykkelig sige, hvor han stævner Sagen til Doms), og stævner jeg lovligen. Naar man proclamerer en Tiendesag, da skal han ved den Sagsøgtes Værneting udnævne 5 Bønder til Vidner, men naar man udtager Stævning i en Tiendesag, da skal han til Tinge udnævne til Vidner dem, som boe nærmest ved Tingstedet. Saadanne Bønder kan ikke eximperes imod, undtagen paa Grund af Veiens Længde. Formalitets Exceptioner komme ikke i Betragtning i Tiendesagers Forfølgning, naar

er höfðot sökin. Ef maðr tekr gagn-sok vp í gègn tíundar-máli, oc á eigi at meta þá sök, nema hvn sè fjörbaugs sök eðr meiri, meta scal ef tíundar sök er. því at eins er rètt at lýsa á þíngi oc sökja et sama sumar vm tíundarmál ef sá er á þíngi er sóttr er; þó er rètt at søkja vm biskups fjórðúng þót sá sè eigi á þíngi, er sóttr er.

Sagen ellers rigtigen er anlagt. Anlægges Contra-Søgsmaal imod en Tiendesag, kan det ikke komme i Betragtning, med mindre det angaaer en Rømningssag eller en endnu større Forseelse; men angaaer det en Tiendesag, da skal det under Hovedsagen komme under Paakjendelse. Kun under den Betingelse kan man paa Altinget proclamere Tiendesagen og forfølge den samme Sommer, naar den Sagsøgte har mødt paa Tinget; dog kan Biskoppens Andeel indtales, uagtet den Sagsøgte ikke er tilstede.

Eigi scal tíundarsök fyrnast heldr enn önnur fè sök, eðr fjár heimtíng; ef hann geldr eigi en fyrsto misseri, þá er hann átti at gjalda, þá scal stefna at lögheimili þess er sóttr er, eðr lýsa á þíngi. þar er maðr stefnir heima

Tiendesager maa ligesaalidt som andre Gjeldssager, blive forældede, og dersom Vedkommende ikke erlægger Tienden, det første Aar han burde yde den, da skal han enten stævnes paa sit Hjem, eller Saggivelsen declareres til

at sín, þá IIII vikur ero áf sumri vm tíundar-mál. oc á dómr at døma at gjalda í þeim stað enom sama, XIIII nóttom eptir vapna-tak innstøðan oc VI merkur álaga, oc scal þeim døma III merkur er søkir, en aðrar III sculo fylgja þeim fjórðúngi tíundar, sem vm er stefnt; en ef stemnt er at lögheimili þess er sóttr er, oc er scylt þar þá døma, at gjalda innstøða oc á lög XIIII nætur eptir vapna tac. En ef lýst er á þíngi vm tíundar-mál, oc á dómr at døma innstøða oc álög at lögheimili þess er sóttr er XIIII nóttom eptir vapna tac. En vm fè-víti öll þau er hèr fylgja oc útlegðir, þar scal døma VI álna aura.

Tinge. Dersom man stævner en Tiendesag hjem til sig naar 4 Uger af Sommeren ere hengaaede, da skal Dommen dømme den Skyldige til paa det samme Sted at betale inden 14 Dage fra Vaabentaget, baade Capitalen og 6 Mark i Mulkt, hvoraf 3 Mark tilkjendes Sagsøgeren, men de andre 3 Mark lægges til den Tiendens Fjerding, hvorom der er stævnet. Dersom Man stævner Sagen til den Skyldiges Boepæl, da tildømmes denne ligeledes der at erlægge Sagens Hovedstol og Mulkten 14 Dage fra Vaabentaget. Declareres Stævning i en Tiendesag paa Altinget, da skal Dommen bestemme at Sagens Hovedstol tilligemed Bøderne erlægges paa den Skyldiges Bopæl inden 14 Nætter efter Vaabentaget. Alle de Pengemulkter og Udlæg som flyde heraf bestemmes til 6 Alens Ører.

Of alla tíund þá er minni er sciptíngar-tíund, at hún scal hverfa með þurfa-tíund á laust, nema biskupar vili einkom til kyrkna leggja láta.

Biskup scal ráða til hvörrar kyrkju scal leggja tíund af hverjom bø, oc scal þat haldast meðan sami biskup ráði fur. Þat scal rètt ef biskup leifir, at þar sè kyrkja gør, er eigi er áðr, at hann leggi til þeirrar kyrkjo tíund af þeim bø þótt hún liggi til annarar kyrkjo áðr. Heimilt á biskup at taka tíund frá kyrkjom þótt hann hafi tillagðar, ef þær ero verr-varðveittar enn mælt er. Nú hefir biskup ecki ummrætt, oc lætr vera sem áðr var, oc er honom rètt þar er hann vill, at scipta á

Al Tiende, som er under Skifte-Tiende, skal lægges til Fattiges Tienden om Efteraaret, undtagen Bisperne ville at den skal tillægges Kirkerne.

Biskoppen skal raade for til hvilken Kirke hver Gaards Tiende skal erlægges, hvilket skal være ufravigeligt saalænge den samme beklæder Embedet. Biskoppen kan tillade, at naar en Kirke fra ny af opføres, hvor den ikke før har været, at en Gaard da maa erlægge Tiende til denne, som før betalte den til en anden. Biskoppen har ogsaa Lov til, at fratage en Kirke Tienden, som den før er tillagt, naar den ikke saaledes bliver forvaret, som foran er meldt. Uagtet Biskoppen ikke fra først af har givet nogen Bestemmelse i saa Henseende, men har ladet det blive ved sin gamle Form, saa kan han siden skifte Tienden anderledes naar han finder for godt, men For-

annan veg, oc scipta eigi optar enn vm sinn.

Hver maðr skal eiða vinna at fè síno oc er scyldr til þess þá er hann er XVI vetra gamall. Enda sculo allir eið vinna á hverjom III vetrom. Griðmenn sculo eið vinna fur bóanda eðr sjálfeldis menn, fyrir þeim boanda er rètt at þeir vinni eið, er þeim mönnom þykir þat fult, er til ero teknir at sjá eiða at monnom í hrep hverjom. Ero bóendur scyldir at segja til tíundar þeirra á samkvamo. Þar scal maðr gjalda vor-tíund, sem scipt er á haust tíund hans, en ef þat er hvörgi, þá scal þar gjalda, sem hann er Marteins-messo vist fastr.

andring kan han kun gjøre een Gang.

Hver Mand skal ved Eed bekræfte sit Godses Størrelse, og er forpligtet dertil naar han er 16 Aar gammel. Eeden skal af Alle gjentages hvert tredie Aar. Tjenende eller ledige Personer skulle aflægge Eeden for en boesat Mand (sin Hosbonde); Eeden kan gyldigen aflægges for den Bonde, som de til Eedens Modtagelse i hver Rep tiltagne Mænd antage det for gyldigt. Alle Bønder ere pligtige til Tinge at angive deres Tiende (tiendebare Formue). Der skal Tienden om Foraaret erlægges hvor den om Efteraaret er bleven deelt, men har den ikke noget Sted været deelt den Gang, da skal den erlægges der, hvor Yderen havde Ophold ved Mortens-Messe.

Under denne Form er Tiendevæsenet oprindeligen indført i Island og Tiende-Statuten vedbleven i næsten to Hundrede Aar at gjelde som Norm for Ydelsen sammesteds; thi saasom der i denne Periode fra 1096 til henimod Slutningen af det 13de Aarhundrede ikke findes kjendelige Spor til, at Indbyggerne mellem sig have vedtaget nogen anden Regel for Tiendepligten, end den Statuten foreskriver, og som de, ifølge de historiske Beretninger*), eenstemmigen underkastede sig, saaledes maatte naturligen enhver fremmed Sanction være overflødig, for at give det i denne Henseende Vedtagne fornøden Lovskraft imedens Landet befandt sig i en uafhængig Stilling og Indbyggerne selv vare deres egne Lovgivere; men da Forholdene havde forandret sig, Landet tabt sin Selvstændighed og ved Aaret 1260—64 overgivet sig under den norske Regjerings Herredømme, saa maatte nødvendigen den forandrede Statsform medføre en ny Revision af de i Republikens Tid bestaaende Love. Den verdslige Lov, **Graagaasen**, blev saaledes først Gjenstand for Omdannelser. Disse fremtraadte i den nye Lovbog, **Jernside** kaldet, der omtrent 1265 blev af Kong **Hakon Hakonsen** overskikket til Island og der indført som gjeldende Lands-Lov. Snart henvendte ogsaa Geistlighedens Overbestyrere deres Opmærksomhed paa de

*) **Kristnisaga** udg. Kjøbh. 1773 S. 110 ffg. **Húngurvaka**, udg. 1778 S. 47—50. **Sturlúnga**, udg. 1817 1 Deel S. 203 ffg., og **Ara Fróda Islendíngabók**, loc. cit.

gamle kirkelige Love, og Biskoppen i Skalholt, **Arne Thorlaksen**, udarbeidede efter den norske Erkebiskops Opfordring en nye **Kristenret**, som Aaret 1277 erholdt baade den kongelige og erkebiskoppelige Confirmation, at skulle gaae og gjelde som Kirkens Lov for Island, der som saadan dog ikke blev erkjendt i Hole Stift, forend Kong **Magnus Smek** ved en nye Befaling Aaret 1356 havde indskærpet dens Gyldighed som Lov over hele Landet, ligesaavel i Hole som i Skalholts Stift. Ved denne Kirkelov undergik den ældre, **Thorlaks** og **Ketils** ved **Sæmund den Frode** forfattede **Kristenrets** Bestemmelser adskillige Forandringer; **Gissurs Tiende Statut**, der som foran bemærket indeholdes i den ældre **Kristenret** og optager dens 36 til 42 Kapitler, og nu blev overført i den nye, eller **Arnes Kristenret**, i dens 14de og 15de Kapitler, beholdt derimod i flere Punkter sin oprindelige Skikkelse, uden dog uforandret her at findes gjengiven; thi foruden at Reglen i den nye **Kristenret** gives en fortsat Udstrækning fra den oprindelig givne, med Hensyn til selve Tiendens Beregning i Forhold til Capitalen, saa findes her udeladt den Bestemmelse, at de til gudeligt, eller andet dermed beslægtet Brug givne eller henlagte Ting skulde være fritagne for Tiendepligten. Andre mindre betydelige Forandringer i Tiende-Anordningens oprindelige Bud, der fremtræde i **Thorlaksens** reviderede Lov ville paa sine Steder blive nævnte, for saa vidt som de kunne have nogen Indflydelse paa de følgende Undersøgelser.

I senere Tid er af denne Lovs Forkolkere opkastet den Qvæstion: Om Tienden, som den byder Enhver at erlægge af sit Gods, er at ansee som Afgift nærmest hvilende paa Hovedstolen eller Frugten, Besvarelsen deler sig i to hinanden modsigende, med megen Varme paa begge Sider forsvarede Meninger, og under Debatten er Man kommen til det for Praxis vigtige, af hiint afledte Spørgsmaal: Om alle andre end de i Anordningen udtrykkelig undtagne Ting ere tiendepligtige, eller kun de som give Eier eller Besidder aarlig Frugt eller Rente. Af de stridende Partiers Anførere har Laugmand **Paul Vidalin***) antaget, at Tienden var en Afgift lagt paa Frugten, men ikke paa Capitalen, og at følgelig kun de frugtbringende Ting vare tiendepligtige, hvorimod Biskop **John Arnesen** i Skalholt har paastaaet og forsvaret den anden Mening, at Tienden skulde erlægges af enhver Capital, uden Hensyn til, om den var frugtbærende eller ikke**). Begge kunde siges forsaavidt at have Ret, som Tiendebestemmelsen unægtelig tager Hensyn til baade Hovedstolen og dens Rente; thi paa den ene Side seer Man, at Tienden, naar den tiendebærende Ting har en vis Størrelse, nemlig Capitalen 5 Hundrede og Renten 60 Alen, bliver hvad Benævnelsen selv tilholder, $\frac{1}{10}$ Deel af denne sidste, eller de ældste Tiders ordinaire Leie.

*) I hans Ordforklaring under Rubrum Tiende, see det Isl. Litt. Selsk. Skr. 7de Bind S. 210 ffg.

**) See hans Decategraphia paa Islandsk, i Manuskr.

Af Graagaasens Landsleiebalk 1ste Kap. og Jonsbogens Kjøbeb. 15de Kap. lære vi, at Tingenes Leie eller Rente skulde altid være $\frac{1}{10}$ af Hovedstolen; den første Lov befaler her nemlig, at aarlig Leie af 10 Ører = 60 Alen, skal være 1 Øre eller 6 Alen, og den sidstnævnte Lov, at af 120 Alens Kapital bør svares aarlig Leie 12 Alen, men ligesom nu Tienden paa den anden Side, naar Hovedstol og Rente ere, den første mindre end 5 Hundreder og den sidste mindre end 60 Alen, aldeles ikke staaer i dette Forhold til Renten, hvilket Anordningen selv i sin Begyndelse viser, thi den som eier 10 Ører eller 60 Alen skal give til Tiende deraf 1 Alen, den som eier 20 Ører skal give 2 Alen til Tiende, altsaa $\frac{1}{6}$ af Leien; den som eier 2 Hundreder eller 40 Ører skal give deraf til Tiende 3 Alen, eller $\frac{1}{8}$ af Leien, o. s. v.; saa synes Anordningen selv fornemmeligen at paabyde Afgiften med Hensyn til Kapitalen; thi det hedder overalt, at den som eier en vis Kapitalstørrelse, skal svare en i Forhold dertil bestemt Tiendes Størrelse, men dog saaledes, at denne under Reglens Anvendelse kommer til at staae i hiint etymologisk rigtige Forhold til Leien, hvilket netop har givet Vidalin og hans Menings Tilhængere, Anledning til at paastaae Tiendepligten indskrænket til de levende og livløse Ting, som virkelig gav Rente af sig; men saa billigt dette endda i sig selv kunde synes, haves dog vigtige Data som tale for, at det er den i sig selv nyttige eller værdiefulde Kapital, som Tiendebyrden ved Statuten er paalagt, og det uden Hensyn til om den giver virke-

lig synbar Afgrode af sig eller ikke. Til at antage denne Mening synes Tiende-Anordningens bogstavelige Ordbetydning først og fornemmeligen at berettige. Det hedder nemlig strax i dens Begyndelse: Alle her til Lands skulle give lovmæssig Tiende af deres Gods, og den som eier 100 Ører uden Gjeld skal svare deraf 1 Øre i Tiende; her hverken siges, og heller ikke er det klart af Meningen, at være taget Hensyn til om Godset er frugtbringende; Godset nævnes ligefrem, uden at andre Egenskaber end dets Størrelse bestemmes. Begrebet om frugtbringende Ting og Skjælnemærket mellem disse og de ikke frugtbringende, er heller ikke saa ganske afgjort eller let at fastsætte; thi man kunde forledes til at ansee alle de Ting frugtbærende i vidtløftig Forstand, som vare nyttige for Besidderen og med større eller mindre Fordeel befordrede hans Hensigter og Virksomhed, og i saa Fald bliver Fordelen og Frugten saa høist forskjellig, alt efter Tingens hensigtsmæssige Anvendelse. Den mere Formuende og Driftigere kan saaledes ofte gjøre langt fordeelagtigere Brug af de samme Slags Ting, ved at udleie eller udlaane mod Leie eller anden tilladelig Kjendelse dem, som han kunde afsee fra eget Brug, som den Fattige enten ikke syntes at kunne undvære eller af Mangel paa Forsynlighed til hensigtsmæssigen at anbringe paa bemeldte Maade, lod staae ørkesløse. Med Hensyn til Skjælnemærket mellem frugtbringende og ikke frugtbringende Ting, da er det vel rigtigen vedtaget, at regne alle de urørlige til det første Slags, naar man derimod

ubetinget henfører Qvæg, Heste og Faar hertil, da synes dette dog at være mindre adæqvot; i det der tages altfor lidet Hensyn til den Nytte som Dyret giver af sig, da nogle ere til aldeles ingen Nytte, men blot til Byrde for Besidderen hele deres Levetid. Man siger vel, at saadanne, naar de slagtes og fortæres, saa meget rigeligere erstatte den paa dem anvendte Umage, men saadant modsiges vistnok, i det mindste meget ofte, ved Erfaring. Men allermest ioinefaldende blive det Skjæve, der ligger til Grund for den Paastand, at kun de frugtbringende Ting skulle tiendes, naar man sammenholder de døde rørlige Ting, som det er vedtaget, at der aarlig skal svares Tiende af, med visse andre som man lader være tiendefrie. Der kan nemlig i og for sig intet være imod, at Fiskerbaade og Garn angives til Tiende saaledes som den nyere Lovgivning, Regl. 17 Juli 1782, har bestemt, og derhos formenes aldeles at være i den ældste Tiende-Statuts Aand, men det synes ligesaa overeensstemmende med denne, og tilsiges af Billighed, at andre af det Slags rørlige Ting, som Arbeids-Redskaber, Værktøi og deslige, ved hvis Brug man erholder ligesaa sikkert og hurtigt Udbytte af sit Arbeide, som ved hine Fiskeredskabers, ogsaa burde fremtælles til Tiende.

At Tiende-Anordningen selv fritager visse Ting for Tiendebyrden, kan neppe tjene til Beviis for, at ufrugtbare Ting i Almindelighed skulde være fritagne; kun enkelte saadanne Ting ere af ganske særegne Hensyn undtagne, nogle nemlig, som nylig er bemærket, formedelst

det favorable Øiemed hvortil de bruges; andre Ting undtages, fordi det ikke kan nægtes, at vilde indeholde en sær Ubillighed, hvis man fordrede Tiende af dem; saaledes have Statutens Forfattere af Faveur imod den nylig indførte Religion og dens Udøvelse, anseet det tjenligt, udtrykkelig at undtage hvad der var henlagt til gudeligt Brug, eller en Anvendelse, der har staaet og endnu staaer i Forbindelse med samme. Om saadant Gods var i Virkelighed frugtbringende, som Jordeiendomme eller levende Kreaturer, eller ikke, gjorde intet til Sagen; men denne Undtagelse har i Biskop Arnes Kristenret faaet den Indskrænkning, at kun saadanne Ting fritoges for Tiendepligten, som af Præsterne brugtes umiddelbar ved Gudstjenesten, som deres Bøger og Messeklæder, etc. Omsorgen for selve Sagen er da nemlig mere sat til Side, og Geistlighedens personlige Interesse og egen Fordeel traadt i Stedet. Billigen undtages fra Tiendepligten Levnetsmidlers Beholdning om Foraaret ved Ydelsestiden, hvis Bonden vedbliver sin Huusholdning, da han rimeligen forudsætter at behøve og forbruge den til sin Families daglige Underholdning. Men Undtagelsen herfra igjen, at han, naar han ophører at være i saadan selvstændig Stilling, eller ogsaa naar han afhænder til Fremmede noget af de til Huset bestemte Forbrugsvarer, da skal give Tiende af det han saaledes afhænder, synes tydeligt at vise, at renteløse Ting, hvortil Fødemidler fremfor fleste andre Ting, kunne hen-

regnes, ikke i Almindelighed ere fritagne for Tiende-Afgiften.

Den modsatte Menings Forsvarere, have til Styrke for samme anført, at naar Umyndiges Formyndere i Statuten kun paalægges at svare Tiende af den Deel af de Midler, de som saadanne have i Forvaring, der aarlig til deres Fordeel forrentes, saa var dette at ansee som en Følge af at kun de frugtbærende Ting i Almindelighed vare tiendepligtige; men da adskillige af en saadan Umyndigs Midler ville i Værgens Ansvarlighed enten henligge ubrugte, naar han nemlig ikke har deres Brug nødig, eller de dog ved Brugen ville forringes eller forgaae, og han ligefuldt i sin Tid være forpligtet at tilsvare dem i samme Stand, som han havde modtaget dem, saa var der intet billigere, end at han blev skaanet for denne dobbelte Byrde, og kun paalagt, at svare Tiende af dem, som gave aarlig Frugt af sig. Det vilde desuden have været overflødigt at fastsætte, at Værgen i dette specielle Tilfælde, skulde ikkun svare Tiende af den rentebærende Deel af Midlerne, naar han ellers ifølge samme Lov i Almindelighed kun var pligtig at give Tiende af det Slags Kapitaler. Det derfra hentede Argument taber saaledes sin Vægt derved, at den Bestemmelse, hvorpaa det støtter sig, bliver at ansee som en Undtagelse fra en almindelig Regel, som derved snarere vinder en nye Bestyrkelse.

Det maa ellers her bemærkes, at af begge Christenretterne, der indeholde denne Constitutionens Bestemmelse

om Umyndiges Godses Tiendepligt, den nyere, eller Biskop **Arne Thorlakssens**, som rigtigen antages fremfor den ældre ved kongelig Sanction at have faaet Lovskraft i Island, ubetinget byder, at saadant **Umyndiges Gods alt skal tiendes**, og ikke saaledes som den ældre indskrænker Budet til den Deel, som giver Rente af sig.

Af liden Vægt findes ogsaa det Argument, som **Vidalin** har hentet for sin Mening fra den Dispút, som Aaret 1281 forefaldt paa Altinget i Anledning af Jonsbogens Antagelse, mellem den af Kong **Magnus Lagabætir** til Island oversendte Gesandt, **Lodin Lep**, og hans Vederparter Islands daværende mægtigste Hovdinger Lavmand **Ravn Oddsen** og Biskop **Arne Thorlaksen**, hvilken sidste meget havde at indvende mod Antagelsen af nogle Jonsbogens Artikler, som formeentligen stridende mod Guds Lov, eller Jus Canonicum, og Erkebiskoppernes Statuter. I hvilken Anledning **Lodin Lep** blandt andet siger: „Hvilken Aager er større, end den I Biskopper gjøre Jer skyldige i: I fordre Tiende af Sølv-Spænder og Linder Bøtter og Kar samt andre døde Ting;" hvorved han saaledes kommer til at dadle den Skik, der dengang var brugelig med Tiendeydelsen i Island, af saadanne Ting, som skjøndt de ikke bære nogen Rente eller give deres Eier nogen sær pecuniair Forøgelse, dog ikke kunne siges at være uden al Nytte for ham, naar de anvendes efter deres Bestemmelse. Hans ordførende Vederparter nægte aldeles ikke, at denne Maade at tage Tiende paa, de facto var brugelig, men **Ravn**

Oddsen giver ham for Svar: „Vor Tiende, min Herre! er virkelig reguleret paa den bedste Maade, og enhver anden Tiendeform vilde være mindre tjenlig saavel for Geistlige som Verdslige." — Vel har Lavmand **Vidalin** paastaaet at **Ravns** Svar til **Lodin Lep**: „Vor Tiende" — har været ledsaget af det Tillæg — „af en Tings lovlige Leie;" og heri skulde netop Argumentet for hans Mening ligge, at Tiende dengang kun har været erlagt af frugtbærende Capitaler, men da saadant Tillæg hverken findes i bemeldte Bisko**p Arnes** trykte Saga, som udgjør den 4de Deel af **Sturlunga**, eller i nogen af de herværende, ved Udgaven brugte Haandskrifter, saa tør man ikke lægge synderlig Vægt paa det Argument, som bygges paa samme; og havde endda **Ravn** givet sit Svar saaledes som **Vidalin** paastaaer, da vilde det ikke bevise andet eller mere, end at hvad enten den tiendebare Ting var rentebærende eller ikke, saa stod Tiende-Afgivtens Størrelse i eet og samme Forhold til den lovmæssige Tingenes Leie i Almindelighed.

Ligesom vi mene i saadant historisk Datum, at have Beviis for, at Praxis i ældste Tider, før og ved Jonsbogens Publication har fulgt den Regel, som det vistnok har været Tiende-Anordningens Hensigt at give, at nemlig ufrugtbare Ting skulde fremtælles til Tiende tilligemed de frugtbringende, saa finde vi endnu en rum Tid efter Reformationens Indførelse i Island, samme Skik at vedvare dog med den Modification, at 3 Hundreder saadanne døde Ører regnedes til Tiende lige med

1 Hundredes Værdie i levende Kreaturer eller frugtbærende Ting. — Et af Biskop **Olav Hjaltesen** paa Holum og **Arne Gislesen** paa Hlidarenda ved Aaret 1556 som det siges efter kongelig Befaling gjort Udkast til en nye Kirkelov for Island*), som ikke nogensinde er udgiven i Trykken og aldrig er tillagt Lovgyldighed, bestemmer i dets 1ste Kapitel, at døde Øre saaledes som anført skulle reduceres i Tiendeberegninger. Flere Altings=Domme bekræfte den samme Regel at være brugelig i den følgende Tid, den første af disse er fra Aaret 1574 afsagt af Laugmændene **Thord Gudmundsen** og **John Johnsen**; deri hedder det: „Hvad døde Øre angaaer, da skulle saadanne reduceres, og 3 Hundreder regnes for 1 Hundrede til Tiende som tilforn. Man skal angive til Tiende alt hvad man eier ved Fardage Tider gjeldfrit.“ Dette samme blev paa nye indskærpet ved en Altings Dom Aaret 1601 og endelig faldt paa bemeldte Ting Aaret 1604 en her henhørende Dom, der befalede, at alle de øde Gaarde som fandtes i Landet, og hvoraf Eieren ingen sær Fordeel eller Landskyld fik, skulde som andre døde ufrugtbare Ting nedsættes til en tredie Deel af deres oprindelige Værdie, og siden ansættes til Tiende.

Vel antage det ufrugtbare Løsegodses Tiendepligts Modstandere, at denne Tiendebyrde ved Misbrug er bleven paalagt den saaledes som anført reducerede renteløse Formue, men jeg troer med tilstrækkelige Data at have

*) See Holbergs Geistlige Etat S. 515 ffg.

gjort antageligt, at en større Pligt, paalagt ved selve Tiende-Constitutionen, har for hvilet paa saadant Godses Besiddere. Neppe vilde heller under daværende forandrede Regjeringsform Landets Domstol have tiltaget sig den Myndighed, at paabyde fra ny af en saa almeen vigtig Formue-Afgift, især da Dommerne ved flere Leiligheder vare endog overdreven forsigtige i saa Henseende og meget tilbøielige at henvise fra sig til overordnede Authoriter de Tilfælde, som fremkomme under deres Paakjendelse, og ikke vare omtalte i Landsloven, og ligesaa lidet vilde Indbyggerne stiltiende have underkastet sig Ydelsen, og taalt at den saaledes blev til Praxis uden af nogen berettiget Authoritet at erholde Sanction, forend hine Domme faldt i Faveur deraf. Langt rimeligere bliver da, at den fulde Tiende-Erlæggelse af saadan frugtesløs Formue, hvis Størrelse, i Forhold til saavel Kreaturernes som Folkemængdens, ved Uaar og Ødelæggelser, især i det 14de og 15de Aarhundrede meget indsmeltede Masse, var bleven betydeligere, efterhaanden er indskrænket, og sammes Nedsættelse til en Trediedeel villigen er bleven til Praxis iblandt Indbyggerne, hvilken Praxis en Altings-Beslutning vel var berettiget til at stadfæste. Men herved er det ikke blevet; thi efterhaanden er Tiende af ufrugtbare Øre, men uvist ved hvilken Leilighed mere og mere gaaet af Brug, saaledes at nu for nærværende Tid kun gives Tiende af de i Reglementet af 17de April 1782 opregnede Ting, og har Man i denne Anordnings Bud troet at finde Hjemmel for Fritagelse for Tiendepligt af de der unævnte

Ting, men det sees dog ikke tydeligt deraf, hvorvidt denne Pligt strækker sig, saasom Anordningen ikke indeholder nogen **Enumeratio plena**, men kun exempelviis nævner visse Ting, om hvilke det var mindre tvivlsomt, at deraf skulde svares Tiende, og bestemmer, efter hvilken Maalestok disses Kapital-Beløb skal beregnes og ansættes i Tiende-Angivelsen, hvorimod Anordningen i sin dispositive Deel (§. 2) om, hvilke Ting skulle tiendes, udtrykkelig foreskriver, „at Bonden skal paa Repstyrertingene angive alt sit Gods til Tiende, som Repstyrerne skulle siden vurdere, efter den Maalestok, som siden gives i Anordningen, at nemlig hver 4 Rdlr. Værdie, som saaledes gaaer i Kjøb og Salg skal ansees for 1 Hundrede til Tiende*). Da Anordningen saaledes udtrykkelig bestemmer, at og hvorledes ikke rentebærende Penge-Kapitaler skulle beregnes til Tiende, hvorfor skulle da ikke de Pengecapitaler, som muligen og i al Fald tilladeligen maatte være udsatte paa Rente meget heller tiendes, og dog nævnes de ikke i Anordningen, og ligesaalidet adskillige ikke directe frugtbringende døde Øre, som Bohave, Arbeidsredskaber og deslige, uagtet saadanne blive for Eieren fordeelagtigere ved daglig gjentagen Benyttelse end de til ingen Verdens Nytte henlagte renteløse Penge, hvilket

*) See herom Thorsteinsen om Kongelige og andre offentlige Afgifter samt Jordegods Indtægter i Island Pag. 40 og følg.

tyder paa, at Anordningen, der under sin første Disposition om Tiendepligen, maa antages at indbefatte alle ifølge ældre Lovbud tiendebare Ting, siden ved Hjelp af en til Hensigten nødvendig Opregnelse af nogle enkelte, blot angiver, Maaden hvorpaa dens udtrykkelige Befaling skal finde Anvendelse i unævnte Tilfælde.

Jeg seer saaledes ikke rettere end at Tiende, ifølge alle om den udgangne ældre og nyere Lovbud, samt langvarig Brug, der snarere ved Misgreb, end Billighed er afbrudt, bør erlægges af alle Løsøre, for saavidt som de ikke af andre Grunde, end netop den, at de ikke ere rentebærende, udtrykkelig maatte være undtagne, hvilke Undtagelser skulle blive berørte paa de Steder i det Følgende, hvor de nærmest henhøre, kun maa her nævnes en Uleilighed Man har fundet at møde ved denne Tiendeberegning. — Vi see nemlig, at den Gang Tienden blev indført i Island, var den lovtilladte Fordeel eller Rente, man under Navnet Leie eller Tilvært kunde for eet Aar drage af sine Ting, 10 proC. Da denne, er i senere Tider bleven nedsat indtil 4 proC., saa vil det, siger man, være ubilligt, endnu at fordre den samme Afgift af Tingen, som imedens den kunde forrentes med hiin større Fordeel. Tienden synes derfor i samme Forhold at burde nedsættes som Renten, og saaledes til Exempel fra 6 Alen af 5 Hundreder blive til 2½ Alen, saa meget mere, som Tingen er af det Slags, der ikke aarlig kan gjøres frugtbringende, hvilken Nedsættelse giver omtrent det samme Resultat, som om 3 Hun-

dreder af dette Slags Ting efter den eengang vedtagne Praxis, bleve beregnede lige med 1 Hundrede af det frugtbringende Gods; men da Renten i Almindelighed ikke er nedsat i saadant Forhold i Island, men Leien for Kreaturer endnu er den samme, som den ved de ældste Love bestemte, og Landskyldens Nedsættelse er og har været saa aldeles vilkaarlig efter Vedkommendes Tykke; samt i al Fald Tiende-Afgiften, ifølge de derom givne Loves Mening ikke synes at rette sig efter Tingens vilkaarligen antagne Frugtbringelighed, men efter selve dens Kapital-Værdie, saa formenes hiin senere og nu gjeldende Rentefod af 4 proCt. kun at kunne komme i Betragtning, naar Talen er om at Penge skulle tiendes, da det er kun med Hensyn til disse, at hiin nedsatte Rente-Bestemmelse gjelder.

Der ere nogle rørlige Ting, som ved Tiendestatuten og senere vedtagen Skik ere fritagne for Tiende-Byrden, der grunder sig paa en, visse Personer eller Stiftelser, skjænket særdeles Faveur, som de for det meste nyde paa een Gang baade for deres rørlige og urørlige Gods; disse skulle siden nærmere omtales, efter at nogle faa almindelige Bemærkninger vedkommende Jordegodstienden ere forudskikkede.

Istedetfor at Jord-Tiende udenfor Island, in specie i Danmark og Norge svarer til sin Benævnelse, og udgjør $\frac{1}{10}$ Deel af den virkelige Afgrøde, og følgelig stiger og falder tilligemed denne, saa er Principet i Folge den oprindelige Tiende-Statut og vedva-

rende Skik i Island anderledes, idet Ydelsen faaer sin Størrelse i Forhold til Hovedstolens Værdie; men saaledes som foran viist, at naar denne har opnaaet en vis Størrelse, da erholder Tienden sit navnlige Forhold til den i Førstningen bestemte Landskyld. Naar saaledes en Jordlods Dyrhed udgjør 5 Hundreder, — og i mindre Lodder antages en Gaards Land sjelden at ville blive udstykket — skal i Følge Tiende-Statutens udtrykkelige Bestemmelse, deraf svares den samme Tiende, som af lige Qvantum Løsøre, nemlig 6 Alens Værdie, i samme Aand fastsætter Biskop **Arne Thorlakssens Kristenret** videre at Tiende, af hver 5 Hundreder, som Hovedstolen voxer skal forøges med 6 Alen, altsaa antager man, at af 6 Hundreder skulde erlægges 7⅕ Alen, af 7 Hundrede 8⅖ Alen, af 8 Hundreder 9⅗ Alen, af 9 Hundreder 10⅘ Alen og af 10 Hundreder 12 Alen, af 15 Hundreder 18 Alen og af 20 Hundreder 24 Alen, o. s. v. Dersom det til Tiende angivne Jordstykke er under 5 Hundreders Dyrhed, beregnes det i Følge Tiende-Statuten retteligen saaledes, at af 1 Hundrede svares 2 Alen, af 2 Hundreder 3 Alen, af 3 Hundreder 4 Alen og af 4 Hundreder 5 Alen. Det Forhold Tienden saaledes oprindeligen har staaet i til Landskylden som 1 til 10 — imedens denne er vedbleven at udgjøre $\frac{1}{10}$ af Jordens Dyrhed, eller 12 Alen af 1 Hundrede, 24 Alen af 2 Hundreder, 48 Alen af 4 Hundreder og 120 Alen af 10 Hundreder, o. s. v. — er senere bleven forladt, idet Landskylden nuomstunder næsten overalt findes nedsat i Reglen

til det Halve af dens oprindelige Beløb, saaledes at det er bleven det mest brugelige, at af en Jord af 10 Hundreders Dyrhed erlægges 60 Alens Landskyld og af 20 Hundreders Jord 120 Alen*), men Jordtienden er dog bleven den samme, og der ydes 12 Alen af 10 Hundreders Jord og 24 Alen af 20 Hundreders; men da det ansaaes mindre passende, at den Eiendom, som befandtes kun at kunne afgive Eieren den halve Nytte, skulde dog bære den fulde Afgift som før, udfandt man til Fordeel for Eier og Leier, men til Afbræk for Tiendetagerne, et Middel som bødede paa denne Mangel, i det de af Jorddrotten paa hans bortbyxlede Jorde indsatte, og af disses Opsiddere antagne Leiekvilder bleve tiendede under eet med den faste Eiendom, og under Navn af Inventarii Kvilder anseete at træde i Stedet for den Deel af Jordens Dyrhed, som begrundede den bortfaldne Landskyld. For at give denne Praxis saa meget mere Skin af Billighed, har man søgt

*) Man antager nemlig, at Landskylden i ældste Tider har staaet i samme Forhold til Jorden, som Tingsleie i Almindelighed til Hovedstolen, uagtet det dog ikke er klart, skjøndt nok rimeligt, at Bestemmelsen i Graagaasens Kjøbeb. 1ste Kap., hvorefter 10 Ører skulle leies for 1 Øre, har været given ogsaa for det urørlige Godses Leie, og Slutningen fra Jonsbogens Forskrift om Løsøres Leie i Kjøbeb. 15de Kap. til Jordegodsets Landskyld, bliver endnu mere betænkelig derved, at samme Lovs Landsleieb. 1ste, 5te og 6te Kapitler forudsætte denne at være overladt til Parternes frie Overeenskomst.

at foreene saadanne Kvilders første Tilværelse med be= meldte Landskyld=Nedsættelse. Til den Ende meener man, at Jordegodseierne ved de store Ødelæggelser, som ram= mede Island i det 14de og 15de Aarhundrede, da en stor Deel af Mennesker og Kvæg, ved gjentagne Uaar og Peste er bortrykket, navnligen ved den saakaldte Sorte Død i Begyndelsen af det 15de Aarhundrede, og senere den saakaldte Store Pest henved Udgangen af samme, ere satte i saadan Forlegenhed med at faae deres ødeblevne Gaarde bortbyxlede, saa at de hellere end at lade dem staae øde, nødtes til at overlade dem for Halvdelen af den af dem før gaaende Landskyld. Byxeltagernes elendige Tilstand meener man ligeledes har foranlediget Jorddrotten til ved samme Tid at indsætte Kvilderne paa Gaardene, da saadan Kvildebesætning, der altid kan antages, at være Leietagerne til nogen, større eller mindre Fordeel, især efter saa stor Dyrtid, med større Grund kan ansees at have været til uundværlig Nytte for dem, da adskillige kun ved Hjelp af saadanne maa= skee bleve i Stand til at ernære sig og sin Familie. — Men uagtet Landskyldernes Nedsættelse rimeligen knytter sig for en Deel til den anførte Omstændighed, saa synes dog selve Jordernes i Tidens Løb forværrede Beskaffenhed at være medvirkende Grund til samme; thi dersom Man= gel paa Liebhavere til Jorderne, eller deres Armod alene havde foraarsaget Nedsættelse i Landskylden, saa maatte denne være blevet kun interimistisk, da Grunden til den ved tiltaget Folkemængde og større Concurrence, samt Kvægmassens notoriske Tilvæxt efter Uaarenes Ophør,

bortfaldt; ligesom paa den anden Side, dersom Jordernes indvortes Værdieforringelse, eene havde anlediget Nedsættelsen, saa var der ligesaa megen Grund til Nedsættelse i dens Matrikul-Numer eller Dyrhed, hvorved man eo ipso vandt Nedsættelse i Tiende-Afgivten, hvis Størrelse som sagt retter sig efter Hovedstolens Dyrhed, snarere end Landskyldens Størrelse; det bliver derfor antageligst, at begge de anførte Omstændigheder have havt nogen Deel i at bidrage til Landskyldens Nedsættelse paa Jordegodset, og den sidst omtalte desto vissere, som mangen Jords Brugbarhed, Aar for Aar kjendeligen aftager; thi foruden at Elvebrud, Søgang og Fjeldskred hyppigen lægge Græsmarker under Sand og Grus, bekræfter Erfaring, hvad den tænksomme Jagttager vil finde naturligt, at de udyrkede Jord-Stykker, (og den mindste Deel af de til en Gaard ofte af flere Miils Udstrækning liggende Marker, kan gives nogen ordentlig Dyrkning) nødvendigen maae, udsatte for et for Vegetationen mindre fordeelagtigt Klima, ved dettes Indvirkning blive efterhaanden forværrede, jo længere Tid der hengaaer fra Landets tidligst bekjendte Tilstand, da der, hvad Historien paa mange Steder viser, med kanskee liden menneskelig Anstrængelse, frembragtes de flere og høist vigtige Landprodukter, som nærværende Tiders Kunst og Kraftanvendelse langsomt formaae at fremavle.

Hvad den faste Kvilde-Besætning in specie angaaer, da er det nok troligt, at de ved foranførte Leilighed ere blevne til et mere almindeligt Inventarium ved Jorderne

og ere forsaavidt samtidige med Landskyldens Nedsættelse, men man vil paa den anden Side kunne bevise deres Existence paa sine Steder længe før det 15de Aarhundrede, ja endog strax efter **Landnamstid**. Denne Mening har Biskop **Finn Johnsen***) søgt at godtgjøre ved Beviser hentede fra de ældste islandske Sagaer. Det var nemlig ikke usædvanligt ved Frigivelse af Trælle, at deres forrige Hosbonde overlod dem til eget Brug en Jord med nogle Kreaturer til deres Underholdning, men at saadanne, hiine Frigivne til Afbenyttelse, maaskee og mod en aarlig Kjendelse eller Leie, overladte Jorder og Qvæg ikke blev deres, men vedblev at være deres forrige Hosbondes Eiendom, synes klart: 1) af **Laxdæla****), som fortæller, at da **Ruts** saaledes Frigivne, blev dræbt af **Thorkel Høskuldsen**, fordi han havde reist sin Bopæl inde paa dennes Grund, ansaae **Thorkel** den Tilvæxt, som den Dræbtes Boe havde faaet i den Tid han der var boesat, for forbrudt, og bemægtigede sig den, men lod derimod hjembringe til **Rut** saameget, som han havde udstyret den Frigivne med. Heraf skjønnes nemlig, at dette Gods ikke har været hans Eiendom; thi i saa Fald havde **Thorkel** ligesaavel taget samme under sig, som det selverhvervede; 2) af **Eyrbyggja*****), da **Thorbrand** paa **Karstødum** havde løsgivet sin Træl **Orlyg**, overlod han

*) I en utrykt Afhandling om Inventarii Kvilder.

**) Udg. Kjøbenh. 1826, Pag. 100 ffg.

***) Udg. Kjøbenh. 1787, Pag. 18 og 156 ffg.

ham til Afbenyttelse nogle Kreaturer og Jorden **Orlygstader** til Beboelse. Ved Dennes Død gjorde **Thorbrands** Sønner Paastand paa den Frigivnes Efterladenskaber, hvortil de havde været uberettigede, dersom deres Fader havde overdraget ham Godset til Eiendom. Paa den anden Side gjorde den Dræbtes Broder som arveberettiget Fordring paa Midlerne, og disse antoges kun forsaavidt at tilkomme ham, som de vare Tilvært af det fra først af modtagne Boe.

3) Beretter **Hænsna Thoris Saga**, at engang om Efteraaret, da **Blundketil** manglede Foder til sine Kreaturer for den tilstundende Vinter, forlangte han af sine Leilændinge, at de vilde afstaae noget Høe til ham, som skulde beregnes til Afgang i daværende Aars alt forfaldne Leie-Afgift efter de Kvilder, som fulgte med de af dem byxlede Jorder, da det ikke med Billighed kunde forlanges, at saadan Billighed skulde liqvideres i den folgende Aars til næste Fardag ydende Landskyld.

Men synes man ikke at disse Argumenter ere fuldkommen bevisende, at faste Kvilder folgende med Jorderne have existeret saa tidlig, eller i det 10de Aarhundrede, saa bliver dog deres Tilværelse før det 15de Aarhundrede høist sandsynlig af følgende Data:

1) Naar det i **Sturlunga** 1ste Deel S. 97 siges, at Præsten **Thorer** paa **Deildartunga** i Borgerfjords Syssel (i Begyndelsen af det 12te Aarhundrede) eiede 10 Gaarde, samt Leie-Kvilder af 1 Hundredes Antal, saa er der intet rimeligere, end at saadanne, i det mindste

en Deel deraf have været fordeelte iblandt hans Gaardes Opsiddere.

2) I en gammel, saakaldet **Reykholts Maldage**, (Jordegods Beskrivelse) findes, at Kirken sammesteds Aaret 1222, da Snorre Sturlesen modtog og tiltraadte Gaarden, eiede 20 Køer og 150 Malkefaar. Men saa mange Kreaturer er det høist utroligt, at Snorre Sturlesen har kunnet holde paa Hjemmegaarden, foruden dem han før eiede, især da det udtrykkelig siges*), at han da eiede større Formue end Nogen ham Samtidig i Island, det bliver derfor rimeligt, at han har indsat dem under Navn af Kvilder paa de Gaarde, som det er notorisk, at Kirken dengang eiede, mod den brugelige Leie Afgift 12 Alen for hvert Kvilde, hvilke 12 Alen Jonsbogen anseer at æqvivalere med 20 Pd. Smør.

3) Da Biskop **John Haldorsen** Aaret 1333 forfattede en **Maldage**, eller Beskrivelse, over Kirken paa **Kirkebol** tilhørende Gods, da siges der i samme **Maldage** udtrykkeligen, at den eiede en Part i Jorden **Foss** med tilhørende 2de Kvilder.

4) Ligeledes haves en **Maldage**, forfattet Aaret 1343, over adskillige i Skaftefjelds Sysel beliggende Kirkers Eiendomme, hvoraf sees, uagtet faste Kvilder ikke udtrykkeligen anføres, at Afgiften langt overgaaer Godsets lovmæssige Landskyld, beregnet 12 Alen for hvert Hundrede som dets Dyrhed udgjorde, men med tillagt

*) Sturlunga, 2den Deel S. 83.

Leie efter saa mange Kvilder, som sædvanligen pleie at følge med ligesaa mange Jord-Hundreder, ganske udgjør begges sammenlagte Beløb.

5) Den circa Aaret 1390 over samtlige i Skalholts Bispedømme beliggende Kirkers Faste- og Løsegods forfattede fuldstændigste Beskrivelse, **Wilkins Maldage** kaldet viser, at med flere Kirker har fulgt et saa stort Antal Malkekvæg, som umuligen har kunnet holdes paa den Gaard, hvor Kirken stod, især naar Kirken liden eller ingen Andeel havde i samme Gaards Lod, men dens Landlodder laae fordeelte, enten i dens eget eller andre Kirkesogne. At Landskyldernes Beløb eller Jordqvildernes Antal, som hævtede ved hver Gaard, ikke i denne **Maldage** er angivet, kommer deraf, at saadan speciel Enumeration den Gang ikke i Almindelighed var bleven brugelig i deslige Fortegnelser, og den ældste, hvor en saadan Angivelse findes, er Biskop **John Krabbes Maldage** over **Reykholts** Kirke-Gods, forfattet Aaret 1463, hvor der omtales udtrykkeligen, hvor mange Kvilder der fulgte med hver Gaard.

6) Forekomme Indventarii Kvilder speciatim nævnte som følgende med adskillige Gaarde, der forend den sorte Pest ved Kjøbe- eller Mageskifte Contracter gik fra Haand til Haand, i de derom udstædte Kjøbe- eller Mageskifte-Breve. Som saadanne anføres her efter Biskop **Finn Johnsens** ovenomtalte Afhandling: a) et Mageskifte-Brev mellem **Brynjulf Johnsen** og **Walgard Loptsen**, dateret 1372, hvori staaer, at bemeldte **Walgard**

giver sin Medcontrasent til Bytte 3 Kvilder, der findes paa hans bortbyttede Gaard; b) Erling Snorrasens Skjøde paa Jorden Konuhól med følgende tvende Kvilder til Bisköp Peter Nikolausen dateret 1393*); c) Præsten Steinmod Thorsteinsens Gavebrev, hvorved han giver Jorden Holmavad til Grenjadarstads Kirke, hvorom Gave-Contracten alt var sluttet 1398, skjøndt Gavedocumentet findes først at være udstædt 1406, og altsaa 3 Aar efter at hiin Pest havde grasseret, og d) findes endelig en Forening indgaaet paa Hóskuldstad Aaret 1402 mellem Præsten Thord Thordarsen der siden Aaret efter blev bortrykket af Pesten, og hans Maitresse Valdis Helgadatter, hvorved bemeldte Præst tilstaaer, af sin Frilles Jorder at have i en Række af Aar oppebaaret Leier for 45 Kvilder.

Til de saaledes anførte Grunde for den Mening, at faste Kvilder før det 15de Aarhundrede have været kjendte i Island, maatte det tillades mig at føie følgende Bemærkning: Man har almindeligen antaget, at Jonsbogen ingen Bestemmelse indeholdt, som var given for, eller anvendelig paa det Slags Kvilder, og i det Man antog dette som givet, have Nogle argumenteret fra Lovens Taushed for deres Mening, at de ikke vare til den Gang den blev given. Andre derimod, som just ikke hylde deres Mening med Hensyn til dette sidste Punkt, indromme dog, at Jonsbogens givne Bud angaaende Leie-

*) Confr. Espolins Arbóka 1ste Deel S. 116.

Kvilder ikke passe paa de paa Jorderne indsatte Inventarii eller Innstædu-Kvilder, men kun gjelde de saakaldte løse Kvilder, eller Leiekvæg, som Skik og Brug, i Medhold af Loven har indført og vedtager at kunne udleies under mere vilkaarlige Betingelser til hvilken som helst Liebhaber, uden Hensyn til, om han er i Brug eller Besiddelse af Udleierens Jord, hvilket sidste er gjort til Særkjende paa hine Inventarikvilder, men efter mine Tanker strider der intet imod at antage, at de Kapitler i Jonsbogen, nemlig Kjødebalkens 15de og 16de, som give Regler for Leie-Kvilder, netop tillige ere anvendelige paa og sigte til Inventari Kvilder, og at disses Existence den Gang saaledes eo ipso er beviist, da det ikke indsees, at der nødvendigen behøves at være forbundet andet Begreb med det af en Leilænding med hans Brugsjord antagne faste Kvilder, end det som bemeldte Kapitler tilkjendegive i Almindelighed om Leiekvæg; — men, siger man, det sees dog af Lovens Bestemmelser i bemeldte Kapitler, at Leiemaalstiden forudsættes at være vilkaarlig og ikke bunden til en vis længere Tid; men jeg troer netop, at Praxis har gjort dette til udelukkende Skjælnemærke for saadanne, ikke til Jorden bundne, Kvilder; thi Forholdets Natur synes jo at tilsige, at det samme burde gjelde Inventari-Kvilderne, og at altsaa, naar begge Contrahenter vare eenige, maatte de kunne vedtage, at Kvæget igjen, naar Leietageren ikke længer havde det Behov, eller Udleieren vilde gjøre andet Brug deraf, blev separeret fra Gaarden og modtaget af Eieren, og heri findes

heller ingen Lov at være hinderlig. Det synes altsaa, at det er, eller i det mindste har i ældste Tider, forend Praxis har gjort andet til det Sædvanlige, været nok til at kunne ansee et Kvilde for Inventari-Kvilde, at det befandtes eengang forenet med en Jordeiendom og begge Dele havde den samme Eier og at det ikke nødvendigen behøvede at være uadskilleligen hæftet til Grunden. Naar da Jonsbogen paa de citerede Steder nøie beskriver Leie-Kvildernes Kvalitet, saa antages det den Gang ligefrem at have været gjeldende for begge Slags Kvilder; man gjør dog vel den samme Fordring til Kvægets Dygtighed og Brugelighed, hvad enten det udleies under Navn af Inventarii eller løst Kvilde, enten det leies paa eet eller flere Aar. Leie-Afgiftens Størrelse, oprindeligen 12 Alen, eller 20 Pd. Smør, er lovbestemt, og den samme erlægges nuomstunder for begge Slags Kvilder. Denne har Lovgiveren fundet det nødvendigt at sætte faste Grændser, for at forebygge Aager, som ellers kunde skjules under en høit dreven Leies Størrelse. — Den Ansvarlighed der paabindes Leietageren i Tilfælde af Kvægets Forkommelse, eller Forværrelse, synes i begge Tilfælde at burde være den samme og naturligen at rette sig efter om Svig, eller Forsømmelse fra hans Side havde foranlediget, eller foraarsaget samme.

Der formenes saaledes ikke noget at være uanvendeligt i Jonsbogens Bestemmelser om Leiekvæg paa Inventarikvilder. Men Praxis har i Følge det Anførte indført den væsentlige Distinction med Hensyn til Varigheden af Contrac-

ten, og givet den, naar Talen er om Jordkvilder, den samme Udstrækning, som den senere Lovgivning navnligen Forordn. af 21de April 1619 og af 15de Mai 1705 §. 6, sammenholdt med Forordn. af 22de Juli 1791 have befalet for Gaardens Byxeltid, da denne kun under visse Betingelser kunde opsiges men ordinarie blev indgaaet paa Leilændingens Livstid. Men om Man endog antager denne Udvidelse til Jordkvilderne for at være grundet i Billighed, saa behøver Man derfor ikke at antage, at Jonsbogens Giver ikke har kjendt til saadanne Kvilder, da han i andet Fald havde maattet give særskilte Bestemmelser derom; thi det er ingenlunde nødvendigt, at han skulde gjøre sig samme Forestilling om en derom indgaaet Contracts Natur og Væsen, som man først langt senere har dannet sig, og maaskee da læmpet efter Omstændighederne og især eensidige Interesser.

Ved det saaledes Anførte formenes det godtgjort, at Inventarii-Kvilder have fulgt med det til Leilændinger fæstede Jordegods i Island, om ikke strax efter Landets Bebyggelse, saa dog længe før den Sorte Pest, men at paa den anden Side saadan Kvilde-Besætning i det 13de og 14de Aarhundreder er bleven mere almindelig, bliver foruden anførte Grund, ogsaa rimeligt deels derved, at da Gaver til Klostere og Kirker i denne Periode begyndte at blive hyppigere og Stiftelserne betydeligt berigede af Jordegods og levende Kreaturer, vidste deres Forstandere ikke anden bedre Maade, at gjøre Kreaturerne fordeel-

agtige paa, end at udleie dem og indsætte paa Stiftelsernes Jordegods som Inventarium, saaledes at Gaardbrugerne gjordes ansvarlige for dem og ved Fratrædelsen leverede dem i ligesaa god Stand fra sig som de havde modtaget dem; deels kan det ogsaa, som nogle ville, antages rimeligt, at den fornævnte fameuse Pest, den Sorte Død kaldet, saaledes har foranlediget deres større Almindelighed, at da Mangel paa arbeidsdygtige Folk gjorde det umuligt, at Faare-Ulden kunde forarbeides til det, saavel til enhver anden Erlæggelse, som selve Landskyldens brugelige Betalingsmiddel, Vadmelet, saa maatte denne sidste erlægges istedet derfor med Kreaturerne selv, hvoraf Jordeierne paa denne Maade fik for mange til paa Hjemmegaarden at kunne underholdes, og derfor valgte hiin nævnte Maade at gjøre dem nyttige og frugtbringende paa.

Efter at det ved denne Excurs er bleven gjort rimeligt, at Oprindelsen til Jordkvilderne ikke skriver sig fra samme Tid, som Landskyldernes Nedsættelse til, som almindeligen følges, det Halve af hvad den overeensstemmende med Graagaasens og Jonsbogens Bestemmelser om Tingsleie i Almindelighed antages at have været i Forstningen ansat til, da vil der slutteligen spørges, om de Kvilder, de være sig mange eller faa, som følge med en Gaard, billigen i Tiendeberegningen tages ind under og gjøres til en Deel (ↄ: det Halve af den faste Eiendoms boniterede Størrelse eller Matriculskyld, og som saadanne blive tiendede, hvilket nok overalt er Praxis i

Island nuomſtunder*), og da ſynes Svaret at maatte blive: at Beſidderen burde af ſaadanne Kvilder erlægge Tiende ligeſaa fuldt ſom af andre Kreaturer, han har i ſit Værge; thi hvad enten denne Beſætning af Kreaturer ſtaaer i Forbindelſe med Landſkyldernes Nedſættelſe, eller ikke, ſaa ſynes det høiſt misligt, at gjøre den ved Love faſtſatte og oprindeligen til ſelve Jordens Dyrhed, der ikke vilkaarligen kan nedſættes, bundne Tiende afhængig af det, iſtedet for den maaſkee uden vedvarende Grund nedſatte Landſkyld, vilkaarligen ſubſtituerede Kvilde-Antal, hvilken Praxis ſaalænge, indtil det ved Lovbud vedtages, at Tienden ſkal beregnes i viſt Forhold til Landſkylden, og altſaa dens oprindeligen beſtemte Forhold til ſelve Jordens Dyrhed forlades, giver det ſamme Reſultat ſom, om Kvilderne imod al Billighed virkeligen vare undtagne fra Tiende-Pligten. Det vaklende og mangelfulde ved ſaadan Regel ſtaaer heller ikke til at nægte netop af den Grund, at det Kvilde-Antal, der følger med en

---

*) Denne Praxis ſkal førſt være bleven almindelig i Island henved Midten af forrige Aarhundrede, da **Magnus Gisleſen**, der var Eene-Amtmand over hele Landet i Tidsløbet fra Aaret 1752 til 1766 reſolverede: „At efterſom Jordernes Landſkylder vare ſaa meget forringede, at deres nærværende Afgift, Kvilde-Leierne iberegnede, ikke overgik den Leie, ſom Loven beſtemmer, eller den gamle Skyldſætning, ſaa burde Tienden af disſe Kvilder anſees ſom indbefattet i Tienden af ſelve Jorden."

enkelt Jord, der ikke findes determineret ved noget andet Lovbud end det som implicite indeholdes i Fororda. af 15de Mai 1705, der i §. 1 forbyder Hosbonden og dem som have kongeligt Jordegods i Forpagtning, at besvære Leilændingerne over det, som Jorderne have fulgt fra Arilds Tider, er snart større, snart mindre, eftersom Vedkommende finde for godt, og skjøndt det i senere Tid er bleven anseet som det sædvanligste, at der med en Jord, til Exempel af 20 Hundreders Dyrhed skulle følge 4 Kvilder og saa fremdeles, saa seer man dog, at af to Jorder af denne Dyrhed, følger der med den ene kun 1 Kvilde, medens der hæfte 6 ved den anden. — Det synes heller ikke billigen at kunne forbydes, at naar Eier og Leietaget maatte blive eenige derom, denne da modtog ligesaavel flere som færre Kvilder, end som svarede til hiint Antal, da det undertiden virkeligen var til hans Tarv, og dog blev af saadant større Kvilde-Antal ingen høiere Tiende given end som af det mindre; thi Reglen er bleven: at Kvilderne, enten mange eller faa, skulle alle tiendes i Stedet for Halvdelen af Jordens oprindeligen antagne Grundlag for Tiende-Afgiften. Men endnu mere ioinefaldende bliver det mangelfulde i denne Tiendemaade, dersom det forholder sig saaledes, som Laugmand Paul Vidalin*) og Biskop Geir Vidalin**) antage,

*) See hans Ordforklaringer, i Haandskrift.

**) I hans Betænkning om Tiende i Island, i Haandskr.

at Landskylderne paa nogle Steder, saavel i Vester- som i Øster-Amtet, endnu staae i samme Forhold til Jordernes Dyrhed, som i ældste Tider ifølge det Foranførte formenes at have været det almindelige; thi disse Gaardes Kvilder blive jo, siges der, i Overeensstemmelse med almindelig Skik og Brug tiendede under eet med Jorden, som vil sige det samme som, de slet ikke blive tiendede.

Der findes saaledes ingen tilstrækkelig Grund til at saadanne Kvilder skulle tiendes anderledes, end som Besiddernes øvrige Kreaturer, eller at de skulle henregnes til den faste Jordeiendoms Beløb og tiendes under eet med denne, da de som foran er viist, hverken lovmedholdeligen, endnu mindre uadskilleligen ere annecterede til Gaardene, og Fleerheden af Leilændingerne i Island vilde jo gjerne finde dem i, at Inventarii Kvildernes Antal, hvormed de ere bebyrdede, blev indskrænket, vel endog at de reent bleve skilte af med dem. Heller ikke kunde denne Kvilde-Besætning, efter Begrebet om naturaliter eller civiliter urørlige Ting ansees at høre til disse og at de i ældre Tider have været regnede med til Besidderens rørlige Gods er klart af flere Dokumenter.*)

*) Saadanne ere til Exempel: et Skiftebrev efter Ridder Bjørn Thorlevsen den Rige, fra Aaret 1468, jevnfør Espolins Islands Aarbøger 2 Deel S. 70; en Egtepagt oprettet mellem Langmand Thorvard Erlindsen og hans Hustrue paa deres Bryllupsdag 1508, confr.

Det er i det Foregaaende nyligen bleven bemærket, at Jordernes Nytte eller indvortes Godhed i Tidens Længde de fleste Steder saaledes er bleven forringet, at deres for flere Aarhundreder tilbage, antagne Matrikuls-Numer eller Skyldsætning, trænger til en Forandring. Enkelte Jorder ere vel af denne Grund efterhaanden nedsatte, men de fleste beholde fra umindelige Tider den dem paasatte Dyrhed.

Næppe formenes nogen nøiagtigere og mere detailleret Anviisning at kunne gives for Jordegodsets Ansættelse til Hundreder, end den der indeholdes i et Regulativ angaaende Tiende af Jorder og deres Nytte, **Bergthors Statut** kaldet, efter den i Begyndelsen af det 12te Aarhundrede levende, før omtalte Laugmand **Bergthor Ravnsen**, der tilligemed flere Sagkyndige, hvis Navne Historien kjender, forkynder sig som Statutens Forfatter. Den siges at være given Aaret 1117, men antages af adskillige senere Oldtidsgrandskere, at være et uægte og i langt senere Tider fingeret Dokument, da den først er bleven bekjendt henimod Begyndelsen af forrige Aarhundrede, og fra indvortes Criterier at slutte, tagne af enkelte Ord og Sprogvendinger, synes det heller ikke usandsynligt, at den er af en senere Oprindelse, end dens udvortes Form tilkjendegiver. Do-

---

Espolin samme Sted 3 Deel S. 26; og et af Bonden **Dade Gudmundsen** Aaret 1563 oprettet Testament; see **Espolin** samme Sted 4 Deel S. 126.

kumentet, der ellers vidner om Forfatternes megen Skjønsomhed og Sagkundskab, giver nøiagtig Norm for, hvorledes enhver Gaards, saavel til Høe-Avl som Græsning tjenlige eller benyttede Marker kunde ansættes til Hundreder, i et vist Forhold til det Antal Køer og andre Kreaturer som der kunde underholdes, men andre dens Herligheder, efter det Folke-Antal, som vurderes ved sammes rigtige Anvendelse, kunne forsørges et heelt Aar igjennem, eller en vis Tid af Aaret. Omtrentlig samme Plan findes at være lagt til Grund i den Taxations Forretning, som i Aarene 1801 til 1805 i Følge Kongl. Resolution, blev ved de gjennem det Kongl. Rentekammer beskikkede Commissarier foretagen og fuldendt over alle Landets Jorder, hvilken ikke endnu er foranstaltet tagen til Følge, eller har anlediget Omdannelse af Jordegodsets Skyldsætning eller Afgifternes Beregning. Denne Taxations-Forretning, der indeholdes i dertil authoriserede Protocoller, opbevarede i det Kongl. Rentekammer, formenes at ville give en god Ledetraad, naar en nye Ansættelse af Jordegodsets Dyrhed skulde vedtages, hvilken antages at ville være gavnlig og give en større Sikkerhed for Tiendens, saavelsom andre Jordebogs Afgifters ligelige Forhold til Hovedstolens virkelige Nytte, end den, man har i den brugte Maalestok for Jord-Dyrheden. Men paa den anden Side synes det ikke overflødigt, at bemeldte Udkast til en almindelig islandsk Jordebog, blev, førend hiint vigtige Skridt til en nye Ansættelse af selve Jorderne og deres Afgifter gjordes,

nu efter henved 30 Aars Forløb paa nye revideret, og, ved at sammenholdes med de enkelte Jorders nærværende Rogt og Produktivitet, suppleret med nogle, som det synes manglende Rubrikker, t. Ex. for Kvilдernes Antal paa Bygsel-Gaardene, hvor det synes beqvem Anledning til saadan Angivelse. Desuden er det Kreatur-Antal, en Gaard antages at kunne bære, og hvor efter dens Nytte, og følgelig ogsaa Dyrheden eller Matrikul-Skylden sikrest lader sig bestemme, paa sine Steder synes temmelig lavt ansat*).

Det Spørgsmaal, hvem der skal erlægge Jord-Tien-

*) Med Hensyn til en saadan nye Matrikul maa det bemærkes, at ligesom den nøiagtige Taxation mange Steder vilde give Anledning til Nedsættelse i Gaardenes Dyrhed, hvilket overalt er Resultatet af bemeldte Forretning, saaledes synes den andre Steder at maatte lede til en Forhøielse af den nuværende Matrikul-Skyld; thi saasom man ikke kjender de Regler vore gamle Forfædre have fulgt ved Jordernes Skyldsætning, saa er det ikke usandsynligt, at de der først occuperede en Jord, naturligen uden at erlægge noget Vederlag, og en Tid lang bleve i dens Besiddelse uden at svare de senere til den knyttede Tvangs-Ydelser, til Statens eller Communens Bedste, enten have fulgt en anden Regel for Ansættelsen til Hundreder, eller, skjøndt de vel kunne have fulgt den ovenomtalte eller anden lignende, dog ikke have havt den samme Anledning til saa nøie at tage alle Jordens Fordele i Betragtning, som nuomstunder, da Ansættelsen af de ved Eiendommen hæftende Byrder, er baseret derpaa.

den, enten Jordens Eier eller Bruger, naar disse ere to forskjellige Personer, besvares saaledes, at Praxis har gjort det til en Forpligtelse for den sidstnævnte, og dette grundes derpaa, som man paastaaer, at da Leilændingerne i vore Tider, som før omtalt, svare kun de halve Landskylder, af hvad Jorderne oprindeligen ere ansatte for, saa er det ikke mere end billigt, at de istedetfor den bortfaldne halve Landskyld-Deel, erlægge Tiende af Jorden af egne Midler, hvilken Tiende dog aldrig kan opløbe til saa stor en Sum, som den Deel af Landskylden, de saaledes ere befriede for, da Tienden nemlig af 20 Hundrede Jord, kun udgjør 24 Alen, men den bortfaldne Landskyld formenes af samme Jord at være 120 Alen. — Men da det efter det Foranførte ikke er saa aldeles afgjort, at en saadan almindelig Landskyld-Nedsættelse har fundet Sted, som man antager, og om det endda har været Tilfældet, saa synes den, i det mindste for en Deel, at være foranlediget ved selve Jordernes Forringelse, og ikke alene skeet i Faveur af Leietageren, hvisaarsag det just ikke af den Grund at gjøres billigt, at substituere for hiin Landskyld, og paalægge Opsidderne andre **onera,** af det Slags, Eieren, som saadan, tilkommer at afholde. Seer man hen til Tiende-Lovgivningen findes denne Qvæstion ikke omtalt i den ældste, Biskop Gissurs, Anordning, derimod forudsætter Biskop Arne Thorlakssens Kristenret Kap. 14, at Tienden svares af enten Jordens Eier eller Leier, ligemeget af hvilken, men byder derhos, at den retteligen fordres af Gaardens Besidder.

Af en Statut af Biskop **Gyrder**, udgiven **Kolbeinstad** Aaret 1354, befales, at Tiende, i Overeensstemmelse med hiint Kristenrettens Bud ikke af nogen i Sognet beliggende Gaard maa hjemfores til Eieren, naar han boer i et andet Sogn, men skal erlægges til den Kirke, i hvis Sogn Gaarden findes, men at Eieren siden kan godtgjøre sammes Erlæggelse ved Afgang i den tiendepligtige Gaards Landskyld *). — En Altings Vedtægt fra Aaret 1604 bestemmer, at af de Gaarde, hvoraf fuld Landskyld gives, skulle hele 4 Tiender svares, men af saadanne Gaarde, som bortbyxles mod halv Landskyld, svares kun de halve Tiender, men af de øde Gaarde kun ⅓ Deel, hvilken Bestemmelse, i det den antager at Tienden retter sig efter Frugten eller Landskylden, rimeligen tilholder at det er Landskyldens Modtager, og ikke dens Udreder som Afgiftens Erlæggelse paahviler. En anden Altings Vedtægt, given det samme Aar, siger, at af de Jorder, som gaae for fuld Leie, skulle Tienden svares af selve Eieren, hvoraf ogsaa skjønnes, at det kun er imod Afgang i Landskylden at Gaardens Bruger bør erlægge den. — Endelig befaler Kong **Christian den Fjerdes** Forordn. af 20de April 1619: „Eftersom det forfares hidindtil at have været sædvanligt, at den som Gaarden eier Tienderne udgiver, ville Vi herefter, saa fremt ikke befindes dette at vere imod Islands Loug og gamle Sed-

*) See Hist. Eccl. Isl. Tom. II. p. 103 og 109.

vaner paa Landet, ligesom tilforne af Arrilds Tid skeed er forholdet have."

At det er Eieren og ikke Brugeren, som det paaligger at yde Jord-Tienden, bliver ogsaa klart af den senere Lovgivning; saaledes fritages ved Kongl. Resolution af 13de Juni 1787, Leilændingerne paa Hans Majestæts Jorder i **Guldbringe Syssel** og **Mosfells Sveiten** for at erlægge den Tiende, som Præsterne, Kirkerne og de Fattige sammesteds ved Resolution af 22de Marts 1784 var tillagt, hvilke $\frac{3}{4}$ Dele af dette Godses Tiende Hans Majestæt som Eier tilstaaer bemeldte Tiendetagere af den kongelige Kasse. Naar det i Rescript af 29de Januar 1785 tilkjendegives, at nogle af det benificerede Godses Leilændinger svare Tiende, saa er det i Egenskab af Eierens Mandatarier som de umiddelbare Tiende-Ydredere at de omtales, thi det er hensigtsmæssigst, som ogsaa Biskop Arnes Kristenret bestemmer, at den inddrives og erlægges der hvor den tiendepligtige Ting befinder sig, uden dog at Betaleren, naar han ikke tillige er den tiendepligtige Tings Eier, taber den Ret han har, til at fordre Godtgjørelse af den rette Vedkommende, for at have erlagt den Afgift, der er hæftet til dennes Eiendom. I Overeensstemmelse hermed synes Cancellie Skrivelsen af 1ste August 1801 at kunne fortolkes, denne siger nemlig: „at naar Capellaner, som geistlige Embedsmænd, paa de Steder, hvor ingen bekvemme, Præstekaldene tilhørende Gaarde findes, derfor nødsages til at tilbyrle sig andre, da bør de (ligesom ellers) være fritagne

for at erlægge Tiende, undtagen til Fattige." Thi da disse, ligesom andre Geistlige, allerede efter Anordningen af 17de Juli 1782 §. 6, tilkom hiin indskrænkede Tiendefrihed, naar de boede paa selve Præstekaldenes Gaarde, saa var de ligesaa billigt, at det beholdt samme naar de boede til Leie, hvorhos de nu fik det Privilegium forud for andre Leilændinger, ikke at behove som Mellemmænd ▇ svare Gaardens Tiende, deraf følger ikke: at Eieren af Gaarden skulde med det samme fritages for en Afgifts Erlæggelse, som hverken positive Love eller Billighed betage Vedkommende deres Ret til at fordre. Eieren kan paa den ene Side ikke her hævde den Paastand, at Opsidderen uden Vederlag skulde erlægge Tienden, da denne har en udtrykkelig Fritagelses-Bevilling at fremvise, og paa den anden Side synes det heller ikke billigt, at Eieren, skulde blive værre faren ved at overlade Gaardens Brug til Capellanen eller andre med Tiendefrihed benaadede Personer, end naar den bortbyxledes til en anden, som ikke var forsynet med saadan Immunitet; enten maa altsaa Tiendetageren i saadanne Tilfælde mod al Billighed tabe den dem eller lovhjemlede Rettighed, eller den samme tilsvarende Forpligtelse maa, hvad der er det mest rimelige, oprindeligen og efter sin Natur paaligge Gaardeieren.

Foruden den for omtalte Undtagelse fra Tiendepligten, som man almindeligen har tillagt de saakaldte ufrugtbare Ting som saadanne, hvem de end tilhøre, staaer endnu tilbage at nævne de Fritagelser, som af forskjellige

andre Grunde tilkomme, eller prætenderes at tilkomme andre Ting for at ansættes til Tiende. De Ting, hvormed dette er Tilfældet, tilhøre enten enkelte Personer, eller Stiftelser; snart kunne saadanne physiske eller moralske Personer nyde samme for baade deres rørlige og urørlige Gods, snart kun for en af Delene, ligesom Fritagelsen enten strækker sig til alle 4 Tiendetagere, eller kun gjelder visse af dem.

De enkelte Personer, som nyde Tiendefrihed, ere enten Geistlige eller Verdslige. Hvad de første angaaer, da haves i de ældre Love ingen Bestemmelser om, hvorvidt Biskopperne skulle svare Tiende eller ikke, hvorimod den senere Lovgivning, navnligen Anordningen af 17de Juli 1782, bestemmer dette tydeligen, i hvis 5te §., der sætter Stiftamtmanden og Amtmændene i saa Henseende ved Siden af Biskopperne, det hedder: „Ligeledes skal Landets høieste Øvrighed, Stiftbefalingsmanden, Biskopperne og Amtmanden*) efter ældgammel Skik og Landsvane være frie for at angive deres Gods til Tiende, eller

*) Den Gang vare 2 Biskopper i Island men foruden Stiftbefalingsmanden kun 1 Amtmand over hele Landet lige til Aaret 1770 da 2 Amtmænd bleve beskikkede, hvoraf den ene fik Nord- og Øster-Amtet, men den anden Syd- og Vester-Amtet til Bestyrelse. 1787 blev Vester-Amtet adskilt fra Sønder-Amtet og fra den Tid har der været 3 Amtmænd, hvoraf den ene tillige er Stiftamtmand over hele Landet. Ved Rescript af 1 August 1801, see Coll. Tid. for d. A. S. 624 ffg., blev Hole Bispestol (tilligemed den derværende Latinskole) nedlagt, og

svare deraf flydende Udgifter til Vedkommende enten til Voigden eller andre, hvorimod de give frivillig til Fattige og pia corpora som sædvanligt været haver, dog forstaaes denne Frihed for dem alene om hvad de have til Brug og Husholdning paa deres Bopæl." Med Hensyn til andre Geistlige, indskrænker Biskop **Gisfurs** Tiende-Anordning i begge Kristenretterne (baade den ældre fra Aaret 1123 Kap. 36, og den yngre fra Aaret 1275 Kap. 14) sit Bud til: „at Præster ikke ere pligtige at give Tiende af deres Bøger eller Messeklæder, eller andet de bruge ved Gudstjenesten, men de skulle give Tiende af alt deres øvrige Gods; derimod ere de ved **Christian den Tredies**, Aaret 1542 de Geistlige i Island givne Privilegier, fritagne for alle Tyngder, følgelig ogsaa for Tiende, ligesom andre Afgifter*); men dog maa saadan Fritagelse, forstaaes om den Andeel af Tienden, som tilfalder Kongen og Kirken, da de altid have erlagt den Deel, som tilfaldt de Fattige.

Det er mærkeligt, at i Forstningen efter at Geistligheden havde faaet denne Tiendefrihed, vare Præ-

---

siden den Tid er den geistlige Overmyndighed overdraget til een Biskop; see Stephensens Eptirmæli 18du Aldar, S. 231, 234 og 237—238.

*) See Arngrimi Jonæ Chrymægæam sive rerum Islandicarum librum tertium p. 227. — Hist. Eccl. Isl. Tom. II. p. 275; og Ketilsens Saml. af Forordn. &c. 1 D. S. 243—244.

sterne i Borgerfjords Sysſel i nogen Tid udenfor samme, og bleve af ubillige Tiendetagere, imod Kongens Befaling, twungne til ogsaa at betale den Tiendens Fjerdepart, som tilkom Kongen, hvilken Deel af Tienden, saavel i bemeldte Sysſel som flere Steder i Island er tilligemed de andre kongelige Intrader, som oppebæres af vedkommende Sysſelmand forpagtet af denne, og udgjør saaledes en Deel af hans Lønning. Hiin fornævnte Uſkik vedblev indtil Stedets Provſt, Bødvar Johnſen, som Aaret 1593 havde, uden noget afgjørende Resultat, klaget herover for daværende Lehnsmand Henrik Krag, endelig Aaret 1604 ved Biſkop Odd Einarſens Mellemkomſt, udvirkede en Altings Beſlutning, hvorved det erkjendtes for billigt, at Præſterne i bemeldte Sysſel ſkulde nyde den samme Tiendefrihed, som Geiſtligheden andre Steder i Landet, overeensſtemmende med det foran citerede Kongl. Aabne Brev af 1542, hvis her henhørende Poſt er saaledes lydende: „Ikke heller ville wii at Sognepræſterne ſkal af Lehnsmanden paalægges nogen Tyngde eller Udgift, med mindre saadant ved Vort aabent Brev bliver befalet"*).

Den nu gjældende Regel for Præſternes Tiendepligt findes i Anordningen af 17de Juli 1782, hvis §. 4 fritager dem for at erlægge nogen Tiende af de Kvilder eller andet Inventarium som tilhører dem, og dens §. 6 byder: „at alle Geiſtlige, som offentlige Embeder betjene,

*) Confr. Hist. Eccl. Isl. Tom. III. p. 345.

skal ligesaavel som andre rigtig angive deres Gods, af hvilket Tiende bor ydes og den samme i rette Tid udbetale, men alene til de Fattige og ikke andre, og hvad den Brug angaaer, at paalægge dem Fattiges Underholdning, da kan de vel derfor ikke befries, men de Born, som behove Underviisning, skal fremfor andre Trængende sættes til dem, efter det Forhold, som Reppens Formødenhed udfordrer.

Ikke uden Grund har man anseet det tvivlsomt om Præste-Enker havde det samme Privilegium, og kun skulde erlægge Tiende til de Fattige. Det hedder nemlig fremdeles i den anførte Anordnings §. 6: „Saa skal og Præster og Præste-Enker være frie for andre Paalæg, saasom Skat, Gjaftold med videre, efter de gjennem Vores Rentekammer forhen ergangne Resolutioner.“ — Det taler nemlig imod deres Tiendefrihed, at de ikke udtrykkelig nævnes ved Siden af Præster forend i denne §s. Slutningsord, hvor Talen er om andre Præstationer end Tienden, der synes at antyde, at Lovgiveren med Forsæt har udeladt at omtale dem, hvor Talen er om Præsternes Tiende-Frihed for deres Gods; thi det var ligesaa nodvendigt, at foreskrive, om de skulle sættes i Klasse sammen hvor denne bestemmes, dersom det havde været Lovgiverens Mening, som naar dem gives Fritagelse for andre Byrder. En Altings-Vedtægt af 30te Juni 1640 antog dem heller ikke tiendefrie.

Dog synes vigtigere Grunde, at tale for at de have den samme Tiende-Fritagelse som deres Mænd

før tilkom. Det er nemlig et temmelig almindeligt hyldet Princip i vor Lovgivning, og i Særdeleshed med Hensyn til Eiendoms Besiddelser og dermed forbundne Rettigheder, at Enker have disses ligesaa udstrakte Udøvelse, som Manden imedens de levede i Ægteskab sammen, dette viser sig ogsaa klarligen her, hvor Talen er om de andre Eiendoms Afgifter end netop Tienden, og hvorfor skulde da ikke det samme gjelde med Hensyn til denne, især da der dog ikke er Talen om den Deel deraf, som billigen ansees meest privilegeret, nemlig Fattiges Tienden, men fornemmeligen synes Tillægget: „efter de gjennem Vores Rentekammer ergangne Resolutioner" at bestyrke denne sidste Mening, saasom derved formeentligen sigtes til den kort for, under 7de Marts 1774, udgangne Resolution, der i §. 1 byder: „at den islandske Geistlighed maae, fra 1767 af at regne, og siden fremdeles, ligesom det stedse før den Tid skeet er, være aldeles befriet, saavel for den ved Rentekammerets Ordre af 7de November 1767 paalagte, men igjen ved samme Kammers senere Ordre af 9de Febr. 1771 ophævede Skat og Tiende-Afgift, som og for den saakaldte Gjevetold, der ikke i sidstmeldte Kammerets Resolution er nævnet;" thi naar det antages, at hiin citerede Passus af den 6te §., i Anordningen af 17de Juli 1782, ved Udtrykket, „Resolutioner," blandt andre ogsaa mener den af 1774, saa bliver det klart, at Præste-Enker, uagtet de ikke udtrykkelig nævnes i bemeldte Resolution, dog

ere indbefattede under den der forekommende Benævnelse Geistlighed.

At theologiske Studenter, der ere demitterede fra den lærde Skole i Island, og som ved at øve sig i at prædike og catechisere, forberede sig til i Tiden at blive Præster, hvilke Forordn. af 3die Mai 1743 fritager for at svare Skat, ogsaa i Analogie deraf skulde ligesom Geistlige være frie for at erlægge Tiende af deres Gods, undtagen til Fattige, have Nogle paastaaet, men da hverken Slutningen fra den ene af disse to Slags Afgifter til den anden, er sikker, og ligesaa lidet Fritagelse for Studenter kunde grundes paa de samme Kaldspligter, som Fritagelse for Præster maa antages baseret paa, og der heller ikke existerede noget Lovbud, som udtrykkelig fritog dem herfor, ligesom de endelig efter det sædvanlige Begreb om Benævnelsen Geistlighed, næppe kunde indbefattes under samme, forend de bleve kaldede til saadanne offentlige Funktioner, der enten virkelig tilkommer hiint Prædikat, eller i det mindste baner Adgang til det præstelige Embede, saa havde Paastanden allerede faaet Modstand i Praxis forend Qvæstionen endeligen blev afgjort ved Kongelig Resolution af 22de Febr. 1826*) saaledes: „At det er Kongens allernaadigste Villie, at de nuværende theologiske Studenter i Island, der ere dimitterede fra den lærde Skole sammesteds, og paa den i Anordningen af 3die Mai 1743 foreskrevne Maade, vedblive deres

*) See Coll. Tid. for samme Aar S. 267.

theologiske Studier og øve sig i geistlige Forretninger, samt paa lovlig Maade bevise dette for Vedkommende, fremdeles tilligemed deres Enker beholde den Frihed for Afgifter, som hidtil har været dem tillagt, og som angaaer den saakaldte Skat, Kongetiende, Gjaftold, Laugmandstold og Mandtalsfisk, men ikke indbefatter Ydelsen til Præst, Kirke og Fattige, ligesaalidet som Delinqvent-Omkostninger eller anden Communal-Afgift. Derimod have de Studenter, der for Fremtiden dimitteres fra bemeldte Skole, at svare enhver Afgift, som efter de almindelige Regler er forbunden med de Stillinger, hvori de komme, og den Formue, de besidde; derhos befales allernaadigst, at lige Bestemmelser skulle være gjeldende for de nuværende theologiske Candidater, forsaavidt de opholde sig i Island, enten som Boesatte eller i anden Stilling, men at denne Frihed ligeledes skal ophøre for dem, som herefter underkaste sig theologisk Examen."

Tvivlsomt er derimod endnu, hvorvidt Lærerne ved den lærde Skole ere frie for Tiende; thi foruden at Skolen, hvor de have deres Funktioner, henregnes til **pia corpora**, (see **in specie** Anordningen af 17de Juli 1782 §. 4, som forklarer samme ved: „Præster, Kirker, Skoler og Hospitaler"), som med Hensyn til Tiende nyde særdeles Forrettigheder, saa kunne derved ansatte Lærere, især de af dem, som før vare **Candidati theologiæ**, neppe andet end antages at være i det Tilfælde, som bemeldte Anordnings §. 6 omtaler og høre under

Benævnelsen: „Geistlige, som Embeder betjene," saa meget mere som disse Embeder, hvad enten de forestaaes af Candidati theologiæ eller philosophiæ, fortrinligen føre til de egentlige Præste-Embeder. Mindre naturligt synes det ogsaa, at de Lærere, som fornemmeligen skulle danne de Studerende til geistlig Embeds-Stilling, skulde svare en Afgift, fra hvis Ydelse denne Stand, som saadan, ved sært Privilegium er undtagen. Den samme Frihed for Tiende formenes at tilkomme Degnen, hvilket ogsaa i Praxis er antaget de faa Steder saadanne existere.*)

Hvad de øvrige verdslige Betjente, foruden Stiftamtmanden, Amtmændene og Biskoppen, angaaer, saasom Overrettens Dommere, Sysselmænd og offentligen beskikkede Land- og Distrikts-Læger, da har det været omdisputeret, hvorvidt de vare tiendepligtige eller ikke, og det synes som Udtrykkene i den Kongelige Resolution af 7de Marts 1774 §. 2 have givet Anledning til saadan Kvæstion, da intet ældre Lovbud fritager saadanne verdslige Embedsmænd; og de, saavidt vides, uden Vægring, indtil først i senere Tid have erlagt samme. Bemeldte Resolutions §. 2 befaler nemlig, at den ved Kammer-Ordre af 7de November 1767, de verdslige Betjente i Island paalagte Skat og øvrige Afgifter maa dem frem-

*) Confr. Stephensen Ræður Hjarmars á Bjargi S. 62, og sammes Klausturpóst for Aaret 1819 S. 69 i Noten.

deles allernaadigst eftergives og de for sammes Erlæggelse være aldeles befriede, ligesom de ifølge Landsloven og stedsevarende Brug bestandig tilforn have været det. Men Spørgsmaalet, der dreiede sig om, hvorledes Udtrykkene: „øvrige Afgifter" skulle forstaaes, kan nu antages afgjort, idet hine Udtryk ere, hvad Syslelmændenes paaboende Gaarde angaaer, ved Cancellie-Skrivelse af 1ste August 1801, og med Hensyn til saavel disse som andre verdslige Embedsmænds Gods i Almindelighed, forklarede ved Cancellie-Skrivelsen af 25de Mai 1824 til Stiftamtmanden og Biskoppen over Island saaledes: „at de ikkun angaae den Andeel af Tienden, som tilfalder Kongen."

Hvad Lægerne i Island i Særdeleshed angaaer, da er deres Tiendepligt til Fattige ved Cancellie-Skrivelserne af 7de November 1818 til Amtmanden i Islands Nord- og Øster-Amt, og 8de Mai 1819 til Stiftamtmanden over Island saaledes fastsat, „at Chirurgerne i Island, ifølge Cancellie-Skrivelse af 15de August 1809 ere fritagne for de Fattiges personlige Ophold paa deres Bopæl, hvorimod de, ligesom andre Embedsmænd, bør svare de anordningsmæssige Bidrag til Districtets Fattigforsørgelse."

Fattigforstanderne eller de saakaldte Repstyrere, nyde ogsaa en indskrænket Tiende-Frihed. De bleve nemlig ved Kongl. Resol. af 21de Juli 1808 fritagne for at yde Skat, den Andeel af Tienden, som tilfalder Kongen, og for alt Bidrag til Fattiges Underholdning m. m.; men Fritagelsen for denne sidste Byrde blev dem igien fratagen ved

Kongelig Resolution 14de April 1819, som bestemmer, at den ikkun tilkommer dem, som den Gang havde denne Betjening, men ikke skulde tilstaaes dem, som fremdeles bleve beskikkede dertil; og for endelig at afgjøre den Meenings Forskjellighed om de kunne, antages ved Resolution af 21de Juli 1808 at være fritagne for at give Præste- og Kirke-Tiende, bestemtes ved ovenmeldte Cancellie-Skrivelse af 25de Mai 1824: „At Frihed for at tiende til Præst og Kirke ikke kan henføres under den Repstyrerne ved Allerhøieste Resolution af 21de Juli 1808 tilstaaede Skattefrihed." Deres Tiende-Privilegium gaaer altsaa ikke videre end til Fritagelse for at erlægge den Kongen tilkommende Andeel af Tienden.*)

---

*) Man har ellers fundet det billigt og ønskeligt, at Repstyrerne paa en eller anden Maade maatte erholde en noget anseeligere Belønning for de møisommelige Forretninger, de med Hensyn til Reppernes indre Anliggender og især Fattig-Forsørgelsen have at varetage, end den, som hiin dem ved bemeldte allerhøieste Resolutioner tilstaaede Fritagelse for Skat og Konge-Tiende indeholder, da den førstnævnte Afgift udgjør den uforanderlige Størrelse 20 Alen i Praxis evaluerede til 2 Rbd. Sølv, og den sidstnævnte Ydelse, hvorfor de ere fritagne, næppe heller nogensinde vil overgaae 20 Alen, derefter Capitelstaxt gjelde omtrentlig for 3 Rbd., men langt oftere vil være endog under det Halve af saadant Beløb. Ved saadan Forbedring i disse Betjenters Lønning vilde det desuden vindes, at Vedkommende lettere kunne beholde hine ikke uvigtige Poster besatte med de i Sognet meest habile Subjecter, da de ikke havde

Endeligen har det Spørgsmaal før været opkastet, om ikke Umyndiges Midler burde være fritagne for at bære Tiende-Afgiften. Den ældste Tiende-Anordning hjemlede saadan Fritagelse saaledes, at den Deel af Godset, som virkelig gav Besidderen Frugt, skulde tiendes. Den nyere Kristenret derimod byder, at alt den Umyndiges Gods skal angives til Tiende, og dette synes, at have været vedtaget og fulgt i lang Tid i Praxis. Først i nyere Tider begyndte nogle Umyndiges Værger at vægre sig ved at erlægge endog nogensomhelst Tiende af saadanne Umyndiges Kapitaler, naar de vare kun af ringe Beløb eller under det, som Jonsbogens Arvebalk 22 Kap. antager som tilstrækkelig til, at den Umyndiges Underholdning kunde bestrides af Renten, hvortil en Kapital af 5 Hundreders Værdie anslaaes. I Medhold heraf og ledet af Laugmand Vidalins Paastand, at ufrugtbar Hovedstol aldrig burde besværes med Tiende-Ydelse, har man villet, at deslige Umyndiges Midler ikke skulde forringes ved noget andet Paalæg, end hvad den Umyndiges aarlige Underholdning og Opdragelse ifølge Jonsbogen gjorde nødvendigt. Saaledes skal der, i Anledning af et til Stiftamtmanden over Island for nogle Aar siden af en Bonde i Skaftefjelds Syssel, der, som Værge for en Umyndig, havde dennes Gods i Forvaring, som

---

de samme tilskyndende Grunde at frasige sig Bestillingen, saasnart de havde udtjent den Tid, efter hvilken Lovgivningen tillader dem at være frie.

var under 5 Hundreders Værdie, indgivet Andragende, af Stiftamtmanden være resolveret, at Værgen maatte for saadan Umyndigs Midlers Angivelse til Tiende være befriet; men da flere Værger for Umyndige toge heraf Anledning til at forlange dem tilstaaet det samme Privilegium med Hensyn til de Midler, de værgede for, og begyndte aldeles at unddrage samme for al Tiende, blev Sagen af Biskoppen indstillet til det Kongelige Danske Cancellie, som under 13de Marts 1819 svarede: „At der af Umyndiges Midler burde, overeensstemmende med den gjeldende Lovgivning, svares Tiende, som af alt andet Gods."

Langt betydeligere blive Undtagelserne fra Tiende-Ydelsen, naar Talen er om de offentlige Stiftelsers Gods. I Førstningen, ved Tiendens Indforelse i Island, var overeensstemmende med Landets Statsforfatning og Love dets hele Jordegods i Privates Hænder, men efterhaanden som den Romersk-Catholske Religions-Begreber uddannede sig og de dertil knyttede geistlige Finants-Operationer under Gudfrygtighedens Maske mere og mere tiltoge i Anseelse, hørte det til Dagens Orden, at Eierne, være sig af geistlig eller verdslig Stand, til Fordeel for hine Stiftelser, Kirker, Klostere og Bispestolene skilte sig af med en større eller mindre Deel af deres Formue, hvilket Stiftelsernes Patroner, som bekjendt, gjerne saae og kraftigen understøttede. Stiftelserne bleve herved saaledes berigede, at man antager, at de ved Reformationens Tid vare blevne Eiere af to Trediedele af hele Landets Jord-

eiendomme. Men deraf følger ikke ligefrem, at saadant Gods skulde være fritaget for Tiende-Ydelsen. Vel tillader Biskop Gissurs Tiende Statut, at hvad der gives til gudeligt Brug, enten det er rørligt eller urørligt Gods, maa være fritaget for at tiendes, men Fritagelses-Bevillingen er ikke fornyet i Statutens nyere Recension, saaledes som den er indlemmet i Biskop Arne Thorlakssens, ved flere Lovbestemmelser senere confirmerede Kristenret, efter hvilken Tid Stiftelsernes Gods som saadant, ikke de jure kan ansees at have været undtaget fra at bære Tiende-Byrden, saalænge intet nyere Lovbud udtrykkelig hjemlede det, hvorimod Privilegiet i Praxis synes at have været paa Godsets Vegne prætenderet og de facto i lang Tid at være fulgt med dette.

Henved Slutningen af det 15de Aarhundrede er Man, som det synes, begyndt at føle Tiendens betydelige Formindskelse til ubilligt og utaaleligt Tab for Tiendetagerne. Man finder nemlig de i saa Henseende opstaaede Besværinger, hvad det i Skalholts Stift beliggende Jordegods betræffer, først tagne under Overveielse ved Aaret 1489, da Biskoppen sammesteds, Magnus Eyulfssen, tilligemed Lehnsmanden Diedrich Pining, samt Laugmanden for Sønden og Østen Eyulf Einarssen paa Altinget gjorde den Bestemmelse: „At af alt det Jordegods, som inden 20 Aar var blevet Kronens eller Bispernes Eiendom, skulde svares fuld Tiende til alle Tiendetagere.“*)

*) See Finn Johnsens Hist. Eccl. Isl. Tom. II. p. 490;

Ved denne Tid, eller noget senere, finder man Regelen om Klostergodsets Tiende-Frihed ligeledes at have forandret sig i bemeldte Stift, thi Biskoppen sammesteds, Stephan Johnsen, lod Aaret 1509 den Anordning udgaae, at af de Jorder, som laae til Helgafells Kloster i Sneefieldsnæs Syssel, burde betales Tiende som af andet Jordegods, men en femte Deel mindre end hvad deres Matrikuls-Nummer ifølge sædvanlig Beregning tilsagde.*)

I Hole Stift skal Biskoppen sammesteds **Olav Rögnvaldsen** tilligemed 11 Præster i en til Erkebiskoppen Aaret 1481 indgiven Klage over Laugmand **Ravn Brandsen** formedelst nogle Kirkeregninger, blandt andet have bemærket, at mange Gaarde vare blevne henlagte til Klostere og Kirker, hvoraf ingen Tiende blev ydet, da den dog tilforn havde været erlagt til Kirken.*) Bemeldte **Rögnvaldsens** Eftermand, Biskop **Gottskalk Nikolausen**, fik paa et Præstemode paa Videvollum Aaret 1501 Stiftets Abbeder og Præster overtalte til at samtykke i, at det den Gang Klostrene og Kirkerne tilhørende Jordegods skulde for Eftertiden svare Tiende til Biskoppen, nemlig 1 Øre paa Landsviis af hver Jord,

---

M. Ketilsens Samling af Forordninger og aabne Breve 1ste Deel S. 389 ffg., og Espolin Islands Arbækur 2den D. S. 110.

*) See F. Johnsen loc. cit. p. 492.

**) Confr. F. Johnsen loc. cit. Side 600, og Espolin loc. cit. Side 97.

enten den var af stor eller liden Værdie, men af de Jorder, som fremdeles bleve henlagte til hine Stiftelser, skulde der erlægges fuld Tiende efter Kristenrettens Bydende.*) — Ved denne Tid siges ogsaa alle Thingøre Kloster tilhørende Jorder at være blevne besigtede og paa Ny skyldsatte.

Saaledes stod det til med Tiende-Ydelsen i Island af det ikke-private Jordegods ved Reformationens Tid. De Totrediedele af alle Landets faste Eiendomme antages at være gaaede over til usus pios, eller publicos, hvoraf Vedkommende fik almindeligen ingen, eller kun liden og vilkaarlig Tiende, da man aldeles ingen fast Regel havde at gaae efter, og Skik og Brug paa de forskjellige Steder havde vedtaget saa mange, hinanden ulige Forandringer i den ved **Thorlakſens** den Gang gjældende Kristenrets stiltiende erkjendte Norm: at saadant Gods ikke, fremfor det Private tilhørende, skulde være fritaget for Tiendepligten.

Meget vigtig er derfor den Kongelige Befaling eller **Errende** og **Werffue**, som i Aaret 1555 blev given til Hovedsmanden over Island, **Knudt Steensen**, og den i Henhold dertil det samme Aar paa **Bessastødum** af bemeldte Hovedsmand i Forening med begge Landets Bispopper, **Martein Einarsen** og **Olav Hialtesen**, samt begge Laugmændene **Eggert Hannesen** og **Odd**

*) Confr. F. Johnsen loc. cit. Side 618, og **Espolin** loc. cit. 3die D. S. 11.

Gottskalksen med tiltagne 4 Præster og 4 Lægmænd, under Navnet Bessastada Samþýkt, afgivne Betænkning.*) Den herhen hørende Artikel af den Kongelige Befaling lyder saaledes:

„Thesligiste paa thet at meenige Clerckery paa Island kunde saa møgitt thes bedre fange theris wnderholdning oc kirckerne kunde bliffue bygtt og forbedritt haffuer kongelig Maiestæt tilstedtt, att Cronens tiennere stigtens tiennere og Closters tiennere skulle her epter alle tiende som anndre bønndar oc tiennere ere plictige att giøre paa Island oc tienden at skifftis vdj fire partter, en partt Superintendenten, then anden partt prester, then thredie Kircken och then fierde tiill fattiige folck, dog att ther skall hafuis goed flittiig inseende aff Kongel. Mtz. leenzmend fogetter oc alle andre paa Island, att samme tienndde bliffuer retferdeligen skifftt saa thet gaar liigliigen tiill oc the fattiige icke fange then mindste partt."

Herover erklærede Islands Øvrigheder sig saaledes: „For det tredie angaaende Tiende, som Deres Maiestæt omskriver, byder og befaler at betales skal af ald Jordegods, baade Kronens, Stigternes, Klosternes og Kirkernes, da have vi det med saa

*) See M. Ketilsen loc. cit. 1ste D. S. 357 ffg. F. Johnsen loc. cit. Tom. II. p. 330, og Tom. III. p. 293, og Espolin loc. cit. 4 D. S. 109 ffg.

Skjæl samtykket, at ald Jordegods skal tiendes undtagen det Hiemmeland, som Bispestolene Klosterne og Sogne-Kirkerne staae paa med deres egentlige Inventarii Kvæg og Løsegods, og det samme for den Skyld, at de tilforne og i forrige Tider ere henlagte til Sogne-Præsternes og andre Fattiges Underholdning. Sammeledes det Gods, baade fast og løst, hvor Ejermanden ejer selv Gaarden, saa skal den Deel være fri for Tiende, som Sogne-Kirken ejer i Hiemmelandet og dens egentlige Inventarium, med den Forstrands og anden Rettighed som den ejer; men alt andet dens Fastegods skal tiendes."

Den Paastand, at denne saakaldte Besfastada Sampykt ikke, hvad denne Post angaaer, har faaet fuldkommen Lovgyldighed, da den ikke senere findes confirmeret, er mindre vigtig, thi foruden at den i det Væsentligste ikke er andet end Gjentagelse af hvad selve den forudskikkede Kongelige Anordning indeholder, synes den saaledes ligesom at samtykke eller reversere for hvad denne havde befalet. Det altsaa i hiint Ovrigheds Dekret, hvorpaa man egentligen savner den Kongelige Sanction, er kun den yderligere Modification „at Bispestolenes Klosternes og Kirkernes Hiemmeland skulde være fritaget for at svare Tiende," hvilket med Hensyn til Klostrene dog findes bekræftet i Frd. 21 Marts 1575, som vi siden vil faae at see, saa formenes Confirmation paa Vedtægten om dette Godses Tiendepligt dog impli-

cite at gives i Rescript til bemeldte **Knudt Steensen** af 16 April 1556*) hvorved det befales, „at Hans Majestæt selv vil lade oppebære den fjerde Part af Tienden over alt Island, som Biskopperne tilforn have havt, og siden de tre Parter at komme til Kirkerne Præsterne og de fattige Folk efter gammel Sedvane;" thi da der i Indledningen til dette Rescript almindeligen loves Confirmation paa hiint Betænkende, saa er det naturligst, at den Tiende, hvis Delingsmaade siden i samme Rescripts dispositive Deel fastsættes, er den samme, som det var Gjenstand for Betænkningen, om og hvorledes den skulde erlægges. Ligesom ved dette Rescript den Biskopperne før tilkommende Deel af Tienden blev dem fratagen, saaledes var alt i Forveien Klostrenes Gods seculariseret, og Talen altsaa ikke længer kunde være om den, disse som saadanne paahvilende Tiende-Pligt.

I en vis Henseende blev denne, ved de anførte Anordninger vedtagne Regel paa ny indskjærpet ved Frederik den Andens Forordning af 21 Marts 1575**) saaledes: „**At hver Præst skulde have Tiende af alle de Bønder og Gaarde, som ligge i hans Sogn, hvem som helst samme Gaarde tilhøre,**

*) See F. Johnsen loc. cit. Tom. II. p. 330. Ketilsen loc. cit. p. 380.

**) Confr. F. Johnsen loc. cit. Tom. III. S. 20 ffg. og M. Ketilsen loc. cit. 2den Deel S. 75 ffg.

hvad enten samme tilhøre Kronen, Domkirken, Klostere eller Præstetienere, men af Klosterne selv skal Præsterne ingen Tiende have og ei heller af det Kvæg, som Klosterne tilkommer, men af alle andre Gaarde og Boell skulle de have Tiende ligesom de tilforn have havt af Domkirkens Gaarde og Bolige."

Men disse udtrykkelige Lovbestemmelser have i Praxis været ligesaa lidet efterlevede, som adskillige Altings Præjudikater, der ved og efter denne Tid gjentagne Gange have indskjærpet sammes Anvendelighed med Hensyn til en eller anden om Tiende=Ydelse opstaaet Qvæstion,*)

*) Som saadanne Præjudicater anføres her foruden det foranførte fra Aaret 1489, endvidere følgende:

a) 1574 blev dømt af Laugmændene John Johnsen og Thord Gudmundsen, at Tiende skulde, ifølge kongelige allernaadigst udgangne Befalinger, ydes til de Fattige af alle, saavel Kongens, som Beneficii og Propritair=Kirkers Jorder, undtagen af Hjemmegaardene, som Kirkerne staae paa og det sig der befindende Løsegods, som Kirkerne tilkommer.

b) 1595 Altings=Vedtægt, at Tiende af Kongens og Kirkernes Jorder bør svares overeensstemmende med derom udkomne Kongelige Forordningers Bydende.

c) 1604, en Dom at Præste= og Fattiges=Tiende skulde erlægges af Kongens, Kirkernes, Klosternes og Bispestolenes Jorder undtagen de Gaarde, som Kirkerne staae paa.

d) 1622 blev dømt af Laugmændene og Laugretten at Fattiges=Tiende uvægerligen skulde betales af Kongens og Kirkernes Jorder.

thi Tiende-Yder eller det tiendepligtige Godses Patroner have mere eller mindre strængt søgt at unddrage deres eller det i deres Forsvar værende Stiftelsers Gods for Tiende-Erlæggelse, at Retten ofte har maattet vige for Magten, hvilket har foranlediget at Skik og Brug paa de forskjellige Steder er bleven saa uregelmæssig, at endog de, den samme Stiftelse eller Eier tilhørende, vel endog til eet og det samme Diemeed bestemte Jorder ikke for Tiden tiendes efter een, men flere Regler. — For nu at kjende disse tilfulde, maatte man have Underretning om Skik og Brug i hvert Distrikt især, hvor stor eller liden Deel af Tiende enhver Jord, som tilhører andre end Private ydes; men da de samlede Optegnelser herom synes ikke aldeles fuldstændige, vel endog hinanden modsigende, og derfor mindre paalidelige, og jeg ikke har havt Leilighed til at skaffe mig detailleret

e) 1678 blev vedtaget af Laugretten, at Tiende til Præst skulde ydes af Kirkernes Jorder, da saadant havde Medhold i ældre Kongebud.

f) 1680 en lignende Laugrets-Dom augaaende Tiende til Præst i Sneefjeldsnæs Syssel, bygget paa Christian den Fjerdes Kirke-Ord. Ripe. Art. 13 og Christian den Tredies aabne Brev af 1556.

g) 1687 blev en Herredsdom fra Sneefjeldsnæs Syssel af 2den Juli s. A.: At alle 4 Tiender skulde erlægges af Arnestappens Ombuds-Jorder, stadfæstet af Laugretten. Efter denne Tid blive Dommene i denne Anledning sjeldnere, da Praxis saaledes som den for nærværende Tid strax skal vises, efterhaanden har slaaet dybere Rødder.

Local-Kundskab herom, saa kan i følgende Bemærkning om Tiende-Ydelsens nærværende Tilstand af ovennævnte offentlige Gods kun søges den Fuldstændighed, som har været at erholde, i de Angivelser samme bygges paa, nemlig Biskopperne **F. Johnsens** og **G. Vidalins** haandskrevne Betænkning over denne Gjenstand, til hvilke jeg har havt Adgang, den første i det store Kongelige Bibliotheks Manuskriptsamling og den sidste dat. 1 Marts 1820 i det Kongelige Rentekammers Archiv.

1) For det Første er det afgjort, at af forrige Skalholts Bispestols nu bortsolgte Gods ingen Tiende betales, og har ikke i umindelige Tider, saavidt vides, været erlagt. Den Kongelige foranførte Anordning af 21 Marts 1575, som nærmest skulde tilholde, at Tienden til Præsterne skulde ligesaavel erlægges af denne Bispestols Gods, som af det Hole Bispestoel før tilhørende, har man paastaaet kun givet for sidstnævnte Stift, og kunde ikke extenderes til at gjælde for Skalholts Stift, og flere Domme findes forgjæves at være faldne for den modsatte Mening, og at Godset saavel ifølge denne som andre Lovbud burde svare Tiende og **in specie** blev i Aaret 1641 Præsterne i bemeldte Stift tildømt Tiende deraf, men da Dommen, som det hedder, skulde i Laugretten stadfæstes, fremstod den myndige Biskop **Brynjulf Svendsen** og nedlagte Protest mod enhver Tiende-Ydelse af Bispestolens Gods, beraabende sig paa sin Kongelige Bestalling, hvorved det paalægges ham at have og styre Bispestolen som hans Formænd

før ham, og da det ikke ved et i saa Henseende optaget Tingsvidne kunde oplyses, at der nogensinde før havde været svaret Tiende af dens Jordegods, besluttede Laug-retten, at Sagen skulde stilles i Bero, indtil Tvistens Gjenstand ved allerhøieste Resolution blev afgjort; men da denne aldrig er emaneret, saa er baade denne Dom og andre senere gjorte Fordringer paa nogensomhelst Tiende af Godset faldne igjennem. Protesten mod samme skal af Biskop **Thord Thorlaksen** være gjentagen Aaret 1679. Da Præsten til Stad i Grindevig, **Helge Johnsen**, androg paa at maatte nyde Tiende af de, i hans Sogn liggende, Skalholts Bispestol tilhørende Jorder, blev ham ved Kongeligt Rescript af 8 Mai 1739 tilkjendegivet „at ved hans Ansøgning var intet at gjøre og der med Tiende-Ydelsen paa Island som sædvanligt skulle forholdes." Endelig da Bispestolens Gods i Aarene 1785—1794 blev ved Auction bortsolgt, skete det under de udtrykkelige Vilkaar: „**At Kjøberne skulde nyde den samme Tiende-Frihed, som Godset forhen havde havt.**"

2) Ligeledes anfører **Vidalin**, at heller ingen Tiende for nærværende Tid bliver erlagt af Kirkebæs og Thykkebæs Klosters Jorder i Skaptafjelds Syssel, hvorimod **F. Johnsen** formener, at ligesom af andet Kloster-Gods i Island erlægges ogsaa af dette Tiende med $\frac{3}{4}$ Dele, til Præsterne og de Fattige.

3) Af Hole Bispestol forhen tilhørende, nu afhændede, Jordegods, samt de i Norder-Amtet liggende Mun-

kethveraae, Reinestads og Thingøre Klosters Jorder svares halv Tiende, nemlig de Præsterne og Fattige tilkommende Andele.

4) Af Kongens Jordegods i Guldbringe Syssel erlægges Tiende til Præst, Kirke og Fattige, hvilken i Følge Resolution af 13 Juni 1787 udredes af Kongens Kasse uden Byrde for Opsidderne. Derimod erlægge Opsidderne paa alle andre Kongens Jorder, uden nogen Lettelse i de øvrige Afgifter Tienden: saaledes nogle Steder, for Exempel i Isesjord og Bardestrands Sysseler, ligesom af de under No. 3 nævnte Klosters Godser, med den halve Deel til Præst og Fattige. Det samme er efter **Vidalins** Angivende Tilfældet med det betydelige Arnestappens saakaldte Ombuds Gods i Sneefjeldsnæs Syssel; men **F. Johnsen** mener, at af dette saavelsom andre Kongen tilhørende Jorder i Hnappedals og Strande Sysseler, ifølge vedtagen Skik og Brug erlægges alle 4 Tiender. Det maa ogsaa bemærkes, at den før nævnte Altingsdom af 1687 giver saadan Mening Medhold, i det der kjendes for Ret, at af ovenmeldte Ombudsgods skulde Leilændingerne svare den fulde Tiende, men med den nærmere Restriction, at dersom det blev oplyst, at Jorderne ikke kunde taale baade fuld Landskyld og Tiende-Afgift, da skulde de andre Afgifter staae tilbage for Tienden. Vel fandt denne og dermed lignende Fordringer hæftig Modstand hos de kongelige Intraders Oppebærere, og i Særdeleshed findes Aaret 1689 Protest nedlagt

af Landfoged Heidemann mod al Afgang i de kongelige Jordebogs Intrader formedelst Tienden og han nægtede haardeligen at denne burde erlægges, hvor ikke udtrykkelige kongelige Befalinger hjemlede det, eller naar Godset havde været derfor fritaget i de sidste 20 Aar eller længer. Andre Steder anfører Vidalin, at kun den Fjerdedeel af Tiende, som tilkommer Fattige, betales af Kongens Jorder, hvor det er Tilfældet, kan jeg ikke sige, men det er vist, at foruden de opregnede, eier Kongen adskillige andre Jordeiendomme i Island.

5) Hvad Kirkernes Gods angaaer, da betales ingen Tiende af de Jorder, som Kirkerne staae paa, hvad enten disse ere Kongens, Beneficii, eller Privates Eiendom, af Kirkernes øvrige til Præsternes Brug henlagte Jorder, mener Vidalin, at nogle Steder den hele Tiende erlægges, f. Ex. i Dale Syssel, og ligeledes af de i senere Tider til Præstekaldene henlagte, eller skjænkede Jorder, men andre, vel endog de fleste Steder, kun en Fjerdedeel til Fattige, og enkelte Steder slet ingen.

Af denne Angivelse af de forskjellige Jordegodsers Tiende-Forpligtelse, vil det indsees, deels hvor langt den nærværende Tiendemaade er afveget fra den oprindelige, og navnligen den ved Aarene 1555, 1556 og 1575 paa nye ved kongelige Mandater almindeligen bekræftede, deels og den mindre billige Ulighed, der med Hensyn til de, den samme Eier tilhørende, eller til samme Øimed benyttede Jorder paa de forskjellige Steder er indført i Tiendevæsenet sammesteds.

I Betragning heraf og Tiendetagernes billige Krav paa deres dem ved ældre Love tillagte Tiende, synes deres Mening at fortjene Bifald, som have foreslaaet eller i det mindste villet, at Tiende-Ydelsen i Island, saa meget som nærværende Conjuncturer tillode, skulde føres tilbage til dens oprindelige Form, og at de foran opregnede, og andre der ikke udtrykkeligen omtalte, enten Kronen, eller pia corpora, som Kirker, Hospitaler og Fattige, nu eller forhen tilhørende Jordegodser, blev paalagt at erlægge den hele Tiende, eller i det mindste en større Deel end den, der for nærværende Tid svares af adskillige saadanne Jorder.

Hvad de under No. 1 omtalte, Bispestolene forhen tilhørende, siden, efter offentlig Foranstaltning til Private solgte Jorde angaaer, da synes det klart, at sammes nuværende Eiere eller Brugere naturligen ikke kunne siges at fortjene fremfor andre private Jordegodseiere, under lige Vilkaar og Stilling, at fritages for Tiende-Afgiften i Almindelighed, langt mindre for de Dele af samme, som til alle Tider have været særdeles privilegerede, og kunde ansees for Samfundet især velgjørende, og hvis Hensigtsmæssighed af Menigmand fornemmeligen føles og erkjendes. — Naar den Indvending gjøres, at dette Gods in specie, deels har for længe siden vundet Hævd paa Fritagelsen, deels med Hensyn til den ene — nemlig Skalholts — Bispestols Jorder, at Fritagelsen, ved samme Godses Auctions-Conditioner udtrykkeligen er

bleven bekræftet, da turde begge Indvendingers Styrke antages svækket derved, at vor Lovgivning synes ikke at erkjende, at Hævd paa Fritagelse for Pligten at erlægge Skatter eller andre lignende offentlige Byrder, kan erhverves, uagtet Vedkommende i nok saa lang Tid har undladt at gjøre Fordringerne gjeldende. Staten eller Stiftelsen, som Rettigheden er tilstaaet, vilde ogsaa udsættes for altfor stort Tab, naar Rettigheden gjordes saaledes afhængig af dens Conduite, til hvilken dens Udovelse er betroet. Naar fremdeles det hedder i de Conditioner hvorunder Skalholts Bispestols Jordegods blev solgt: „at Kjøberne skulle nyde den samme Tiendefrihed, som Godset forhen havde havt," saa bliver denne Fritagelse kun at forstaae om den Godset før lovmedholdeligen tilkommende Tiendefrihed, og denne er det, som her formeentligen ikke er tilstede, men en af Godsets Usufructuarier de facto, men uretmæssigen, usurperet. Et andet Spørgsmaal er, om Forordningen af 21de Marts 1575, der oprindeligen er given for Hole Stift, men ifølge Sagens Natur, formedelst Grundenes identiske Beskaffenhed ligesaa anvendelig for Skalholts Stift, ved udtrykkeligen at omtale den Tiendens Andeel af Stølsgodset, som tilfalder Præsterne, derved stiltiende har bifaldet, at de tvende Parter af samme, til Kongen og Kirkerne, — thi Fattiges Tiende kunde ikke være Tale om, siden den altid uimodsigeligen havde været erlagt af Hole Bispestolsgods, — ikke fremdeles kunde fordres af bemeldte Gods. I Praxis er Spørgsmaalet besvaret efter denne indskrænkende Fortolk-

ning saaledes, at Tiende til Kongen og Kirken ikke erlægges af dette Gods, men, som det formenes, med mindre Føie; thi hiin Forordnings Diemed var vel kun at anordne, hvad der ved Forespørgsel nærmest var givet Anledning til, nemlig Præsternes Underholdning m. m.; men ikke at bestemme de andre Tiendetageres Ret til denne Ydelse, hvilken altsaa maatte antages at være in statu qvo, som ældre Lovbud, navnligen Anordningen af 1555 havde bestemt. Begge Bispestolenes forhen tilhørende Jordegodser ville saaledes ved at underkastes den fulde Tiende-Ydelse, blot indtræde i en, ubilligen **ad interim** afkastet, men **de jure** existerende Forpligtelse, hvilket endnu mere gjelder de tvende Tiendens Parter til Præster og Fattige af Skalholts Bispestols solgte Jorde i Særdeleshed, som disses nærværende Eiere ere fritagne for.

Hvad Kongens betydelige Jordegods i Island angaaer, da sees det at være Allerhøistsammes Villie, at dette ikke fremfor Privates Gods skal undtages for Tiendepligten, foruden af foranførte til Island udgivne Kongelige Anordninger af 1555 (jevnført med den af 1556) 21 Marts 1575 og de Aaret 1542 givne Riper-Art. 13, hvor Kongens Lehnsmænd befales, „at udgive Tiende af alle Kongens Slotte og Gaarde, paa det andre deraf kunde tage et godt Exempel," saa og af Kongl. Resol. af 13de Marts 1787, ifolge hvilken Tiende til Præst, Kirke og Fattige skal betales af Kongens Jorder i Guldbringe

Sysſel og udredes af Kongens Kasse, uden Byrde for Opſidderne.

At de Kirkerne tilhørende, eller til usus pios, eller publicos, henlagte Jorde ſkulle erlægge, idet mindſte de tre Fjerdedele af Tiende, til Præſt, Kirke og Fattige er ikke mindre billigt og henſigtsmæsſigt. Paaſtanden om dette Godſes Tiendefrihed, ſtøtter ſig, med Undtagelſe af de Jorder, hvorpaa Kirken, eller de til de andre Stiftelſers nærmeſte Øiemed tjenende Bygninger ſtaae, paa det ſamme urigtige Fundament, ſom den Fritagelſe, man har paaſtaaet at tilkomme det for omtalte Biſpeſtolenes Gods, ligeſom Beſtemmelſen i Biſkop **Gisſurs** Tiende-Anordning, hvorefter det til gudeligt Brug beſtemte Gods var eximeret fra Tiendepligten, maa forlængſt antages at have tabt ſin Lovskraft, baade ved Biſkop **Arne Thorlakſens** ſenere givne Kriſtenret, forſaavidt den optager Tiende-Anordningen med, ſom det ſynes, forſætlig Udeladelſe af bemeldte Beneficium, og ſiden ved de nyere, ovenfor allegerede kongelige Anordninger, ſamt i Overeensſtemmelſe dermed, Tid efter anden faldne Altings Beſlutninger, der, ſom anført, bekræfte en eller anden Tiendetagers Ret til Tiende af ſaadant Gods. Her kan ikke, hvad Kirkegodſet angaaer, blive Tale om, at Tiende-Ydelſen blev til Byrde for Kirken, da det ikke er Kirken, men Beneficiatus eller Præſten, der har den hele Nytte og Brug af Kirkens Jorder, og det ſaaledes bliver enten denne eller Opſidderen, ſom Tienden vilde falde til Laſt, alt eſterſom Tiendens umiddelbare Erlæggelſe,

der paaligger. Jordens Besidder, enten bliver denne godtgjort ved Afgang i Landskylden, hvilket i det Foregaaende er antaget at være det rimeligste, eller han maa udrede den af sin egen Lomme, uden saadan Godtgjørelse. Den Kirke derimod, i hvis Sogn det nu for Tiden tiendefrie Gods ligger, hvad enten dette er selve Kirkens, eller Andres Eiendom, vilde derimod vinde betydeligt, da det netop er Tienden, der udgjør den vigtigste Deel af dennes Indtægt, eller saakaldte portio ecclesiæ, og nu bortfalder det Besynderlige, som man ved første Diekast syntes muligen at finde i at Tiende til Kirken skulde svares af dennes Jordegods, fordi nemlig at de aarlige Revenuer af dette, ikke komme den tilgode, men Tienden derimod har Kirken eller dennes Værge fuldkommen Raadighed over, til dermed at bestride dens aarlige Udgifter og Reparationer. Præsternes Tab ved Tiende-Ydelse af dette Gods, forsaavidt som han er dets Usufructuarius, og som saadan egentlig burde godtgjøre Tiende-Yderen dette hans Udlæg vilde vel ikke blive saa aldeles umærkeligt, men dog mindre end det i Førstningen kunde synes; fordi Fattiges Tiende de fleste, om ikke alle Steder, har været erlagt af Kirkegodset, og Præstetienden godtgjør han sig selv, det er altsaa kun de to Fjerdedele af Tienden, som af Godset skulde betales til Kongen og Kirken, der bleve ham til en forøget Byrde, og især vilde denne blive ham følelig, naar Kirkegodset (ɔ: mensalia sacerdotis) laae i et andet Kirkesogn end den eiendomsberettigede Kirke; thi det antages vel rigtigst,

at Tienden af Godset blev erlagt til den Kirke, Præst og Fattige, i hvis Sogn det befindes at ligge, da dette, der vel har den oprindelige Tiende-Anordnings Bestemmelse imod sig (see foran Pag. 78), dog finder Medhold i en af Biskop Peter Nikolausen i Begyndelsen af det 15de Aarhundrede udstædt Anordning*) hvor det hedder: „At dersom nogen har Husholdning et Sted men Bopæl et andet Sted, da skal Tiende erlægges der hvor han har Husholdningen," og siden blev gjentaget ved Forordn. af 21de Marts 1575 saaledes: „At hver Præst skulde have Tiende af alle de Bønder og Gaarde, som ligge udi hans Sogn," samt saavidt vides, følges i Praxis. — Men foruden at Mensalgodset som oftest vil findes at ligge i den beneficerede Præstes Sogn, saa er det ifølge det før Bemærkede blevet til almindelig Regel, at Opsidderen betaler Tienderne af hans brugte Gaard, hvor denne ikke er tiendefrie, uden at forlange eller erholde noget Vederlag af Beneficiatus. Af Hospitalernes og de Fattiges Jordegods, der er meget ubetydeligt, synes Brugerne ligeledes at burde svare Tiende, men dog, i Lighed med hvad der gjelder med Hensyn til Kirke- og Klostergodset, med den Modification, at selve Hospitalsgaarden blev tilstaaet Tiende-Frihed. Af Thorkellii Borneskoles Gods siges den hele Tiende at være erlagt.

---

*) Denne Statut hvis Datum ikke vides, findes i F. Johnsens Hist. Eccl. Isl. Tom. II. p. 223.

Paa en i kort Afstand fra den sydlige Kyst liggende Øe, Westmannøe kaldet, er Formen for Tiende-Ydelsen aldeles forskjellig fra den, der bruges paa selve Fastlandet, som skriver sig fra, at Øen i forrige Tider har hørt under St. Michaels Kloster i Bergen, i hvilken Tid den Norske Maade at yde Tiende paa, med en Tiendedeel af Øens fornemste Produkter, Fisk, Fugle Æg og Fjer, der er bleven indført. Før Aaret 1279 var Westmannøe nemlig, med de derværende Gaarde og saakaldte St. Nikolai Kirke Skalholts Domkirkes Eiendom, men blev i dette Aar som Historien beretter*), af daværende Bisskop i Skalholts Stift, Arne Thorlakſen, skjænket til hiint ovenmeldte Bergenske Kloster, og tilhørte samme indtil henved Reformationens Tid, da Klostergodserne bleve seculariserede. — Ligesom man mangler positive Data for, hvad man dog tør antage som rimeligt, at Tienden, før bemeldte Overdragelse af Øerne til de Norske, der har været beregnet og erlagt paa samme Maade, som i Island i Almindelighed, saa er man uvis om Tiden eller Aaret naar, og Maaden paa hvilken den fremmede Tiende-Ydelse der er indført, kun slutter man, at hele Tienden den Gang har tilhørt Kirken og at denne deraf har maattet underholde sin Præst, men dette er forandret ved Aaret 1526, da Skalholts Domkirke afbrændte, thi dengang tog Bisskoppen sammesteds, Øgmund Paulsen, en Trediedeel af Westmannøe Tiende, for, blandt andre

*) See Hist. Eccl. Isl. Tom. III. p. 39—40.

Bidrag, at faae Kirken igjen dermed opbygget. Efterat Kirken var færdig oppebar og beholdt Biskoppen selv uretmæssigen denne samme Trediedeel af Westmannøe Kirketiende, og som Biskoppens Tiende blev den ved Reformationens Tid forvandlet til Konge-Tiende, men ved en i Aaret 1545 paa Breidabolstad i Fljotshlid, falden 12 Mænds Dom stadfæstet af Biskop Gissur Einarsen blev kjendt for Ret, at samme Fiske Tiendes-Andeel retteligen tilkom Præsterne paa Westmannøe, som Løn for deres Embeds Forretninger og at Kongen ikke havde retsgyldig Fordring paa samme.*) I den Aaret 1555 til Hovedsmanden Knudt Steensen udstædte før omtalte kongelige Befaling, gjøres følgende Bestemmelser om denne Tiende**): Haffuer oc Kongel. Maiestæt bevilgett, att saa hollis skall mett Tienden aff Vestpenø, att the som boe paa Vestpenø skulle hereffter tiende theris fuldvanlig tiend till Kircken, meden the som drage ud mett theris bode oc ligge paa Kongel. Maiestæts Grund, the skulle giffue till Kongel. Maiestæt wndergifft aff theris bode, som ther pleier att giffuis aff andre bode paa Island, oc then wndergifft haffver Kongel. Maiestæt vndt till Præsternis Underholdning oc till Kirckernis byg-

*) Confr. hermed Hofmanns Afhandling om Oprindelsen til at tage og give Tiende ꝛc. S. 123; og F. Johnsen loc. cit. Tom. III. p. 266.

**) See F. Johnsen loc. cit. Tom. II. p. 330, og M. Ketilsen loc. cit. 1ste D. S. 359.

nings Behoff paa Vespens. I dette samme Aar have Forfatterne til den, under Navn af Bessastads Vedtægt afgivne Betænkning over denne Artikel, udtalt sig saaledes*):

„Men angaaende Tienden af Westmannøe, da synes os godt derom saaledes at anordne, at alle de som boe paa Westmannøerne og der have Hjemme ligesom de, der roe paa disses Baade, skulle betale den sædvanlige Tiende, enten de Baade tilhøre dem, som ere der Indbyggere paa Øerne eller andre fremmede, som der opholde sig, men denne sædvanlige Tiende er hver tiende Fisk som fanges og kommer op paa Stranden. Denne Tiende skal deles udi fiire Parter og skal den Deel, som tilhører de Fattige lægges til det Hospital, som bliver oprettet i Sønderfjerdingen, men den fierde Deel, som betales af Fugle og Æg og tilhører de Fattige, den skal de Fattige, som der paa Øerne bør underholdes, beholde. — Tillige synes os, at der ikke maa lægges anden eller mere Tiende paa Kongens Gaarde, men de Bønder, som der boe, tiende sit Løsegods, efter hvad der i Landet er vedtaget, men angaaende de Bønder, som komme fra Fastlandet for at drive der Fiskerie om Vertiden, da skulle de betale Undergift efter Kongel. Maiestæts Befaling, ligesom der pleier at betales under Baade paa Sønderlandet, hvilken

*) F. Johnsen loc. cit. Tom. III. p. 293 og M. Ketilsen loc. cit. S. 373.

skal tilhøre de Præster, som der boe paa Øerne, dog at de Præster skulle derfor forskaffe de Mænd, som roe paa disse Landbaade Huslye og Værgøgn (Bekvemmeligheder for at kunne torre deres Fisk) eftersom de behøve, saa at den ene Tieneste gaar op imod den anden."

Uagtet der saaledes bestemmes i denne Vedtægt, at saavel Fiske- som anden Tiende paa Øen skulde efter samme Maade, som bruges paa Fastlandet, deles i fire Parter, hvorhos det forudsættes og ydderligere indskærpes, at Øeboerne skulle angive deres øvrige Løsegods, foruden hiin Fangst af Søen og Fjedervildt, da har neppe nogen af disse Bestemmelser nøiagtig i Praxis været efterlevet. Hvad Delingen angaaer, da finder jeg aldeles ingen senere Data for, at de Fattige paa Vestmannøe, ligesom paa Fastlandet, gjøres deelagtige i Tiende-Ydelsen, og man synes af den Omstændighed at have Grund til at antage, at Fattigvæsenet ikke der har den Organisation, der kunde give Anledning til saadan Deling eller Anvendelse af Tienden, hvorom jeg dog ikke har nogen tilstrækkelig Kundskab. Ligeledes er Tiende af Fugle og Æg gaaet af Brug, og Fordelen af denne Fangst skal i den sidste Tid være bleven saa ubetydelig og usikker, at ingen har villet antage Nytten og Brugen deraf mod Leie- eller Forpagtnings-Afgift. Neppe har heller i lang Tid været erlagt nogen Tiende af Øeboernes øvrige rorlige ellers tiendepligtige Formue, som levende Kreaturer; dog ere Angivelserne over de nuværende Tiendetageres Indtægt,

der kunne give de i denne Henseende veiledende Oplysninger, saaledes indrettede, at man ikke kan af dem blive klog herpaa, da de kun opgive Total-Beløbet af hver Yders Afgift i Fisk, uden at forklare af hvad Slags, eller hvor stor Capital der betales.

Efter Reformationens Indførelse i Island, da Præsternes trange Kaar begyndte at blive Gjenstand for Regjeringens større Opmærksomhed og Forbedring, skete der den væsentlige Forandring i Tiende, (det være sig af hvilke somhelst Species eller i hvad Forhold til Kapitalen den blev svaret), at de to Trediedele, som før havde tilfaldet Kirken, nu bleve henlagte til Præsten eller Præsterne, naar de vare flere end een paa Øen, men en Trediedeel vedblev at oppebæres for kongelig Regning. Om Fattiges Andeel i Tienden er derimod aldrig nogen Tale.*)

Først ved Lovbud findes Kirken sammesteds tilstaaet nogen Erstatning for de Tiender, som Praxis havde frataget den, og lagt til Præsterne, ved Reglement for Vestmannøe Kirke af 21de Marts 1778, i hvis §. 3 det befales, at istedetfor de Tiender, som Kirken tilforn har tilhørt, skal den herefter ydes en god Fisk af hver Baad, som bruges til Fiskerie paa Vestmannøerne, være

*) Confr. Hofmann loc. cit. S. 121, hvor Angivelsen er ordlydende tagen af Biskop F. Johnsens givne Oplysning om Tiendens Tilstand paa Vestmanøe 1775, som findes i en forrige Skalholts Bispestols Embeds-Archiv tilhørende Protokol, hvoraf en Extract, som Bilag ved Øens Jordebogs Regnskab for Aaret 1831, haves i det Kongelige Rentekammer.

sig inden, eller udenVærtiden, og hvem somhelst Baaden kan tilhøre, af hvilken Bugen og Trannet føres Kirken til Indkomst, men det andet af bemeldte Fisk, som almindeligen kaldes Rask, skal tilhøre Ombudsmanden for Virkningen;" og med Hensyn til den Kongen tilkommende Andeel af Tienden, hedder det i samme Reglement „Da Fisketiende paa Vestmannøe i de sidste Aaringer skal have været saa ringe, at Præsterne paa bemeldte Øe have lidt Mangel for nødvendig Udkomme, saa have vi under 21de April f. A. af sær Kongelig Naade forundt bemeldte Præster i 6 Aar den Trediedeel af samme Tiende, som nu oppebæres for Vores Regning, men naar bemeldte 6 Aar ere forbi, skal der nærmere gjøres Os allerunderdanigst Forestilling, om dette Beneficium endnu længere skal vedvare, eller og Præsterne tillægges en vis aarlig Indkomst, imod at de afstaae deres Andeel af Tienden." Ved Kongl. Resolution af 19de Juni 1783 blev den fremdeles skjænket til dem paa 9 Aar og ved Resolution af 26 April 1786 overladt til samme indtil videre.

For nærværende Tid formenes det at forholde sig med Kirketienden som hiint Reglement af 1778 fastsætter, hvorimod Præstetienden skal udredes med en heel saakaldet **Lut** af hver Baad, som bruges til Fiskerie og hører Indbyggerne paa Øen til, men med en halv **Lut** af den Fangst, som de Baade gjøre, der komme fra Fastlandet og om Værtiden benyttes til Fiskerie sammesteds. Naar denne Bestemmelse er gjort, veed jeg ikke at angive, men denne Størrelse af Tiende af de fremmede

Baades Fangst, fastsat til det halve mod den for de indenlandske, siges at være bekræftet ved en Dom, afsagt for nogle Aar siden, af Sysselmanden i Rangarvalle Syssel **W. Thorarensen**, og i bemeldte til Præsterne under Navn af Tiende erlagte Lod af hver Fiskerbaads Fangst, formenes den Kongen før tilkommende, nu Præsterne tilstaaede Tiende at være indbefattet.

Saaledes har jeg da berørt det vigtigste jeg havde at sige om det islandske Tiendevæsen. For øvrigt henvises, med Hensyn til det forbigaaede eller løseligen omtalte til de sine Steder citerede Skrifter, men fornemmeligen til den af Amtmand **Thorsteinsen** om de islandske Ydelser givne grundige Veiledning, der antages uundværlig for den, der ønsker at erholde paalidelig Kundskab om denne Green af Dens Tilstand, der griber ind i alle, eller fleste, saavel offentlige som private Forhold. Dog maa her nævnes nogle mindre tvivlsomme Qvæstioner.

a) Om Tiendens stigende Forhold til Kapitalen, naar denne voxer fra 5 Hundreder, hvilket Spørgsmaal ved Praxis, i Medhold af ældre Love de fleste Steder er bleven saa eensformigen besvaret, at den antagne Regel neppe længer findes omtvistelig, da det fremgaaer af Biskop **Thorlaksens** saakaldte Nye Kristenret Kapit. 14, naar den der givne udtrykkelige Bestemmelse, suppleres ved fornuftige Tillæg, at, naar enhver 5 Hundreders Forøgelse, som Kapitalen maatte modtage over de første 5 Hundreder befales at skulle give 6 Alens Tilvært i Tienden, det da bliver billigst, at hvert enkelt Hundredes

Tilvæxt i Kapitalen, hellere skal medføre 1⅟₅ Alens Forøgelse i Tienden, end f. Ex. hvad nogle have villet, at enten det første, eller det femte af disse 5 Hundreder, skulle give 2 Alens Tilvæxt i Tienden, imedens af hvert af de andre fire Hundreder, Tienden da skulde forøges med 1 Alen.*) At anføre her en Tabel over Tiende-Beregningen eller dens Forhold til Kapital og Leie anseer jeg overflødigt, da saadanne findes i flere trykte Skrifter.**)

b) Naar der sporges, hvormed Tienden skal erlægges, da er det vel naturligst at den betales med hvilken somhelst afsættelig Varesort paa Landsviis, som Yderen er i Stand til at udrede, eller med disses evaluerede Værdie i Penge efter Kapitels-Taxt, tillige synes det billigt, at, naar ikke den Varesort, hvormed Ydelsen skal erlægges, er ved Love eller Hævd bleven fastsat, den da betales med den Vare-Artikel, som antages at indeholde Middel Værdien, af de flere betalbare Ting, der indbefattes under den samme Værdie-Benævnelse paa Landsviis i Kapitulstaxten som ofte anslaaes til en høist forskjellig Pengeværdie. Ellers maa Tiende Statuten, med Hensyn til dette Punkt antages at have tabt sin forbindende Kraft, da de der opregnede Vare-Species for

---

*) Confr. Thorsteinsen loc. cit. S. 50.

**) Til Ex. Hist. Eccl. Isl. Tom. I. p. 128—130. Isl. Litt. Selsk. Skr. 7 D. S. 219—224. Stephensens Haandbog for hver Mand S. 58—59. Sammes Commentatio De legibus qvæ jus islandicum hodiernum efficiant Side 89—90.

en stor Deel have hørt op at være i Omløb, som currente Betalingsmidler. *)

c) Med Hensyn til Omgangsmaaden ved Angivelsen og Taxeringen af det tiendepligtige Gods, Inddrivelsen af Tiende=Ydelsen, samt om Virkningen af urigtig eller mistænkelig Angivelse, da haves herom bestemte Forskrifter i Anordningen af 17de Juli 1782 §. 1—3, og Plakaten af 1ste September 1786, confr. Rescriptet af 11te April 1781 §. 3, og Cancellie=Skrivelse af 11te Juli 1789, samt Stiftamts Resolution af 26de December 1785. **)

d) I det Foregaaende er bleven bemærket, at Anordningen af 17de Juli 1782 ikke indeholder nogen fuldstændig Opregnelse af alle rørlige tiendebare Ting. Det er fremdeles bleven sat under Qvæstion om, eller hvorvidt den er anvendelig paa Tiende af urørlige Eiendomme. Hvad Anordningens §. 1—3 og 17 angaaer, da synes der ikke Grund til at nægte, at disse Paragrapher, forsaavidt de bestemme Angivelsesmaaden og Virkningen af sammes Overtrædelse, skulde være ligesaa vel anvendelige paa det sidste, som første Slags Ting. Derimod synes det klart, at §. 4—6, der indeholde Reglerne for

*) Confr. Thorsteinsen loc. cit. S. 52 ffg.

**) Indført i Altingsbogen for Aaret 1786. Med Hensyn hertil kan eftersees Thorsteinsen loc. cit. S. 47 ffg. og S. 55; samt Innstrux fyrir Hreppstjórnarmenn á Islandi, prentad Leirárgørdum 1810, S. 14 ffg.

Embedsmænds og offentlige Stiftelsers Tiende-Forpligtelse, ikke angaae disses urørlige Eiendomme; thi Talen er i disse Paragrapher mere eller mindre tydeligt om det Gods, som befinder sig paa Vedkommendes Bopæl, og naar der tales om Vedkommendes Forpligtelse at angive og fremtælle Godset til Tiende, maa dettes Besidder være meent; thi kun forsaavidt Godseieren tillige selv er dettes Besidder, paaligger det ham at betale Tiende deraf, efter de almindelige Regler for Jordegodsets Tiende-Ydelse.

e) Man har troet, at Bestemmelsen i Anordningen af 17de Juli 1782 §. 1, om Fiske-Baades og Redskabers Tiendepligt, saaledes, at enhver større eller mindre Baad, som bruges til Fiskerie, skulde tiendes for 1 Hundrede, men Lodder og Fiskegarn, saamange som der følge med een Baad, for ½ Hundrede, passende vilde kunne modtage en Modification mere lempet efter Fordelen som Baaden eller Redskaberne aarlig indbragte Eieren, derhen, at en Fangst af 120 Fiske, eller 3 Vætters Vægt, blev tiendet for 1 Hundrede paa Landsviis, og hvor Eierens eller Udrederens Indtægt bestod i en saakaldet Skibs-Leie, ɔ: 20 proCt. af hele Fangsten, da skulde deraf erlægges Tiende med 10 proCt. Men det skjønnes ikke at en saadan Forandring i Anordningens Bestemmelser vilde være ønskelig; thi saasom Tiende-Ydelsen i Island i Almindelighed er rettet efter Hovedstolens og ikke Fordelens virkelige Størrelse, (Kreaturer til Ex. tiendes som de forekomme, ikke efter den virkelige Nytte de gjøre), og dette Princip er ogsaa fulgt i bemeldte An-

ordning; den foreslaaede Forandring vilde derimod indføre en bestemt Anomolie. Hvorfor skulle derhos 3 Vætter Torsk tiendes for 1 Hundrede, da dog, efter en fra Arilds Tid fulgt Praxis, bekræftet ved senere Lovbud, f. Ex. Forordn. 1ste Mai 1789 og de for nærværende Tid aarlig satte Kapitals-Taxter, 6 Vætter regnes for 1 Hundrede paa Landsviis. Ligeledes synes de større Baade hensigtsmæssigen at være regnede lige med de mindre; thi i samme Forhold som Eieren har større Fangst af de første, saa er deres Udredning saa mange Gange kostbarere for ham, og saaledes bliver den reelle Gevinst af de mindre Baades Fangst ofte betydeligere end af de større.

f) Efter Gissurs Tiende Statut skulde Godset, man angav til Tiende, være gjeldfrit; at gjøre Brug af dette Beneficium for Tiende-Yderen vilde blive heel vanskeligt, Controllen for Repstyrerne vilde blive saare indviklet og byrdefuld ved at undersøge Enhvers Formue-Status, ligesom Opgivelsen for Yderen undertiden generende og desaarsag mindre paalidelig.

Fra vore ældre Landslove, baade Graagaasen og Jonsbogen kjende vi de Regler, som i ældre Tider have været fulgte og endnu følges, ved at ansætte rørlige Ting paa Landsviis til Hundrede og Alen, saaledes at 1 Koe og 1 Alen Vadmel udgjøre disse Værdiers Enkeltheder. I Henhold hertil haves en, uvist naar forfattet Taxt paa alle saadanne i Handel og Vandel circulerende, saavel legemlige,

som ulegemlige Ting, eller Pligter og Rettigheder, for saavidt disse sidste som Præstationer kunde blive Gjenstand for en saadan Vurdering.*)

Men endnu savner man Kundskab om den Norm, hvorefter de urørlige Ting, nemlig Jordeiendomme, ere i Fortiden ansatte, eller nu passende kunne ansættes til en vis Værdie, udtrykt ved de samme Benævnelser Hundrede og Alen; saa meget interessantere er da den før omtalte **Bergthors** Statut, om Jorders og deres Herligheders Taxering paa Landsviis, hvortil, som før bemærket, den fra det Kongl. Rentekammer under 2 August 1800 for Matrikulerings Arbeidet i Island udfærdigede Instruktion, med Hensyn til Grundsætningerne for Jordansættelsen, synes at knytte sig; thi skjøndt hiin Anordning ikke antages at være, hvad den udgiver sig for, en Lov, forfattet i det 12te Aarhundredes første Decennier, og rimeligen formenes at have andre, eller anden langt senere i Tiden, maaskee samtidig med bemeldte Buelovs Udarbeidelse, levende Mand til Forfatter, end dem den nævner i sin Begyndelse som saadanne, hvis Modsatte dog af Bisskop **John Arnesen** i hans Decategraphia bestyrket med flere vægtige Argumenter paastaaes, der, som det synes, neppe ved Bisskop **Finn Johnsen** eller Andre tilfulde er gjendreven, saa er den dog et mærkværdigt og heldigt Produkt af en Sagkyndigs grundige Tanker om denne ikke før bearbeidede høist vigtige Gjenstand, og som saadan

*) See **Búa-løg**, trykt i Hrapsøe paa Island 1775.

fortjener at gjøres bekjendt; jeg vil derfor med den, baade i dens islandske Originalsprog og i Oversættelse paa Dansk slutte mine Bemærkninger om Tiendevæsenet i Island.

Vèr (Vi) Bergþór Rafnsson, Hafliði Mársson, Stirmir Hreinsson, Haldór Egilsson, þorgeir Hallsson, Gizr Einarsson, Sigmundr þorgilsson, Hallr Teitsson, Skúli Egilsson, þorgils Oddason, þórðr Gilsson, þórðr þorvaldsson, Simon Jörundsson, Ketill þorsteinsson, Ketill Guðmundsson, Guðmundr Brandsson, Ingimundr Einarsson, Magnús þórðarson með samt öllum lögþíngismönnum, sem nú með oss eru, gjörum öllum kunnigt, að árum eptir Guðs burð MXCVII, á þórsdagin næsta eptir Bótólfsvöku urðum við ásáttir við Herra biskupin í Skálholti Gizr Isleifsson, ok það fyri alda ok óborna, að lönd ok lausir aurar skuli tíundast ok tíundargjald afgreiðast, guði vorum eptir skyldugri hlýðni vildustu guðs manna, sem í helgu letri finst umritat, ok eptir slíkum gjörðum

tilligemed alle de Laugtingsmænd, som nu med os ere tilstede, gjøre Alle vitterligt, at Aar efter Christi Fødsel 1097, Torsdagen næst efter Botolphi Dag, bleve vi eenige med Bispoppen i Skalholt, Herr Gizer Islevsen, paa Fødtes og Ufødtes Vegne om, at baade Jordegods og Løsøre skulle tiendes, og deraf Tiende Afgift erlægges, af pligtskyldig Lydighed mod Gud, efter de fromme Gudsmænds Exempel, som findes omtalt i den hellige Skrift, og ifølge denne Overeens-

sáttmála, sýnist Herra biskupinum ok öllum höfðíngjum nauðsínlegt, að vèr laga form fyrir setjum þeim bygdum ega að stjórna ok lögdóma at gánga, um hvað varða skulu lausir aurar í tíundar-gjörðir, hvad at sè eptir áðr gjörðum máta laga vorra. En þar híngattil hefir ekki í skýrslu komit, hvað sèrhvörjar landsnytjar varða skulu, gjörum vèr þessa grein þar um með vopnataki voru allra:

I fyrstu, at hvert kyr eldis tún CXL Norskra tölu faðma, en einn faðmr skal gjöra hálfa fjórðu alin, þat tún skal varða XX aura í landi til tíundar gjörðar mundargreiðslu ok arfnáms. Svo mörg kýreldist tún sem mælast í töðuvelli varða

komst ansaae Biskoppen og alle Høvdinger det nødvendigt, at vi skulle fatte en lovgyldig Norm for dem at gaae efter, som have saavel den regjerende som dømmende Myndighed i Landet, om hvorledes Løsøre skal taxere til Tiende-Ydelse, som bliver ved den i vore før udgivne Love anordnede Maade. Men da hidtil ingen Regel er given for, hvad hver Jords Herlighed skal ansættes til, da gjøre vi derom følgende Anordning, bekræftet af os Alle med Vaabentag:

Først, At enhver Koefoders Mark, som befindes (i Omkreds) 160 Norske Favne, men 1 Favn skal holde 3½ Al., skal vurderes for 20 Ører (1 Jord-Hundrede), saavel i Tiende, som Medgivts og Arvs Udlæg, ligesaa mange Koefoders Lodder, som en Gaards Hjemmemark maales at ud-

svo mörg hundrut. Eptir mælíngar-rúmi skal gylda en eigi at vanrækslu.

Engi hvört, sem tvö kýr eldi gjörir á jafnadar ári varði XX aura í landi, sè heyit kostgjæft; en eitt kýreldi skal vera á XXX hesta hloss, í þeim reipum reirð til kefla eðr hey vætta, sem hvör armr reipsins gjörir hálfan þriðja faðm áðrsagðan, en af töðu skal kýreldi vera á XXIV hesta hlöss með áðrsögðum reipum, ok hætti reirð, ok sva mörg kýreldi, sem engit gjörir með sögðum hætti varði sva mörg hundrut í landinu. Jafnt er þó engit liggi víða. Kýreldi þríu af holdgjæfu heyi, þat engi sem þat

gjøre, for ligesaa mange Jordhundreder skal den beregnes. Efter Areal-Størrelsen skal taxeres men ikke med Hensyn til forsømt Dyrkning.

Det Udmarks Jordstykke, som i Middel-Aar giver 2 Koers Foder af kjernefuldt Hoe, skal gjelde for 20 Ører, (1 Jordhundrede) men 1 Koes Foder skal udgjøre 30 Heste-Læs, knyttede i Bylter eller Hoe-Hæsser med saadanne Reb, hvoraf hver Arm er 2½ Favn lang, hver Favn saa lang som forbemeldt; men af Hjemmemarks Hoe (taða) skal paa 1 Koes Foder regnes 24 Heste-Læs, saaledes, og med de samme Reb knyttede, som forbemeldt, og saa mange Koers Foder som Engen saaledes giver, ligesaa mange Jordhundreder skal det matrikuleres for, ligemeget om saadan Slaa-Eng ligger adspredt paa flere Steder. Den Eng som giver 3 Koers kraftvedligehol-

gjörir, varði eitt hundrat í landinu, en Engit, sem fjögur kýreldi gjörir af lífsbjargar-heyi eðr því lèttasta, varði XX aura eðr 1 hundrat, þó skal jafnan í kýreldi telja hlóss sem áðr er sagt.

Gott hag-beitar land, það sem elur þrjú málnytu kú-gyldi á sumrum til betri kosta rúmliga, varði XX aura í Landinu, og sýnist hèraðsgjörðar mönnum at hag-beitar landit rúmliga ala megi XX málnytu-kúgyldi til bestu kosta á sumrum, varði VI hundrat i landi, er þat jafnt, hvört landit beitarinnar liggr í heima landi eðr við sætur; en hross-beitar land ok öll lakari til kosta, þá skal

bende Hoe, skal ogsaa anslaaes til 1 Jordhundrede, men den Eng som giver 4 Koers Foder af netop Livet opholdende eller det kraftmindste Hoe, skal vurderes ligeledes for 20 Orer, eller 1 Jordhundrede, og skal altid paa 1 Koes Foder gaae saa mange Hestelæs, som før er meldt.

En god Græsningsmark, som kan føde 3 Kvilder Malkekvæg om Sommeren saa rigeligen, at de give den største Nytte, skal taxeres for 20 Orer (1 Jordhundrede), og dersom Herredets Skjønsmænd finde, at Græsningsmarken rigeligen kan føde 20 Malkekvægs Kvilder, saa at de om Sommeren gjøre den bedste Nytte, da skal Engen matrikuleres for 6 Hundreder, det er ligemeget enten Græsningsmarken ligger i Hjemmelandet eller ved Sætterboel, men af Græsnings-Jord til Heste samt den, som er mindre

telja fjögur gyld vit kújöfnut í lögum vorum á hvört hundrat í landgyldinu, ok meti gjörðar-menn hvat mörg kúgyldi landit má bera rúmliga.

Hit sama er um heiðarland ok afrèttu at segja, sem at brúkunarnotum hafast mega, þá skal í afrèttar land helmíngi meira ítelja enn í heimalöndum hrossbeitarinnar, sva hvar afrèttar hag-beiterlönd sýnast ala mega XX kúgyldi, skal varða í landinu III hundrut. Lönd þaug sem skogar fylgja, metist vandliga af giördar mönnum. Skógr sá í landi heima jarðar, sem frjálslega annast eldibranda ok kol til bú-

feed til Foder, skal det firdobbelte mod Koers Foderland efter vore Love, regnes at gaae paa 1 Hundrede i Jordtaxeringen,*) og skulle Skjønsmændene paasee hvor mange Kvilder Jorden rigeligen kan føde.

Det samme er at sige om Hedejord og Fjæld=Fælled, naar de kunne afbenyttes, at saadan Fjeld=Fælled skal kunne fødre dobbelt saamange Kreaturer, som Heste=Græsnings Marken i Hjemmelandet, saaledes at den Fjeld=Fælled (afrèttr), som skjønnes at kunne fødre 20 Kvilder, skal taxeres for 3 Hundreder. Den Jord som Skove følge, skal af Skjønsmændene nøie taxeres. Den Skov i Jordens Hjemmeland, som fuldkommen afgiver Brændsel og Kul til nødvendigt Brug paa Gaarden, skal

*) Meningen af dette utydelige Sted bliver altsaa formeentlig, at 12 Hestes — ligesom 3 Koers — Græsnings=Jord, skal regnes for 1 Jordhundrede.

smíðis, varði XX aura í laudi, en megi sá skógr fleiri lönd stoða til fullra kosta í slíkan máta sèr at skaðlausu, þá varði sva mörg hundrut í Jarðar-verði sem sýnist at stoða megi. Eigi skal framar meta enn til V hundraða þó framar metist at stoða megi, en liggi skógr fjær til afrèttar, þá varði hálfu minna. Skógr sá í heimalöndum, sem annast kolbranda ok eldibranda ok sva trausta-bjálka til húsa-byggíngar, varði hálfu meira enn um hina skögana er talat, enn aunist hann byggíng húsa til bjálka ok bita, þá varði hann þriðjúngi meira, sè hann einfær til húsa-byggíngar.

Lönd þaug, sem gott torf-nám hafa til eldíngar árlega, varði X

vurderes for 20 Øre, men dersom saadan Skov fuldkommen kan gjøre flere Gaarde den samme Tjeneste, uden at lide Skade derved, da skal den matrikuleres for saa mange Jordhundreder, som den kan forsyne mange Gaarde, dog skal den ikke taxeres til mere end 5 Hundreder, skjøndt den befindes at kunne tjene flere Gaarde. Ligger Skoven langt borte i Fjeldbegne, gjelder den halvt saa meget. Den Skov, liggende i Hjemmelandet, som foruden Kul og Brændsel, kan afgive svært Tommer til Bygninger, skal taxeres for dobbelt saa meget, som de andre Skove, og dersom den tilbyder nok af svært Tømmer og Bjælker til sædvanlige Gaards-Bygninger, da skal den gjelde det tredobbelte mod forstnævnte Skove.

Den Jord, hvor god Torveskjær haves til aarlig at kunne forsyne Gaarden med Brænd-

aura í landi, en XX, ef fleiri má stoða að skaðlausu.

sel, skal taxeres for 10 Ører, og kan den dele Torveskjær med andre Gaarde, uden selv at lide Skade, da skal den vurderes for 20 Ører.

Berja-nám ok físu fylgi beitar-gögnum.

Bær og Kjæruld skulle beregnes med Græsningsmarker.

Eyjar ok eggver öll þau er gjöra með eggjanami ok dún-taki tveggja hjóna fóstr á jafnaðarári sva árlengis sè, varði LX aura í landi, en hálfu minna ef sumarlengis er, metist eptir mann fjölda, sem eggver fostra kann eptir fyrr-sögðum hætti. En sè töðuvöllr í eggvers eyjum metist sem áðr er mælt um kýreldistún; skèrði fyri fyrirhöfn.

Øer og Æglægningspladse, hvis Ægge- og Duun-Fangst i Middel-Aar kan indbringe saa meget, som svarer til to Tyenders Spisning hele Aaret igjennem, skulde vurderes for 60 Ører (3 Jordhundreder), men for det Halve, dersom Fordelen er kun halv saa stor. Fangsten skal taxeres efter det Antal Mennesker, den paa forbemeldte Maade kan forsørge. Dersom Høeland findes i hine Æglægnings-Øer, skal det taxeres som før er meldt om Koefodersmarker; men de større Omkostninger komme til Afgang i Betragtning.

Timbr-reka pláts í landi skal metast með

Drivtømmers Forstrande, en Jord maatte tilhøre, skulle

slíkum hætti, að sá reki, sem sjálfs-landi gagnar til húsa-bótar ok húsgagna árlega, varði XL aura í landi; gagnist hann fleirum löndum til þarfnaðar, þá metist að þarfnaðar-tölu, sem áðr er sagt, þó ei meira enn LL aura, þó fleirum gagnast megi. Sama er um þáng-nám til matar í sjáfar fjöru löndum, en þáng-nám til beitar á vetr ok eldneytis árlengis, varði XX aura í landi hvörttveggja.

Hafnar-rúm ok nausta í sjáfar bakka löndum, at fyri hvört skipnaustarúm, þat sem XII sessum er skipat til XX, varði XX aura í landi, metist hvað mörg skip mega landi at skaðlausa

taxeres saaledes, at naar Drivtømmeret strækker til den forstrandsberettigede Gaards, saavel Bygnings, som Husgeraads aarlige Reparation, skal Forstranden vurderes for 40 Ører, og naar saadan Herlighed kan tilfredsstille flere Gaardes lignende Behov, da skal den, som forbemeldt taxeres efter de Deeltagendes Antal, dog ikke over 100 Ører skjøndt flere kunde have Gavn deraf. Paa lignende Maade taxeres spiselig Sukkertang paa Strandjorder, men Tang, der bruges til Græsning for Kreaturer om Vinteren og til Brændsel hele Aaret omkring, skal begge Dele vurderes for 20 Ører (1 Jordhundrede).

Af Havne- og Skibsstade-Pladser ved Søkanten taxeres hver enkelt, for 12—20 roet Baad rummelig, Skibsstade for 20 Ører. Det skal fastsættes hvor mange Baade, uden Skade for Jorden, der kunne

nausta-rúm ok uppsátr hafa, varði sva litit ok mikit sem metast kann.

Veiðvötn, hvört heldr þat eru vötn, eðr elfur, skulu metast þann veg, at hvört þat veiði vatn, sem í jafnaðar ári fæðir tvö hjón árlengis, varði LX aura, en hálfu minna sumarlengis, ok metist eptir mann eldi hvat mikit eða lítit kann að veiðast á jafnaðar árum. Sama er um Sela-veiðar-ósa. Hvalvanar-reki varði LX aura í sjáfarbakka löndum.

Akurland metist eptir ágóða ok tilkostnaði ok varði sem lausir aurar til tíundargjörðar ok mundar greiðslu sem arfnáms LX aurar fyri XX í lausum fríðum peníngum, nema höfuðtíund sè.

trækkes op paa Land og faae Plads, og efter dette Skjøn skal Jorden matrikuleres.

– Indsøer eller Elve, hvori der fanges Fiske, skulle saaledes taxeres, at ethvert af samme, som kan aarlig i Gjennemsnit føde 2 Tyender Aaret omkring, skal taxeres for 60 Ører, men er det kun om Sommeren Fangsten kan afgive saa megen Føde, da vurderes den kun for det Halve, og skal Taxeringen skee efter det Fødemiddels Tilstrækkelighed, som et Middelaars Fangst giver. Det samme gjelder om Elve hvor Sælhunde fanges. Forstrande, hvor Hvale ventes at ville opdrive, vurderes for 3 Hundreder.

Sædmarker skulle med Hensyn til Frugten og anvendte Bekostninger, ligesom Løsøre, anslaaes til Tiende = Ydelse, samt i Medgifts og Arvs Udredelser, 60 Ører lige med 20 Ører i levende Kreaturer med

Húsabyggíngar ok jarda ábúðir skulu til kosta gjörðar ok skaðlausar metast mönnum sem gripum til íbúðar ok hafa þarfinda-rúm, annars skèrði aðrar landsnytjar, hvað vant sýnist, en fylgi landsnytjum, ef neytar gjörast. Hvar jarðir metast gjörðar með bestu kostum, þá skulu gjörfar ekki fylgja landa dýrleika utan til verslunar, en metast skulu gjörfar á þann hátt at ein alin þils eðr súðar skal varða VI alna eyri ok skal bjalki borði mæta. Málfaðms lángr garðr með löggyldishæð ok gjörfum, sva líka, ok skal dýrleiki byggíngargjörðar fylgja dauðum lausum aurum til tíundar-gjörðar LX aurar fyrir XX, en í mundargreiðslur hundrat hvört

mindre Talen er om Hovedtiende.

Bygninger og Jorders Aabod bør være i god Stand forsvarlige til Bolig for Folk og Fæe og rummelige nok, og hvad der i saa Henseende skjønnes at mangle, forringer de øvrige Herligheders Værdie, men befindes de brugbare, taxeres de under eet med Herlighederne. Paa de Jorder, som have de fortrinligste Besætninger, da skulle disse ikke iberegnes Jordens øvrige Herligheder undtagen i Kjøb og Salg; men Huse-Besætningerne skulle saaledes taxeres, at 1 Al. af Panel eller Brædetag skal gjelde for 6 Alens Øre og skulle Bjælker beregnes med Brædder. En Favns lang Væg, der har lovmæssig Høide og anden Beskaffenhed, gjelder ligesaa meget. Paa Jorder med de fortrinligste Bygninger, skulle disse ansættes til Tiende i Forhold til døde Løsøre, som

fyri lausafjár hundrat í dauðu, þeirra jarða sem metast gjörðar med bestu kostum.	60 Ører til 20 Ører, men naar Medgivt udredes, da regnes hvert Hundrede lige med 1 Hundrede i døde Løsøre.
Staðfestu Lögþíngismenn allir með vopnataki þessa gjörð vora meðr oss MCXVII.	Denne vor Vedtægt bekræftede vi, tilligemed hele Laugretten, med Vaabentag Aar 1117.

Den her givne Text af denne **Bergthors Statut** er tagen af en Afskrift med Conferentsraad **Erichsens** Haand, der tillige indeholder den fornævnte Biskop Arnesens Decategraphia, og findes iblandt det Kongl. Bibliotheks Manuskripter No. 1169, hvorhos en anden nok saa ziirlig, men mindre correct Afskrift, i **Langebecks** Diplomatarium i det Kongelige Geheime-Archiv paa sine Steder er benyttet. Enkelte Steder ere mig forekomne mindre tydelige, hvis rette Mening jeg ikke er vis paa i min Oversættelse at have truffet, som jeg vil overlade den kyndige Læser at bedømme.

Rettelser.

Side	4	Linie	14	islandsk, læs: nordisk
—	8	—	18	tor antage, l. antager,
—	13	—	12	Materialierings, l. Matrikulerings,
—	"	—	19	l. Hundreder, aarlig ordinair
—	25	—	1	Første, l. Fostre
—	26	—	4	til anden, l. til hinanden
—	31	—	8	vist den, l. vist, at den
—	61	—	17	1ste Spalte, l. er hann á tíu VI etc.
—	"	—	3	fra neden, 2den Sp., Lams, l. Lamme
—	70	—	8	1ste Sp. sokùar, l. sóknar
—	75	—	17	2den Sp. Tienders, l. Tiendens
—	80	—	5	fra neden, 2den Sp. l. exciperes
—	"	—	3	— — l. exceptioner
—	82	—	16	1ste Sp. a lög l. álög
—	90	—	2	adæqvot, l. adæqvat
—	98	—	19	proC. l. procento
—	118	—	10	synes temmelig, l. temmelig
—	119	—	9	fra neden at gjøres, l. gjøres
—	123	—	5	Perfoner, l. Personer
—	145	—	10	Isesjords l. Isefjords
—	157	—	5	der l. den
—	160	—	19	som l. og

